

ADAMI A SANCTO VICTORE SEQUENTIÆ.

(Clichtovens, *Elucidarium ecclesiasticum*, Basileæ 1517, fol.)

I.

DE SANCTO STEPHANO.

Hæc prosa rhythmicam servat certa lege consonantiam. Nam ut plurimum in singulis versibus tres complectitur clausulas rhythmicas, quarum duæ primæ similes habent postremarum syllabarum exitum, et utraq; illarum octo comprehendit syllabas, quarum penultima est longa; tertia vero clausula cujusque illorum versuum, septem concluditur syllabis, quarum penultima est brevis, habetque responsum in consimili syllabarum cadentia cum tertia clausula proxime sequentis versus. Verumtamen ut varietas et diversitas compositionis rhythmicæ afferat ornatum atque decorem contextui orationis, interdum variatur supradicta rhythmici forma, et duæ primæ clausulæ rhythmicæ nonnunquam complectuntur singulæ septem syllabas, et penultima brevem, ut in sexto et octavo versu. Interdum vero in eodem versu quatuor ponuntur clausulæ rhythmicæ alternis respondentibus, ut prima tertiæ, et secunda quartæ consonet, quemadmodum in quatuor postremis versibus. Aliquando quatuor clausularum ejusdem versus tres primæ ad invicem simili cadentia respondent, et quarta unius versus quartæ alterius, ut in decimo nono et vicesimo versu. Quæ quidem omnia, unusquisquam ex sola lectione et mensura clausularum facile deprehendere poterit. Et hæc componendarum prosarum forma, in officio ecclesiastico est creberrima, et omnium maxime usitata. Auctor ejus, insignis vir et non minus virtute quam doctrina præclarus. Adam de Sancto Victore, in rhythmica prosarum modulatione majorem in modum copiosus et promptus, quemadmodum per-

A multæ ab eo compositiæ prosæ (quæ suis ponentur locis) dilucide declarant. In præsentem autem prosa commendatur præclara beati Stephani virtus in confessione fidei, et constantia invincibilis in passione ac morte, quæ ex sexto et septimo capite Actionum apostolicarum dilucida satis est ac perspicua. Narrantur et miracula meritis beati Stephani facta in suscitatione mortuorum, et pluviz inundatione tempore inventionis sui sacratissimi corporis exhibitæ, ut adnotationes ostendent,

Heri mundus exsultavit,

Et exsultans celebravit

Christi natalitia.

Heri chorus angelorum

5 Prosecutus est cælorum

Regem cum lætitia.

Protomartyr et levita,

Clarus fide, clarus vita,

Clarus et miraculis,

10 Sub hac luce triumphavit,

Et triumphans insultavit

Stephanus incredulis.

Fremunt ergo tanquam feræ,

Quia victi defecere,

15 Lucis adversarii.

Falsos testes statuunt,

Et linguas exacuunt

Viperarum filii.

Agonista nulli cede,

VERS. 11-12. — *Insultavit Stephanus incredulis.* C Homo iste non cessat loqui verba adversus locum sanctum et legem (*ibid.*). » Cum autem eos vocat hic auctor viperarum filios, alludit ad illum verbum Joannis Baptistæ, Scribis et Pharisæis dictum: « Genimina viperarum, quis dabit vobis fugere a ventura ira? » (*Matth.* III.) Siquidem pleni erant Judæi persequentes Stephanum, veneno crudelitatis et incredulitatis, et a parentibus non minus virulentis progeniti.

VERS. 13. — *Fremunt ergo tanquam feræ.* Lucas in Actis apostolorum: « Audientes autem hæc, dissecabantur cordibus suis, et stridebant dentibus in eum (*ibid.*). » Et de adversariis veritatis disputantibus cum Stephano, paulo ante dixerat: « Et non potuerunt resistere sapientiæ et Spiritui qui loquebatur (*Act.* VI), » propter quod redarguerentur ab eo cum omni illudicia.

VERS. 16. — *Falsos testes statuunt.* Lucas in Actis: « Tunc submisserunt viros qui dicerent se audivisse D eum dicentem verba blasphemiarum in Moysen et Deum. Commoverunt itaque plebem et seniores et Scribas, et concurrentes rapuerunt eum, et adduxerunt in concilium, et statuerunt falsos testes qui dicerent:

VERS. 19. — *Agonista nulli cede.* Versus iste et quinque sequentes, quinimo etiam decimus quintus et decimus sextus, continent verba fidelis populi exhortantis sanctum Stephanum ad constantiam et fortitudinem animi in passione. Non quidem quod hujusmodi exhortatione indiguerit Christi athleta strenuus, qui erat plenus gratia et fortitudinæ, aut quod ea tum fuerit facta. Sed hoc schemate et modo loquendi approbantur et commendantur ab omnibus præclara illa opera, quæ tunc Stephanus egit, quæque ut faciat, incitatur et laudatur ipse mirifice quod nulli cesserit, quod certus de mercede certaverit, et ita de cæteris. Quemadmodum cum Psalmis dicit: « Laudate Dominum omnes angeli ejus (*Psal.* CXLVIII), » et: « Benedicite Domino omnes angeli

- Circa certus de mercede,
 Persevera, Stephane.
 Insta falsis testibus :
 Confuta sermonibus
 Synagogam Satanae.
 25 Testis tuus est in cœlis,
 Testis verax et fidelis,
 Testis innocentiae.
 Nomen habes coronati,
 Te tormenta decet pati
 30 Pro corona gloriae,
 Pro corona non marcenti
 Perfer brevis vim tormenti,
 Te manet victoria.
 Tibi fiet mors, natalis.
 35 Tibi poena terminalis
 Dat vitæ primordia.
 Plenus sancto Spiritu,
 Penetrat intuitu
 Stephanus cœlestia.
 40 Videns Dei gloriam
 Crescit ad victoriam,
 Suspirat ad præmia.
 Eua dextris Dei stantem
 45 Jesum, pro te dimicantem
 Stephane, considera.
 Tibi cœlos reserari,

- A Tibi christum revelari
 Clama voce libera.
 Se commendat Salvatori
 50 Pro quo dulce ducit mori
 Sub ipsis lapidibus.
 Saulus servat omnium
 Vestes lapidantium,
 Lapidans in omnibus.
 55 Ne peccatum statuatur
 Iis a quibus lapidatur,
 Genu ponit et precatur
 Condolens insaniae.
 In Christo sic obdormivit
 60 Qui Christo sic obedivit,
 Et cum Christo semper vivit
 Martyrum primitiæ.
 B Quod sex suscitaverit
 Mortuos in Africa.
 65 Augustinus asserit,
 Fama refert publica,
 Hujus, Dei gratia
 Revelato corpore,
 Mundo datur pluvii
 70 Siccitatis tempore.
 Solo fugat hic odore
 Morbos et dæmonia,
 Laude dignus et honoro

ejus (Psad. cii), non incitat his verbis angelos ad laudem Dei, cum assidue et indesinenter Deum colaudent, sed illud in angelis approbat atque commendat, quod jugiter Deum laudant. Porro agonista dicitur hic beatus Stephanus, quia durum pro Christo subiit agonem atque certamen contra Judæorum improbitatem. Est enim agonista, certator, pugil ac athleta, qui in agone decertat ac contendit.

Vers. 24. — *Synagogam Satanae*. Recte hoc nomine vocat auctor multitudinem illam et turbam Judæorum, contranitentem veritati et elaborantem opprimere Stephanum testem evangelicæ gratiæ. Synagoga enim Græcum nomen, *coadunationem* et *congregationem* significat. Illa vero contra Stephanum Judæorum concursu concitante Satana facta est, instimulanteque facibus æmulationis et zeli animos adversariorum opera Satanae facientium. Et alludit auctor eo loco ad illud dictum in Apocalypsi : « Scio tribulationem tuam et paupertatem tuam, sed dives es et blasphemaris ab iis, qui se dicunt Judæos esse et non sunt, sed sunt synagoga Satanae (Apoc. ii). »

Vers. 28. — *Nomen habes coronati*. Nam Stephanus in græco *coronam* significat, deduciturque, ut auctor est Tortellius, a verbo Græco *stephano*, quod *coronare* signat. Nomen igitur Stephanus (non quidem Latinam, sed Græcam attendendo formationem) a corona deducitur et denominatur. Atqui ratione nominis illius par fuit illum pati persecutiones et certare fortiter, ad consequendam gloriae æternæ coronam. Nam ut ait Paulus : « Qui cerat in agone, non coronabitur, nisi legitime certaverit (II Tim. ii). »

Vers. 34. — *Tibi fiet mors natalis*. Nam mors ista corporis quam hic sustinent martyres, est eis ut quædam nativitas, via et gignentia ad vitam perpetuam. Unde et diem mortis sanctorum, Ecclesia vocat eorum natalitia. Et poena ista temporalis quæ brevi momento terminatur, est ipsis inchoatio quædam et exordium ad lætitiâ sempiternam et interminam, protinus succedentem.

Vers. 54. — *Lapidans in omnibus*. Per consensum scilicet in mortem Stephani, et in lapidationem illi inflictam. Omnium enim manibus, ut ita dixerim, lapidabat Saulus, qui lapidantium testium vestes asservabat, quando quidem agentes malum et consentientes similem contrahunt culpam, et pari sunt poena plectendi.

Vers. 62. — *Martyrum primitiæ*. In Veteri Testamento primitiæ dicebant primi fructus et ante alios maturi, qui offerebantur Deo in sacrificium, erantque cæteris delectiores et sacrationes. Ita beatus Stephanus quia inter Christi martyres post ejus ascensionem primum sortitus est locum, obtinuitque inter ipsos temporis et ordinis primatum, recte hic primitiæ martyrum dicitur.

Vers. 65. — *Augustinus asserit*. In vicesimo secundo scilicet libro De civitate Dei, capite octavo, ubi multa memoratu digna per reliquias et memoriam beati Stephani facta refert miracula in provincia Hipponensi, Calamensi et aliis Africæ coloniis, non solum de mortuis suscitatis, verum etiam de iis qui morti admodum propinqui erant, integræ sanitati restituti; de nonnullis horrendo et continuo lotius corporis tremore affectis, in pristinum et sanum corporis statum redditi, cæcis illuminatis, ac cæteris a variis languoribus, ut fistulæ et calculi, liberatis.

Vers. 68. — *Revelato corpore*. Revelatio illa corporis beati Stephani, fuit per apparitionem Gamalielis venerabili presbytero Luciano, ut historia de inventione corporis ejus ab eodem conscripta commemorat. Et cum ante magna fuisset terræ siccitas, pluviaeque penuria, sublevatis et terra cum debito honore sanctissimis beati Stephani reliquiis ac cineribus, magna pluviae inundatio erupit cœloque defluxit, ipsi mundo admodum salutaris ac necessaria.

Vers. 71. — *Solo fugat hic odore*. De illo suavissimo odore crederim hic mentionem fieri, qui tempore inventionis corporis sancti Stephani aperta

Jugique memoria.

- 75 Martyr, cujus est jucundum
Nomen in Ecclesia,
Languescentem fove mundum
Cœlesti fragrantia. Amen.

II.

DE SANCTO JOANNE EVANGELISTA.

Hæc prosa rhythmicæ consonantiæ legem exacte observat, eodem fere modo composita, quo prosa illa de sancto Stephano *Hæri mundus exultavit*, paulo ante declarata. Auctor ejus fuisse perhibetur eximius Pater, et non minus religione quam doctrina præclarus, Adam de Sancto Victore, in modulandis prosis ecclesiasticis admodum elegans, ut hæc una non obscurum præstat argumentum. Continet autem insignia et complura beati Joannis evangelistæ præconia, ob singulares virtutum et gratiarum prærogativas, quibus ante alios mirifice emicuit. Siquidem omnes sanctorum ordines, gradus, et titulos, ipse unus complexus est angelus officio, novæ legis patriarcha, propheta, apostolus, evangelista, martyr, confessor et virgo, quod in aliis sanctis invenire perrarum est.

Gratulemur ad festivum :

Jucundemur ad votivum
Joannis præconium.

Sic versetur laus in ore,

ejus tumulo repente perceptus est ab astantibus. Et illius fragrantia: efficacia ac virtute, septuaginta tres homines, variis languoribus laborantes, illico sanati sunt, ut dæmoniâci liberati, cæci illuminati, et claudi erecti, quemadmodum supradictus Lucianus, qui interfuit his rebus gerendis attestatur. Ita petit hic auctor ad mysticum sensum se convertens, ut beatus Stephanus mundum languidum peccatis fovere velit, et confortare cœlestis gratiæ suavitate ac odore.

VERS. 1. — *Gratulemur ad festivum.* Festivum hic dicitur, quod solemne est et celebre. Inde festivitas pro die festo in ecclesiasticis orationibus sæpenu-mero sumitur. Votivum vero est, quod ex voto dari promittitur. Horatius :

Pascitur in vestrum reditum votiva juvenca.

Votiva autem verba dicuntur, quibus in faciendis votis utimur. Et votivæ preces, quibus aliquid cum voto poscimus. Ita et votivum præconium quod ex voto cuiquam ante facto exsolvitur, aut magno voto exoptatur. Interdum enim id etiam votivum dicitur, quod ardentibus votis expetitur. Hieronymus : « Votivum tunc Christianis erat, pro nomine Dei gladio perculti. »

VERS. 5. — *Ne fraudetur cor sapore.* Si sola lingua Dei aut sanctorum personet laudem, et animus ad eam non attendat, non percipit ille laudans internam dulcedinem et delectationem in hujusmodi laude, quam solis labiis perstrepat. Itaque petit hic auctor, quod non solum lingua, sed et mens nostra exsolvat Deo laudem, ut ipsa interius gustare possit, quoniam suavis est Dominus et spiritali gaudio perfundi.

VERS. 16. — *Ut ab æstu criminali.* Quemadmodum, inquit, beatus Joannes fuit immunis ab æstu, et concupiscentia carnis, quæ plerumque crimen habet annexum, sic etiam ab æstu pœnali, ferventis scilicet olei evasit illæsus, quando ab impio Domitiano missus in dolium bullientis olei vegetior et integrior inde exivit quam intraverat. Sicut etiam Beda in homilia evangelii presentis solemnitate asserit dicens: « A Domitiano Cæsare in ferventis olei dolium missus Joannes, in ecclesiastica narratur historia, ex quo tamen divina se protegente gratia

- A 5 Ne fraudetur cor sapore
Quo degustet gaudium.
Hic est Christi prædilectus :
Qui reclivans supra pectus
Hæusit sapientiam.

- 10 Illic in cruce commendavit
Christus matrem, hic servavit
Virgo viri nesciam.

Intus ardens charitate :
Foris lucens honestate

- 15 Signis et eloquio
Ut ab æstu criminali,
Sic immunis a pœnali,
Prodiit ex dolio.

Vim veneni superavit,

- B 20 Morti, morbis imperavit,
Necnon et dæmonibus.

Sed vir tantæ potestatis :
Non minoris pietatis
Erat tribulantibus.

- 25 Cum gemmarum partes fractas
Solidasset, has distractas
Tribuit pauperibus.

Inexhaustum fert thesaurum
Qui de virgis fecit aurum,

tam intactus exiverat, quam fuerat a corruptione concupiscentiæ carnalis extraneus. »

VERS. 19. — *Vim veneni superavit.* Pontifices idolorum concitata in beatum Joannem seditione, mortiferum illi venenum hauriendum obtulerunt, quod ille sine aliquo nocumento, facto crucis signaculo, hæusit intrepidus. Morti insuper imperavit, quoniam duos viros illo extinctos veneno revocavit ad vitam. Morbis itidem imperavit, et dæmoniis, quoniam variis detentis morbis, sola oratione sanitati restituit, et dæmones emergentorum corporibus expulit.

VERS. 25. — *Cum gemmarum partes fractas.* Crathon philosophus, convocato in forum populo, pretiosissimas gemmas patrimonio duorum nobilissimorum juvenum Ephesiorum dividendi comparatas, in frusta comminuit, ut contemnendi hujus mundi spectaculum publice proponeret. Hanc autem vanam mundi despicientiam, et quæ solum ad ostentationem erat, atque aucupandam auram popularem merito reprehendens beatus Joannes, illac tum forte transitum faciens, dixit illarum gemmarum pretium potius, ut docuit Christus, pauperibus erogandum fuisse, ut exinde Dei gloria et proximi sublevatio procuraret. Et suggerente Crathone, gemmas illas contractas oratione sua redintegravit, illisque venditis pecuniam eam totam pauperibus distribuendam curavit.

VERS. 29. — *Qui de virgis fecit aurum.* Duo alii adolescentes honoratissimi priorum exemplo incitati, venditis omnibus bonis, et in pauperes dispartitis, beatum Joannem consecrati sunt. Verum paulo post conspicati servos suos nitido cultu et splendido ornatos, cum ipsi pallioli vili, et tenui induerentur amictu, graviter illam sortem et conditionem suam indoluerunt, suspirantes ad præteritæ vitæ delicias ac pompan. Id ubi animadvertit Apostolus, jussit eos virgas et lapides e littore maris colligere, allatosque sibi commutavit in aurum, et gemmas pretiosas. Quas illis tradens, « Ite, inquit, et redimite vobis terras quas vendidistis, quia cœlorum prædia simul et præmia perdidistis. »

30 Gemmas de lapidibus.
Invitatur ab amico
Convivari Christum dico
Visum cum discipulis.
De sepulcro quo descendit,

35 Redivivus sic ascendit,
Frui summis epulis,
Testem habes populum

Imo si vis oculum,
Quod ad ejus tumulum

40 Manna scatet, epulum
De Christi convivio.
Scribens Evangelium :

Aquilæ fert proprium,
Cernens solis radium :

45 Scilicet principium
Verbum in principio.

Hujus signis est conversa
Gens gentilis, gens perversa
Gens totius Asiæ:

50 Hujus scriptis illustratur,
Illustrata solidatur
Unitas Ecclesiæ.

Salve salvi vas pudoris,
Vas cœlestis plenum roris :

Vers. 31. — *Invitatur ab amico.* Cum gravi senio confectus es et beatus Joannes, apparens illi Dominus cum discipulis suis jam gloriosa morte consummatis, invitavit ipsum cum summa humanitate ad cœlestis gloriæ convivium, dicens: « Veni, dilecte mi, tempus est ut epuleris mecum in regno meo cum fratribus meis. » Cæterum hanc sententiam in hoc versu complectens auctor, cum in principio dicit, quod Joannes invitatur ab amico, quemnam amicum hoc generali nomine speciatim intelligat, deinde explanat, dicitque amici nomine se ibi Christum intelligere, visum cum discipulis in illa sacra apparitione.

Vers. 34. — *De sepulcro quo descendit.* Hic sentire videtur auctor, quod beatus Joannes postquam coram omnibus descendit in sepulcrum, quod sibi jussu erat effodi, placida illic morte solutus est, et aliquanto interjecto tempore (quod Deus novit) ad immortalis resuscitatus vitam, per completam resurrectionem in corpore glorificato, et anima ad cœlestem gloriam assumptus est. Quæ quidem sententia ex eo sumit robur et argumentum, quod nullæ sacri illius corporis reliquiæ aut vestigia, in loco sepulturæ ejus postea sunt inventa. Et sane hæc una inter varias, quæ de felici vitæ ejus exitu feruntur sententiis, censetur potissima, et potius quam cæteræ amplectenda.

Vers. 37. — *Testem habes populum.* Felicis illius glorificationis beati Joannis tam in corpore quam anima, hoc affertur hic testimonium, quod ex ejus tumulo manna continue testatur cernitur, tanquam signum quoddam et indicium illius dulcissimæ refectionis, qua beatus Joannes in regno cœlesti satiatur. Verum omnino spiritalis et invisibilis est ille supernæ gloriæ cibus, per sensibile tamen illud manna signatus.

Vers. 42. — *Scribens evangelium.* In mystica visione quatuor animalium sanctos evangelistas signantium (quæ et Ezechielii prophetæ (cap. 1), et ipsi Joanni in Apocalypsi (cap. 4) est ostensa) beatus Joannes figuratur per aquilam volantem. Nam Beda auctore in homilia primi Evangelii Joannis, cunctis avibus aquila celsius volare, cunctis animantibus

A 55 Mundum intus, clarum foris,
Nobile per omnia.

Fac nos sequi sanctitatem.

Fac per mentis puritatem

Contemplari Trinitatem

60 In una substantia. Amen.

—
III.

DOMINICA INTRA OCTAVAS NATIVITATIS DOMINI.

Hæc prosa multiformem sortitur in diversis versibus rhythmici speciem. Nam primi sex versus complectuntur quisque duas tantum clausulas rhythmicas, vario tamen modo. Nam in duobus primis versibus, clausulæ illæ alternis locis consonant, ut prima unius versus, primæ alterius in simili syllabarum exitu respondeat, et secunda secundæ. In reliquis autem quatuor versibus, prima cujusque earum clausula consonantiam asservat, et similem syllabarum vocalitatem in medio sui et fine. Secunda vero unius versus habet concinnitatem ad secundam proximi versus clausulam. At vero reliqui omnes hujus prosæ versus præter decimum quintum (qui quatuor completur clausulis rhythmicis, alternum servantibus in conformi cadentia responsum, utpote prima ad tertiam, et secunda ad quartam) tres complectuntur clausulas modulatione rhythmica compactas, quarum duæ primæ ejusdem versus semper adinvicem consonant, et tertia unius versus in consimili sonoritate refertur ad tertiam proximi versus. In his autem om-

solis radiis clarius insigere consuevit obtutus, et cæteri evangelistæ, quasi in terra ambulantes cum Domino, qui temporalem ejus generationem pariter et facta temporalia sufficienter explanantes pauca de divinitate dixerunt. Illic autem quasi ad cœlum volat cum Domino, qui perpauca de temporalibus ejus actis edisserens, æternam divinitatis ejus potentiam, per quam omnia sunt facta sublimius mente volando, et limpidius speculando cognovit, ac nobis cognoscenda scribendo contradidit. Hæc Beda: Vidit autem Joannes more aquilæ radium solis mystice, ut hic dicit littera, quoniam Filium Dei cognovit æterna generatione procedentem a Patre, ut radius emanat a sole. Vidit et principium Verbum in principio, quoniam Verbum Dei contemplatus est, quod de se ipso Judæis interrogantibus quis ipse esset respondit: « Principium, qui et loquor vobis (Joan. viii). » Et in Apocalypsi sæpius de se dicit. « Ego sum, alpha, et omega, principium et finis (Apoc. 1). » Idem autem Verbum erat in principio scilicet Patre, qui primum omnium, et primum est principium. Hæc autem sacra mysteria vidit Joannes, cum divino repletus Spiritu eructavit illud Evangelii exordium: « In principio erat Verbum (Joan. 1), » et reliqua quæ sequuntur.

Vers. 49. — *Gens totius Asiæ.* Asia est tertia pars orbis quoad numerum, secundam magnitudinem vero dimidia. Continet permultas regiones potissimum vergentes ad orientem, ut Phrygiam, Lyciam, Armeniam, Lychaoniam, Indiam et cæteras. In ea itidem est Ephesus urbs celeberrima, in qua potissimum beatus Joannes resit Ecclesiam, et in conterminis illi civitatibus episcopos constituit, verbumque Dei indefesse populo prædicavit ut ejus studio ac opera, plurima regionum Asianarum turba ad Dominum fuerit conversa.

Vers. 50. — *Hujus scriptis illustratur.* Scilicet ejus Evangelio, quod post cæteros tres Evangelistas, ut Historia tradit ecclesiastica, conscripsit. Insuper tribus ipsius epistolis catholicis, quæ vulgo canonicæ nuncupantur. Et denique Apocalypsi, quam de futuro ecclesiæ statu, Domino revelante, in Patluno insula ubi relegatus fuerat, contexit.

nibus rhythmorum formis, interdum una clausula, octo complitur syllabis, quarum penultima est longa. Interdum vero duntaxat septem conficitur syllabarum contextu una rhythmica clausula, et tunc penultimam continet brevem. Verum hæc omnia melius ex sola lectione ipsius prosæ attenduntur, quam regulis certis, aut exacta descriptione tradi possint. Auctor ejus, venerandus Pater Adam de Sancto Victore, qui religiosam, regularisque disciplinæ observantissimam domum Sancti Victoris in Parisiorum suburbiis constructam, cum vixit, insigni doctrinæ splendore et vitæ sanctimonia illustravit. Apud quem, et hanc prosam et alias quam plurimas suis in locis adnotatas et deinceps adnotandas, illi ut auctori ascriptas inveni. Eoque subnixus testimonio, eidem illas inscripsi, et quamque earum suo loco ipsi (ut ex cujus emanaverit officina) assignavi. Commentatur in illa mysterium Dominicæ natiuitatis ob ineffabilem Filii Dei benignitatem, qui de matre virgine dignatus est nostræ substantiæ formam assumere, ad redimendum genus humanum misera captivitate diaboli detentum. Insuper virginalis integritas matris Dei ostenditur non fuisse læta in partu illo admirabili, et naturali rerum sensibilibus similitudine et figuris mysticis veteris Testamenti, ad præsignificandum hoc miraculum a Deo quondam exhibitis. Applicantur deinde figuræ illæ frondentis virgæ, et rosidi velleris convenienter et recte ipsi rei subjectæ, ostendunturque ipsi Christo congruenter adaptari, quemadmodum adnotationes latius edisserent.

Splendor Patris et figura
Se conformans homini,
Potestate non natura,

VERS. 1. — *Splendor Patris et figura.* Hac appellatione Christus Dei Filius hic insinuatur, qui a beato Paulo in Epistola ad Hebræos (cap. 1) dicitur splendor gloriæ Patris, et figura substantiæ ejus. Splendor, inquam, quia « candor est lucis æternæ (Sap. vi), » et emanatio claritatis omnipotentis Dei, laud secus a Patre prodiens atque splendor a luce. Figura vero substantiæ Patris appellatur Dei Filius, quia character est et signaculum hypostaseos, atque substantiæ Patris, imagoque Dei invisibilis (Colos. 1). At vero Dei Filius tantæ sublimitatis et majestatis, se conformavit homini, quoniam « exiravit se ipsum formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo (Philip. 1). »

VERS. 5. — *Adam vetus tandem lætus.* Adam vetus dicitur primus parens, ex quo totum genus humanum secundum carnem propagatum est. Vetus autem vocatur in collatione ad Christum, temporis ordine (si carnem attendas) illo posteriorem, qui novus dicitur Adam, et salutis humanæ reparator ac auctor, quemadmodum in primo libro jam dictum est in expositione hymni :

Agnoscat omne sæculum,
Venisse vitæ præmium,

ubi versus ille occurrit explanandus :

Adam vetus quod poluit,
Adam novus hoc abluit.

Quoniam enim per priorem Adam, peccati vetustas mundo est illata, per posteriorem vero inducta novitas vitæ per gratiam, recte ille vetus, hic vero novus dicitur. Verum cum hic vetus Adam nominatur, non solum primus parens quantum ad suam ipsius personam debet accipi, sed et totum genus humanum, per ipsum in peccati vetustatem demersum. Illud siquidem a Deo profugum erat et damnatum exilio, propter antiquam protoplasti transgressionem, erat et redactum in captivitatem

Partum dedit virgini.

5 Adam vetus tandem lætus .

Novum promat cantium

Fugitivus et captivus :

Prodeat in publicum.

Eva luctum : vitæ fructum

10 Virgo gaudens edidit.

Nec sigillum propter illum

Castitatis perdidit.

Si crystallus sit humecta

Atque soli sit objecta :

15 Scintillat igniculum

Nec crystallus rumpitur :

Nec in partu solvitur

Pudoris signaculum.

Super tali genitura

20 Stupet usus et natura :

Deficitque ratio.

Res est ineffabilis :

Tam pia tam humilis

Christi generatio.

25 Frondem, florem, nucem, sicca

Virga profert ; et pudica

Virgo Dei Filium.

Fert cœlestem vellus rorem .

Creatura Creatorem ;

30 Creaturæ pretium.

Fondis, floris, nucis, roris,

C principia tenebrarum, duroque illius imperio misere subjectum. Nunc vero invitatur ad lætitiâ et gaudium in Domino, ad concinendum Deo canticum novum, ob novum redemptionis beneficium, novæque legis gratiam. Provocatur identidem hoc loco genus humanum ad prodeundum fidenter in publicum, tanquam libertate donatum, et in libertatem assertum, quod prius ob miseram servitutis et captivitatis sortem delinuit, non audeus, præ confusione et verecundia, ora sua exerere.

VERS. 15. — *Si crystallus sit humecta.* Per rei sensibilis exemplum fit hic manuductio ad intelligendum quod sacrosancta Virgo et Mater Dei mansit in partu inviolata. Si, inquit crystallus humore perfundatur aqueo, et objiciatur radio solis, scintillas ignis emittit, absque sui tamen disruptione aut fractione. Ita sane deipara virgo instar crystalli perlucida et omnigenæ virtutis soliditate compacta, cœlesti rore et obumbrante eam Spiritus sancti gratia perfusa, edidit mundi Salvatorem ignea charitate rutilantem, absque ulla tamen virginitatis puritatis labefactione atque læsione.

VERS. 25. — *Frondem, florem, nucem, sicca.* Quemadmodum liber Numeri (cap. xvii), refert « virga Aaron prorsus arida, divina virtute fronduit, floruit, et fructum protulit. Regressus enim, inquit, Moses sequenti die postquam eam posuerat in tabernaculo testimonii coram Domino, invenit germinasse virgam Aaron in domo Levi, et turgentibus gemmis eruperant flores, qui foliis dilatatis in amygdalas cœformati sunt. » Eodem quoque modo supra naturæ legem et jura, virgo sanctissima, sola Dei virtute peperit intacta filium.

VERS. 28. — *Fert cœlestem vellus rorem.* Petiverat Gedeon a Domino signum futuræ per ipsam victoriæ contra Madianitas (Judic. vi), quod ros in solo foret vellere explicato in area, et in omni terra siccitas, quod et factum est. Erat autem vellus

Pietati Salvatoris
Congruunt mysteria.
Frons est Christus protegendo.
35 Flos dulcore; nux pascendo.
Ros cœlesti gratia.
Cur quod virgo pepererit,
Est Judæis scandalum.
Cum virgo produxerit
40 Sicca sic amygdalum
Contemlemur adhuc nucem,
Nam prolata nux in lucem;
Lucis est mysterium.
Trinam gerens unionem;
45 Tria confert: unctionem,
Lumen et ædulium.
Nux est Christus, cortex nucis
Circa carnem pœna crucis.

A Testa, corpus ossium.
50 Carne tecta deitas,
Et Christi suavitas,
Signatur per nucleum.
Lux est cæcis, et unguentum,
Christus ægris, et fomentum
55 Plis animalibus.
O quam dulce sacramentum
Fenum carnis in frumentum
Convertit fidelibus.
Quos sub umbra sacramenti
60 Jesu pascis in præsentî,
Tuo vultu satia.
Splendor Patri cœternæ,
Nos hinc transfer ad paternæ
Claritatis gaudia. Amen.

B

Illud, sacrosanctæ virginis symbolum ac signum, quæ divino irrigata rore, sanctique Spiritus gratia, Dei Filium edidit, creatura scilicet suum Creatorem, qui utique est creaturæ pretium. Nam in cruce oblatu est pro nobis in pretium redemptionis nostræ, qui sumus creatura Dei.

VERS. 34. — *Frons est Christus protegendo.* Ambræ illæ figuræ ex Veteri Testamento depromptæ in undecimo et duodecimo versu jam explicatis, hoc loco accommodantur propositio, paucisque constringit hic versus, quomodo Christus mystice dicitur frons, sive folium, flos, et nux, ex arida virga producta, quamam itidem ratione etiam ros dicitur, velleri Gedeonis placido illapsu infusus. Christus, inquit, frons dicitur, quoniam suos protegit ab æstu vitiorum, ne per diem sol eos urat, neque luna per noctem (*Psal. cxx*). Sicut folium arboris protegit suum fructum, ne lædatur ardore fervoreque solis. Flos vero idem dicitur, propter suavissimum virtutum omnium odorem, quem mira dulcedine totum dispersit in orbem. « Ego, ait, flos campi, et lilium convallium (*Cant. ii*). » Tertio vero loco, Christus est nux spirituali nuncupatione, quod animas fideles pascit sua salutari doctrina, quinimo et sui sacratissimi corporis serculo, quemadmodum nux ipsa materialis gratum est hominibus edulium. Ipsum in Evangelio contestatur dicens: « Caro mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus (*Joan. vi*). » Denique quarto loco Christus dicitur ros, quia cœlesti gratia irrigat mentes hominum aridas, ad afferendum bonorum operum fructum. Haud aliter quam ros superne delapsus terram irrorat, et rorido iuhre humectatas herbas fovet ac vegetat.

VERS. 41. — *Contemlemur adhuc nucem.* Proponit hic versus considerandum pensiculationis nucis exemplum, quod tertio loco superius fuerat Christo applicatum. Nam attentius discussa nucis natura, a que in apertum prolata, ipsius vere lucis, utpote Christi sacroraria signat mysteria quæ sequentibus recluduntur versibus.

VERS. 45. — *Trinam gerens unionem.* Nux ipsa sensibilis tria in se complectitur, in unam quodam modo compacta totam substantiam, utpote corticem exteriorem, testam cortice obtectam, et nucleum testa occultum. Rursus ipsa nux tria confert hominibus emolumenta, unctionem scilicet, et lumen, per oleum quod ab ea exprimitur, et esum nuclei ejus, qui in cibum sumitur. Cæterum hæc ad allegoriam et spirituales intelligentiam applicando, per totam nucem insinuat atque representatur Christus, in se uno geminam complectens naturam et in altera earum amaritudinem mortis perpessus. Unde per corticem nucis, quæ aspera est et amarulenti succi,

signatur acerbitas passionis et mortis, quam Christus in carne sua pertulit. Per testam vero nucis duriusculam et cortice circumseptam, significatur humana Christi natura, acerbis doloribus passionis exposita, utpote sacra ipsius anima et corpus, ossibus et nervis compactum. Denique per nucleum delitescentem in testa, representatur augustissima Christi divinitas, occultata in carne et circumdata illius velamine. Est enim in nucleo sapor admodum suavis, et perquam gratus edentibus. Sic sane sapor est Dominus degustantibus eum (*Psal. xxxiii*), et torrente voluptatis suæ replens eos (*Psal. xxxv*), qui satiantur gloria sua. Et hæc significatio mystica, in decimo octavo et decimo nono versu hujus prosæ, præclare exprimitur. Insuper tria illa beneficia quæ per nucem præstantur hominibus, modo nominata, utpote unctio, lumen, et esca, etiam Christo mystice congruunt. Enimvero ipse languidus peccato, ac ægrotus est spiritualis unctio, per gratiam scilicet antem ulcera peccatorum. Idem quoque est lumen spiritus cæcos illuminans, et tenebras ignorantie mentibus humanis expellens. Demum ipse nutrimentum est, et spiritualis alimonia bonis et rectis corde, quos et sua pascit doctrina, et saginat sacratissimo corpore. « Ego, inquit, sum panis vivus, qui de cœlo descendendi (*Joan. vi*). » Et rursus: « Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos (*Matth. xi*). » Hæc autem applicatio mystica trium nucis effectuum ad Christum explicatur succinete in vicesimo versu hujus prosæ.

VERS. 56. — *O quam dulce sacramentum.* Hic versus tertiam nucis utilitatem Christo jam applicatam, clarius elucidal, ostendens quomodo ipse est esca fidelibus. Magnum, inquit, illud est sacramentum et admirabile mysterium, quod Christus carnem suam præstat in cibum, et panem vivificum populo Christiano, in sanctissimo eucharistiæ sacramento. Porro fenum carnis vocat hic auctor sacratissimam Christi carnem, propter naturæ ipsius infirmitatem et fragilitatem, quam ex dispensatoria quadam dignatione habuit ante passionem, altudens propemodum ad illud verbum Isaia: « Omnis caro fenum, et omnis gloria ejus quasi flos agri. Exsiccatum est fenum et cecidit flos, quia Spiritus Domini insufflavit in illo. Vere fenum est populus (*Isa. xl*). » Per frumentum vero intelligitur hic panis ille supercœlestis et vivificus, qui in frumento, et triticei panis specie exhibetur fidelibus in communionem. Itaque Christus fenum carnis in frumentum convertit fidelibus, quia suum sacratissimum corpus in cibum salutarem ipsis confert, sub frumenti specie et forma consecratum.

VERS. 59. — *Quos sub umbra sacramenti.* Non di-

IV.

DE RESURRECTIONE DOMINI.

Hæc prosa etiam tota rhythmica est, et in unoquoque quatuor primorum versuum septem complectitur clausulas rhythmicas, quarum unaquæque septem comprehendit syllabas, et semper penultimam brevem. Consonantiam vero in exitu syllabarum habent huiusmodi clausulæ, aliquando quidem alternatis locis, ut in primo versu; aliquando vero quæ sibi invicem proximæ sunt, ut in versibus sequentibus, et semper postrema, ad aliquam in medio ejusdem versus positam clausulam, vel ad postremam proximi versus, habet suum responsum. In postremorum vero duorum versuum singulis, quatuor ponuntur rhythmicæ clausulæ, quarum duæ primæ inter se habent consonantiam, tertiæ vero unius ad tertiam alterius versus, et quartæ ad quartam in consonantia confertur. Auctor ejus, Adam de Sancto Victore. In ea describitur graduum Dominicæ resurrectionis, non solum in angelos et homines esse diffusum, verum etiam in omnia hujus mundi sensibilis corpora, caelos, elementa, et corpora mixta. Quæ omnia latiore quo iam habitu, suique dispositione gratiore quam prius habuerant, quamdam jucunditatem præferunt in resurrectione Domini, et læto testantur gaudia vultu, ut resurgenti Domino quodam modo congaulere vileantur.

Mundi renovatio
Nova parit gaudia,

citur hic umbra sacramenti, figura, species, et imago ipsius sacramenti eucharistiæ, solum representans ipsum, et non vere continens, ut scilicet umbra distinguatur contra veritatem. Quo quidem modo in Veteri Testamento Agnus paschalis, manna in deserto, panesque propositionis, et cæteræ figuræ dicebantur umbra sacratissimi sacramenti altaris, quia illi præfigurabant, quo etiam modo ab Apostolo dicitur lex habuisse umbram futurorum bonorum (*Hebr. x.*) Nam eo modo populus Christianus non habet umbram hujusce sacramenti communionis, sed ipsam rem et veritatem. Verum quoniam illa, nuda non cernitur, sed adoperta speciebus panis et vini, et quasi velamine quodam aut umbraculo obiecta, et non conspicua sit oculis nostris sacra Christi caro, neque sanguis in propria ac naturali sua specie ac forma, idcirco sub umbra sacramenti dicitur ipso fideles Christus hic pascere. Oraturque obnixus, ut posita huiusmodi umbra et velamine specierum, nos in regno cælorum pascat revelata jam facie, sui divini vultus præsentia. Quod nobis concedat ipse superbonus et misericors Dominus, benedictus in sæcula. Amen.

Vers. 1. — *Mundi renovatio.* Ipsa Domini resurrectio dicitur hic renovatio mundi, quia totum genus humanum, quod mundi nomine intelligitur, in illa renovatum est, et a vetustate peccati ad novitatem gratiæ, atque a morte ad vitam traductum. Adde quod in Christi resurrectione, repræsentata est, et præexhibita omnium hominum resurrectio, in qua haud dubie totius mundi, omniumque hominum erit renovatio, quando hoc corruptibile induet incorruptionem, et mortale immortalitatem (*I Cor. xv.*) Quare etiam in Evangelio illa vocatur regeneratio (*Matth. xix.*), quia corpus renascetur ad immortalitatem, vitamque interminabilem. Non absurde igitur Christi resurrectio (quæ nostræ resurrectionis causa est ac exemplar) hic dicitur renovatio mundi.

Vers. 14. Renovantur omnia. Hanc omnis creaturæ sensibilis communem lætitiæ, et congratulationem quamdam ad resurrectionem Christi, quæ his versibus diffuse describitur, beatus Augustinus in uno sermonum solemnitate paschalis eleganter et co-

A Resurgenti Domino
Conresurgunt omnia.

5 Elementa serviunt,
Et auctoris sentiunt
Quanta sint solemina,
Igni volat mobilis,
Et aer volubilis.

10 Fluit aqua labilis,
Terra manet stabilis.
Alta petunt levia,
Centrum tenent gravia
Renovantur omnia.

15 Cælum fit serenius,
Et mare tranquillius.

B Spirat aura levius.
Vallis nostra floruit,
Revirescunt arida:

20 Recalescunt frigida,
Post quæ ver intepuit.
Gelu mortis solvitur,
Princeps mundi tollitur
Et ejus destruitur

25 In nobis imperium

piöse deprimit his verbis: « Unde modo in germine erumpentis terræ tota hilarior facies, vario aurorum fructuum ornatu; omnem hactenus quasi mortuam rerum naturam resurgenti suo Domino conresuscitat. Ubi arborum et herbarum grata venustas, diverso quidem germium munere, pari tamen gestu lætitiæ, singulari huic solemnitati festiva occurrit. De cæli autem nunc usque quodam modo tristi, nunc autem læta facie, quid dicam quæ aliquandiu jam densa caligine nubium adoperta, aeris hujus spatium omne turbavit? Et ecce repente quasi justitia de cælo in terram prospiciente (*Psal. lxxxiv.*), mira serenitas mundo arridet, et in unam lætitiæ cæli et terræ vota concurrunt, ut Deum et hominem Christum communi exultatione excipiant, qui communem utrisque pacem afferre venerat, et medium parietem maceriæ solvens, fecit utraque unum. Hinc astrorum omnium fomes, splendor ille solaris, suam frontem admodum rugatam jam jamque expurgat, et quasi rex conspicuus in diademate capitis sui, in die desponsationis suæ, et in die lætitiæ cordis sui, cæteris stellis velut comitibus suis largiora luminis sui dona impendit. Luna enim ab ipso ortus sui die semper in quodam sui dispendio posita, ad paschalia gaudia pleno se lumine parat. Et ut cuncta breviter perstringam, sicut omne quod in rebus subsistit, divina dispensatione hominis imperio servit, sic de salute humana omnibus una exultatio incumbit. Cum igitur pro homine, tantis iudiciis omnis creatura sua gaudia monstret, consequens est, ut ab hominibus ipsi testimonia tali lætitiæ non desint. » Hæc Augustinus.

Vers. 21. — *Post quæ ver intepuit.* Particula illa quæ, non hic copulativa est, sed relativa, refertur que arida et frigida hiberni temporis corpora, post quæ ipsius veris tepor succedit, quod quidem placidum est, et omnium totius anni temporum amœnissimum. Verno autem tempore facta est Christi resurrectio.

Vers. 22. — *Gelu mortis solvitur.* Alludit auctor ad conditionem temporis, quo Christi facta est resurrectio. Tunc enim gelu hibernum, et glaciæ hibernæ frigore concreta, dissolvitur verno tem-

Dum tenere voluit
 In quo nihil habuit,
 Jus amisit proprium.
 Vita mortem superat,
 Homo jam recuperat.
 30 (Quod prius amiserat)
 Paradisi gaudium.
 Viam præbet facilem
 Cherubim, versatilem
 (Ut Deus promiserat)
 35 Amovendo gladium. Amen

V.

DE RESURRECTIONE DOMINI ALIA PROSA.

Hæc prosa, rhythmicæ modulationis cōstringitur numeris, sicut illa de sancto Stephano: *Hæc mundus exultavit*, et propemodum ad illius accedit compositionis formam et speciem. In ea explicantur mira Dominicæ resurrectionis mysteria, in Veteri quidem Testamento, multis figuris præsignata, et in Novo nobis ex bonitate divinæ clarius exhibita. Unde complures hic recensentur figuræ legis antiquæ, quarum velamine et umbra, tanta redemptionis humanæ sacramenta sunt præsignificata et obducta, quemadmodum adnotationes singulatim elucidabunt. Et sane hæc prosa admodum divina est, paucis multa complectens, et tota ex sacris litteris præclare desumpta, cujus et historias, et sententias congruenter copioseque adaptat proposito, ut hoc suo officio auctor ipsius Adam de Sancto Victore, liquido probat se in divinis Scripturis apprime exercitatum et promptum fuisse. Quod et in complusculis prosis a se compositis (quarum permultæ huic libro inscruntur) graviter observat, ut qui illarum studio fuerit addictissimus.

Zyma vetus expurgetur,
 Ut sincere celebretur

A Nova resurrectio.
 Hæc est dies nostræ spci.
 5 Hujus mira vis diei
 Legis testimonio.
 Hæc Ægyptum spoliavit,
 Et Hebræos liberavit
 De fornace ferrea.
 10 Illis in arcto constitutis
 Opus erat servitutis
 Lutum, later, palea.
 Jam divinæ laus virtutis,
 Jam triumphi, jam salutis
 15 Vox erumpat libera.
 Hæc est dies quam fecit Dominus,
 Dies nostri doloris terminus,
 Dies salutifera.
 Lex est umbra futurorum.
 20 Christus finis promissorum,
 Qui consummat omnia.
 Christi sanguis igneam
 Hebetavit rumphæam,
 Amota custodia.
 25 Puer nostri forma risus,
 Pro quo vervex est occisus,
 Vitæ signat gaudium.
 Joseph exit de cisterna,
 Christus redit ad superna
 30 Post mortis supplicium.
 Hic dracones Pharaonis
 Draco vorat, a draconis
 Immunis malitia.
 35 Quos ignitus vulnerat,
 Hos serpentis liberat

pore. Ita per calorem vivificum divinæ gratiæ in resurrectione Domini exhibitæ, lethale mortis æternæ frigus dissolutum est, et mors ipsa prostrata jacet per vitæ renovationem. In eodem quoque versu dicitur princeps hujus mundi amisisse jus proprium detinendi generis humani amplius in captivitate, dum Christum tenere voluit, tanquam etiam morti et peccato subjectum qui solus erat inter mortuos liber, et in quo nihil juris habuit, quoniam peccati omnino fuit immunis. Jus autem principis mundi in hominem, est solum peccatum. Unde Christus de illo dixit: « Venit enim princeps mundi hujus, et in me non habet quidquam (Joan., xiv). »

Vers. 35. — *Amovendo gladium*. Ejectis primis parentibus nostris de paradiso, propter transgressionem divini præcepti, collocavit Dominus ante paradisi voluptatis, cherubim et flammeum gladium atque versatilem, ad custodiendam viam ligni vitæ (Gen. iii). Per quod significatur humano generi præclusus fuisse introitus in regnum cælorum ante satisfactionem illius universalis delicti, quod in totam redundavit posteritatem. At vero per mortem et passionem Christi satisfactum est abunde pro illo peccato, et regnum cælorum prius occultum, homini reseratum est, patefactaque janua cæli. Idcirco dicitur tunc Christus amovisse gladium versatilem ipsius cherubim, et præbuisse viam facilem ad cælum.

Vers. 1. — *Zyma vetus expurgetur*. Zyma fermentum est, et peccati typum, expressionemque gerit in Scriptura (Exod. xii; Lev. ii), cum agnum paschalem sine fermento manducari debere ipsa jubet, et in sacrificio Domini fermentum misceri prohibet. Mo-

net igitur his verbis auctor vetustatem peccati a nobis expurgandam esse, ut in sinceritate animorum tantam solemnitatem digne celebremus, quasi cum Apostolo illud nostris auribus inclamans verbum: « Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio (I Cor. v). »

Vers. 7. — *Hæc Ægyptum spoliavit*. Quæcunque tempore legis antiquæ in figura contigerunt hujus sacre diei præsignificativa, jure huic diei tanquam veritati et præcipuo exemplari attribuuntur, ut ad quam omnis typus et umbra tendebat. Itaque hæc dies resurrectionis spoliavit Ægyptum, quoniam significata fuit per diem illum quo Hebræi spoliaverunt Ægyptios auro, argento et vestibus pretiosis, commodato acceptis, quo etiam Hebræi fuerunt liberati a fornace terrea Ægypti, a domo servitutis, et gravi jugo Pharaonis (Exod. xii). Sic enim et hoc die Christus spoliavit inferos, et genus humanum redemit ab intolerabili servitute principis tenebrarum.

Vers. 25. — *Puer nostri forma risus*. Isaac, filius Abrahamæ ex Sara, dicitur hic forma sive figura nostri risus et gaudii, quod ex resurrectione Domini, et reparatione vitæ merito debemus habere, quoniam a risu id nomen Isaac accepit, cum dixerit Sara jam eo partu levata: « Risum fecit mihi Deus, et quicumque audierit, corridebit mihi (Gen. xxi). » Pro illo autem vervex sive aries occisus legitur, quando angelus de cælo clamans, prohibuit Abrahamæ ne immolaret filium suum (Gen. xxi), quemadmodum divinæ voci obediens facere proposuerat. « Tunc enim levavit Abraham oculos suos, viditque post tergum arietem inter vepres hærentem cornibus, quem as-

- Ænei præsentia.**
 Anguem forat in maxilla,
 Christus hamus et armilla.
40 In cavernam reguli
 Manum mittit ablactatus,
 Et sic fugit exturbatus
 Vetus hospes sæculi.
 Irrisores Ellsæi
45 Dum conscendit domum Dei,
 Zelum calvi sentiunt.
 David arreptitius,
 Hircus emissarius,
 Et passer effugiunt.
50 In maxilla mille sternit.
 Et de tribu sua spernit
 Samson matrimonium.
 Samson Gazæ seras pandit,
 Et asportans portas scandit
55 Montis supercilium.
 Sic de Juda leo fortis,
 Fractis portis diræ mortis
 Die surgit tertia.
 Rugiente voce patris,
60 Ad supernæ sinum matris
 Tot revexit spolia.
 Cetus Jonam fugitivum
 Veri Jonæ signativum
 Post tres dies reddit vivum.
65 De ventris angustia.
 Botrus Cypri reflorescit,
 Dilatatur et excrescit.
 Synagogæ flos marcescit,
 Et floret Ecclesia.
70 Mors et vita confluxere,
 Resurrexit Christus vere.
 Et cum Christo surrexere
 Multi testes gloriæ.
 Mane novum, mane lætum,
75 Vespertinum tergat fletum.

sumens obtulit holocaustum pro filio (*ibid.*). Fuit sane Isaac et passionis Domini et resurrectionis ad vitam signum et symbolum, quoniam jam morti destinatus erat, quin paratus subire, et post destinatum hanc oblationem, imo post arietem pro se occisum, vivus permansit.

VERS. 59. — *Rugiente voce patris.* Dicitur leo rugitu suo excitare catulos, cum recens in lucem editi jacent ut exanimis. Huic autem naturali proprietati alludens auctor, quia Christum vocavit leonem, dicit Imperio Dei Patris (quod rugientis vocis nomine exprimit) ipsum a mortuis excitatum, quandoquidem Scriptura sæpius de Christo testatur, quod eum Deus Pater suscitavit a mortuis. Post resurrectionem vero suam cælos conscendens Christus, captivam duxit captivitatem, et spolia inferno lacu direpta sanctis scilicet Patres reduxit secum in cælos, in sinum scilicet supernæ matris nostræ Hierusalem Ecclesiæque triumphantis.

VERS. 74. — *Mane novum, mane lætum.* Hæc sententia sumpta est ex illo versu psalmi xxix: « Ad vesperum demorabitur fletus, et ad matutinum lætitia (*Psal.* xxix). » Quem exponens sacer Hieronymus ait: « Ad vesperum demorabitur fletus quia

- A** Quia vita vici lethum,
 Tempus est lætitiæ.
 Jesu victor, Jesu vita,
 Jesu vitæ, via trita.
80 Cujus morte mors sopita,
 Ad paschalem nos invita
 Mensam cum fiducia.
 Vive panis, vivax unda,
 Vera vitis et secunda,
85 Tu nos pasce, tu nos munda.
 Ut a morte nos secunda.
 Tua salvet gratia. Amen.

—
VI.

IN FESTIS PASCHALIBUS, ALIA PROSA.

- B** Hæc prosa certis etiam rhythmicæ consonantiæ numeris constat. Nam ut plurimum quisque versuum ejus, duas solum clausulas rhythmicas complectitur in exitu syllabarum ad invicem convenientes. Unaquæque autem illarum clausularum octo continet syllabas, semperque penultimam brevem. Interdum vero unus versus, quatuor comprehendit hujusmodi clausulas alternis locis consonantiam servantes, ut prima tertiæ, et secunda quartæ in consimili syllabarum desinentia respondeat. Nonnunquam itidem ejus lem versus quatuor sunt clausulæ, eodem penitus inter se exitu desinentes, quemadmodum studiosus lector facile primo ipsius litteræ obtutu dijudicabit. Auctor ejus, Adam de Sancto Victore. Commendatur in ea multis præconiis gloriosa Christi resurrectio, ob magna beneficia, quæ humano generi contulit, scilicet redemptionem ab hoste antiquo, reparationem vitæ, liberationem a morte, et spem immortalitatis in nobis consequendæ in consummatione sæculi. Et quoniam die Dominica facta est Christi resurrectio, illa dies etiam egregiis extollitur titulis et laudibus.

- C** Lux illuxit Dominica,
 Lux insignis, lux unica.]
 Lux lucis et lætitiæ,
 Lux immortalis gloriæ.
5 Diem mundi conditio
 Commendat ab initio.

passo et sepulto Domino, apostoli et mulieres in fletu et gemitu morabantur. Et ad matutinum lætitia, quia mane venientes ad sepulcrum, gloriam resurrectionis ab angelis acceperunt (*Marc.* xv). »

VERS. 1. — *Lux illuxit Dominica.* Luceum pro die sæpius apud auctores accipi, notius est, quam ut testimonio aut declaratione egeat. Et ita hoc in loco quoties in nominativo collocatur, accipitur. Nam in secundo versu in genitivo positum id nomen, claritatem sive lumen signal. Dicitur autem dies Dominica, quæ Sabbatum proxime consequitur, imo potius quam Sabbatum septimo loco sequitur. Nam prima est illa dies, et ordine temporis, et excellentia dignitatis. Et quoniam in Novo Testamento dies ille consecratus est Domino, ut in eo Deus ipse peculiariter ac integrius, quam in aliis hebdomadæ diebus colatur, quemadmodum in Veteri Testamento in Sabbato, idcirco diei Dominicæ nomen sortitur. Et Dominica dies dicitur, quasi dies Domini, specialiterque Domino dedicatus atque addictus.

VERS. 5. — *Diem mundi conditio.* Creatio sive formatio mundi (quæ hic conditio dicitur, quoniam mundus a Deo conditus est) commendat diem Dominicum, quandoquidem ipsa mundi productio in-

- Quam Christi resurrectio
Ditavit privilegio.
In spe perennis gaudii.
10 Lucis exsultent filii.
Vindicent membra merit
Conformitatem capitis.
Solemnis est celebritas,
Et vota sunt solemnna.
15 Primæ diei dignitas
Prima requirit gaudia.
Solemnitatum gloria,
Paschalis est victoria.
Sub multis ænigmatibus
20 Prius promissa patribus.
Jam scisso velo patuit,
Quod vetus tex præcinit.
Figuram res exterminat,
Et umbram lux illuminat.
25 Quid agnus sine macula
Quid hædus typi gesserit,
Nostra purgans piacula
Messias nobis aperit.
Per mortem nos indebitam.
30 Solvit a morte debita.

cepta est die Dominico, ut ille, sex dierum, quibus formatus est mundus, fuerit primus, quemadmodum in primo hujus operis libro ostensum est, in expositione illius hymni :

*Primo dierum omnium
Quo mundus exstat conditus.*

Accedit autem illi et altera dignitas, quod in ea sit facta Christi resurrectio. Nam mane prima Sabbati, id est prima post Sabbatum die Christus surrexit (*Marc. xvi*). Hæc autem est dies Dominica. Et propter hujusmodi excellentias, dies ista dicitur in primo hujus prosæ versu dies insignis et unica, id est præcipua sive primaria. Et in secundo eadem dicitur dies lucis et lætitiæ, dies item immortalis gloriæ, quod per resurrectionem Christi nobis lucem, lætitiã et immortalem gloriam attulerit. Et hanc ob causam quartus habet versus, quod ipsam diem Dominicam resurrectione Christi exornavit insigni privilegio, singularique dignitate.

VERS. 10. — *Lucis exsultent filii.* « Deus lux est, ut inquit Joannes, et tenebræ in eo non sunt ultæ (*I Joan. 1*). » Ergo Dei sunt imitatores et mandata ejus custodiunt, si sunt filii Dei et filii lucis, quoniam opera lucis faciunt, et fugiunt opera tenebrarum. Et ita etiam a Domino nominantur in Evangelio, cum ait ad Judæos : « Dum lucem habetis, credite in lucem, ut filii lucis sitis (*Joan. xii*). » In sexto autem versu membra corporis mystici dicuntur fideles, per bona opera vitam gratiæ in se habentes, et ipsi capiti Christo per vinculum dilectionis annexi, ut etiam ad integritatem et perfectionem sacri corporis Christi attingant. Admonet ergo hic versus, quod ipsi fideles id bonis sibi comparent operibus et sinceritate vitæ, ut demum conformes effici mereantur capiti Christo, et ad immortalem resurgere gloriam, sicut et ipse surrexit.

VERS. 21. — *Jam scisso velo patuit.* In passione Domini velum templi scissum fuisse legitur (*Math. xxvii*) a summo usque deorsum. Quæ quidem discussio mystice significavit, velamen Veteris Testamenti occultans variis figuris mysteria novæ legis, jam esse amotum. Et præsentem rerum exhibitione, tunc patuisse sacratissima nostræ redemptionis sa-

- A Prædam captans illicitam,
Præda privatur licita.
Carnis delet opprobria
Caro peccati nescia.
35 Die reflorens tertia.
Corda confirmat dubia.
O mors Christi mirifica
Tu Christo nos vivifica.
Mors morti non obnoxia,
40 Da nobis vitæ præmia. Amen.

VII.

DE RESURRECTIONE DOMINI ALIA PROSA.

Hæc prosa consimilem habet rhythmicam compositionem, sicut illa paulo ante explicata. *Mane prima Sabbati, surgeus Dei Filius.* Auctor ejus, Adam de Sancto Victore. Prædicatur in ea Dominicæ resurrectionis gloria, per quam excussi sumus a faucibus leonis rugientis, sicut multis antiqui Testamenti figuris illud fuit præsignificatum. Per illam itidem et mortem Christi profuit gratia in totam Ecclesiam, quam indubitato percipiunt quicumque ore et opere consententur Christum auctorem vitæ, et Salvatorem mundi, a quo solo salus est speranda.

Ecce dies celebris :

Lux succedit tenebris

tamenta, quæ ad illud usque tempus delituerant sub figurarum velamento abdita ac abstracta, perinde atque sublato velo palam conspicitur, quidquid illo prius obvelatum fuerat.

VERS. 25. — *Quid agnus sine macula.* In Exodo filii Israel jussi sunt immolare agnum sine macula. C et juxta eundem ritum accipere hædum ad vesperum Paschæ, aspersionesque sanguinis illius ad postes domus et superliminaria, liberati sunt ab angelo percussore primogenitorum Ægypti. Ille autem agnus gessit typum atque figuram Christi, veri agni et immaculati, cujus pretioso sanguine effuso in cruce, liberati sumus a dæmonica servitute, quemadmodum superius illud sæpenumero adductum est, et latius explicatum.

VERS. 29. — *Per mortem nos indebitam.* Christus debitor mortis non fuit, quia omnino peccati fuit expers, per peccatum autem mors est introducta. Nos autem omnes mortis sumus debitores, quia peccato obnoxii. Itaque Christus per mortem indebitam quam sponte pertulit, nos liberavit a morte debita, non solum temporali, sed etiam æterna. Et vero proxime sequens versus non ita ad Christum, sed ad dæmonem refertur, qui opposito ad Christum modo cum rapere tentaret prædam illicitam, scilicet Christum, in quo nihil habuit juris, privatur juste præda licita, scilicet toto genere humano, in quod jus sibi vindicaverat ob contagem et labem peccati.

VERS. 33. — *Carnis delet opprobria.* Caro ipsius Christi ab omni peccato aliena, delet opprobria et maculas nostræ carnis vere peccatricis. Quoniam ipse habens quidem similitudinem carnis peccati, non tamen carnem peccati, abstulit a nobis peccatum, qui certe habemus carnem peccati. Neque solum opprobria culpæ a carne nostra sustulit, sed etiam opprobria penæ, scilicet mortalitatem, passibilitatem et corruptibilitatem, per consummatæ resurrectionis gloriam. Ipsa etiam Christi caro reflorens tertia die per reditum ad vitam immortalem, confirmavit] corda dubia discipulorum, diutius de veritate resurrectionis ejus subdubitantium (*Joan. xx*), « quibus præbuit se ipsum vivum in multis argumentis (*Act. 1*). »

- Morti resurrectio.
 Læti cedant tristia.
 5 Cum sit major gloria,
 Quam prima confusio.
 Umbra fugat veritas :
 Vetustatem novitas,
 Luctum consolatio.
 10 Pascha novum colite
 Quod præit in capite,
 Membra sperent singula.
 Pascha nostrum Christus est,
 Qui pro nobis passus est
 15 Agnus sine macula.

- A
 Hostis qui nos circuit :
 Prædam Christus eruit.
 Quod Samson præcinnit,
 Dum leonem lacerat.
 20 David fortis viribus :
 A leonis unguibus
 Et ab ursi faucibus
 Gregem patris liberat.
 Quod in morte plures stravit,
 25 Samson Christum figuravit.
 Cujus mors victoria.
 Samson dictus sol eorum.
 Christus lux est electorum,

VERS. 5. — *Cum sit major gloria.* Prima confusio fuit quam induxit primorum parentum prævaricatio, transgressioque divini præcepti. Propter illam enim tota humana propago, maledicto fuit subjecta, et regno cælorum extorris. At nunc in resurrectione Christi major est gloria humani generis, quam fuerat dignitas illa quæ per primam confusionem est deperdita. Nempe humana natura nunc ad immortalitatem est subvecta, qua nunquam mori poterit, nunc ea est incorruptibilitate et impassibilitate dotata, qua nunquam sustinere corruptionem aut passionis molestiam valebit. Ante primam vero confusionem, non ita simpliciter immortalis fuit et incorruptibilis nostra natura, sed solummodo secundum aliquid; quia scilicet potuit non dissolvi morte, aut corruptione non alteri, quandiu perstitisset in sua rectitudine. Atqui tam mala fuit prima confusio, quam bona fuit conditio humani generis per illam confusionem deperdita. Sed huiusmodi conditio nostra ante lapsum non fuit tam præclara et excellens, sicut est status humanæ naturæ per resurrectionem glorificatæ, ut jam ostensum est. Ergo prima confusio non fuit tam mala, quam bona est conditio carnis nostræ per resurrectionem beatæ. Est igitur nunc major humani generis gloria post resurrectionem, quam fuerit prima confusio per culpam, quod est propositum.

VERS. 16. — *Hostis qui nos circuit.* Quando Samson cum parentibus suis ivit in Thannata urbem Philistæorum, ut inde uxorem acciperet, et venisset ad vineas oppidi, apparuit catulus leonis sævus et rugiens, et occurrit ei. Irruit autem spiritus Domini in Samson, et dilaceravit leonem quasi hædum in frusta discerperet, nihil omnino habens in manu, ut refert liber Judicum (cap. xiv). In eo autem opere, Samson figura fuit Christi, et leo ille rugiens, ipsius diaboli, de quo dicit beatus Petrus : « Adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret (1 Petr. v). » Siquidem ipse Christus totum genus humanum (quod fuit præda hostis nostri) eripuit manibus illius, ipsumque gloriose devicit ac præstravit humi, vires ejus contundens ac comminuens.

VERS. 20. — *David fortis viribus.* Ipse David ante conflictum cum Goliath ad Saul regem verba faciens, hoc ipsum quod hic describitur, suis verbis enarrat : « Pæcebat servus tuus patris sui gregem, et veniebat leo vel ursus, et tollebat arietem de medio gregis, et persequerbar eos, et percutiebam, eruebamque de ore eorum. Et illi consurgebant adversum me, et apprehendebam mentum eorum et suffocabam, interficiebamque eos. Nam et leonem et ursum interfeci ego servus tuus (1 Reg. xvii). » Cæterum, David, qui interpretatur, *manu fortis*, et *vultu desiderabilis*, Christum significat fortem in prælio, et speciosum forma præ filiis hominum (Psalm. xlv), qui gregem Patris sui, totum scilicet genus humanum, eruit de faucibus et unguibus da-

B monis, significati per ursum et leonem, et id quædam per mortem et passionem suam.

VERS. 24. — *Quod in morte plures stravit.* Cum Philisthæi solemne celebrarent convivium, laudantes Dagon deum suum quod captus esset ab eis Samson hostis eorum, jusserunt inter epulas ipsum Samson educi carcere, ut coram eis luderet. Ipse vero cum aliquantum ludi illis præbuisset spectaculum, perductus a puero regente gressus suos ad columnas, quibus tota domus innitebatur, ut paulisper ibi quiesceret, invocato Deo, apprehensus manibus suis duas illas columnas, graviter collisit adinvicem tanto impetu, ut tota domus corruerit super discumbentes, oppressisque circiter tria millia tam virorum quam mulierum, qua quidem ruina et ipse etiam exstinctus est, multoque plures occidit mortuus, quam vivus fecerat. Ita et Christus per Samson figuratus, morte sua validius contrivit potestates tenebrarum et perfectius, quam fecerat ante adhuc vivus. Siquidem cum in terra diversaretur ante passionem, particulatim dæmonia corporibus obsessorum expulit, et semel legionem integram eorum attrivit, illam solo verbi imperio eiciens (Luc. viii). Morte vero sua non unum solum aut alterum evicit dæmonium, sed ipsum principem hujus mundi cum tota sua nigra cohorte eiecit foras, potenterque profligavit, omnem illam malorum potestatum catervam virtute suæ mortis prosternens.

VERS. 27. — *Samson dictus sol eorum.* Hic versus ostendit ex interpretatione nominis Samson, quod recte per ipsum significatura Christus. Quoniam Samson, inquit, interpretatur *sol eorum*, utpote Hebræorum, quos judiciaria directione, insigni fortitudine, et protectione ab hostibus mirifice suo tempore illustravit. Christus autem et sol est justitiæ, et lux electorum, quos in hac vita lumine gratiæ, et in altera gloriæ suæ claritate perlustrat. Ratio igitur nominis Samson, apte Christo convenit. Insuper Samson ante conceptum suum parentibus suis per angelum fuit nuntiatus (Judic. xiii), ita Christi conceptio sacrosanctæ matri suæ per Gabrielem est annuntiata. Samson ex matre sterili natus est : Christus ex matre virgine, obumbrante illi Spiritu sancto. Samson item toto vitæ suæ tempore fuit Nazaræus, id est consecratus Domino : de Christo autem dictum est per prophetam : « Quoniam Nazaræus vocabitur (Math. ii). » Rursum mira fortitudine corporis Samson cæteros homines præstitit. De Christo vero dicit Isaias, « Quod vocabitur nomen ejus Deus fortis (Isa. vi). » Et de eodem, Propheta in Psalmo : « Dominus fortis et potens, Dominus potens in prælio (Psalm. xxiii). » Postremum, Samson ad tempus liberavit populum Hebræorum de manibus Philistæorum, Christus autem perpetuo eripuit genus humanum de manibus nequitiarum spiritualium, leonumque rugientium.

Quos illustrat gratia.

30 Jam de crucis sacro vecte

Botrus fuit, in dilectæ

Penetræ Ecclesiæ.

Jam calcato torculari,

Musto gaudent ebriari

35 Gentium primitiæ.

Saccus scissus et pertusus :

In regales transit usus.

Saccus fit soccus gratiæ,

Caro victrix miseræ.

40 Quia regem peremerunt,

Rei regnum perdidit,

Sed non deletur penitus

Cain, in signum positus.

VERS. 30. — *Jam de crucis sacro vecte.* Vectis dicitur in ana suarum acceptationum sudes aut baculus, quo quidpiam portatur ac vehitur, ut in Exodo legimus (cap. xxv) Dominum præcepisse Moysi quod faceret vectes ad ferendam arcam. Crux autem sancta portavit Regem cælorum et Dominum, ideo hic recte vectis nomine signatur. Penetræ vero, alis, substantivum nomen, dicitur penitus et interior pars domus aut templi, imo quidquid intimum alicui est, nomine penetræ exprimitur, ut penetræ pectoris nostri dicimus. Sublata vero per apocopen postrema littera, dicimus pro eodem significato penetræ, alis. Demum botrus dicitur racemus uvæ integer. Sensus itaque hujus versus est, quod sicut torculari compressa uva, vinum suum demittit in vasa subjecta, ita pretiosus Christi sanguis patibulo crucis expressus, defluit in Ecclesiæ sponsæ Christi dilectæ præcordia ac viscera. Nam eo sanguine irrigata est et aspersa sancta Ecclesia, inde etiam sanctificationem accipit, et omnem suorum salutarium sacramentorum vim præcipuam.

VERS. 33. — *Jam calcato torculari.* Postquam torculari compressæ sunt uvæ, si quis de musto quod inde effluxit, largius hauriat, facile in ebrietatem prolabitur. Christus autem, ut ait propheta, torcular calcavit solus, et de gentibus non erat vir cum eo (*Isa lxxii*), quando crucis supplicium pertulit. Ab illo autem torculari profluxit gratia passionis Christi in multitudinem gentium, ad fidem apostolica predicatione conversarum, qui tanquam spirituali musto inebriati sunt, qui primi ex gentibus Christum receperunt, larga enim profusione charismatum Spiritus sancti, et affluentius quam alii, sunt repleti.

VERS. 36. — *Saccus scissus et pertusus.* Metaphorica locutione sacrum Christi corpus ob mortalitatis et passibilitatis conditionem hic saccus scissus et pertusus dicitur, quoniam in acerba passione ejus, spinis sauciatur, flagellis vulneratur, clavisque et lancea erat transfixum. Illud autem in regales transit usus, quando per resurrectionem immortalitatis stola est indutum, et incorruptibilitatis virtute præcinctum, quemadmodum Christus in Psalmo dicit ad Patrem : « Concidisti saccum meum, et circumdedisti me lætitiæ (*Psal. cxxix*). » Id est mortalitate carnis jam deposita, immortalitatis gloria me coronasti. Secundum eundem quoque sensum saccus fit soccus gratiæ, quia Christi caro prius mortalis fit receptaculum insignie immortalitatis, et gratia incorruptibilitatis dotatur. Demum, caro Christi per resurrectionem facta est victrix passibilitatis et corruptionis, quæ ad miseriam conditionis humanæ spectant.

A

Reprobatus et abjectus

45 Lapis iste nunc electus ;

In trophæum stat erectus

Et in caput anguli.

Culpam delens non naturam

Novam creat creaturam :

50 Tenens in se ligaturam

Utriusque populi.

Capiti sit gloria,

Membrisque concordia.

Amen.

VIII.

DE SANCTO SPIRITU.

Hæc prosa rhythmicæ consonantiæ normam exacte

B

VERS. 42. — *Sed non deletur penitus.* Invidiæ facibus accensus Cain, quia vidit fratrem suum sibi apud Deum meritis prælatum, occidit ipsum (*Gen. iv*). Verum ut hujus cædis pœna et punitio esset diuturnior, noluit Dominus ipsum Cain brevi et subita mortis illatione a quopiam interfici, sed in ipso vago et profugo super terram posuit signum, ut quicumque inveniret eum, non interficeret illum. Ita Judæi Christum fratrem suum cognatione carnis, et pastorem animarum nostrarum, ob invidiam morti tradiderunt. In cujus horrendi sceleris punitiorem perditio suo regno dispersi sunt in omnem terram, et in captivitatem ducti. Neque voluit Deus eorum posteritatem penitus deleri, ut superessent semper aliqui tanquam signum et monumentum tanti criminis, et in quibus legeretur gravitas ultionis a Deo inflictæ, quique forent testimonium quoddam mortis Christi a Judæis illatæ, et gravis afflictionis eam ob rem ipsis a Deo irrogatæ, quemadmodum ait de Judæis Psalmus : « Ne occidas eos, nequando obliviscantur populi mei. Disperge illos in virtute tua, et depone eos protector meus, Domine (*Psal. lxxviii*). » Itaque Abel, ipsius Christi, Cain autem, Judæorum fuit typus et figura.

C

VERS. 44. — *Reprobatus et abjectus.* Sumptus est hic locus ex psalmo centesimo decimo septimo, ubi ait Propheta de Christo : « Lapidem quem repronaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. » Quem versus ipse Christus in Evangelio ostendit in se esse completum, cum discipulis contra Scribas et Phariseos subsinuavit se esse lapidem illum reprobatum ab ipsis, erectum tamen a Deo in caput totius Ecclesiæ, et positum in fundamentum angulare totius fabricæ ecclesiasticæ (*Matth. xxii*).

VERS. 49. — *Novam creat creaturam.* Christus dicitur hic novam creare creaturam, non novitate naturæ et substantiæ, sed professionis et innocentiae : quoniam abjecta peccati vetustate per regenerationem baptismalem, contulit omnibus ipsum recipientibus novitatem vitæ spiritualis, et renovationem animorum. Unde et a beato Paulo nova facti creatura in Christo dicimur (*I Cor. v*). In eodem quoque versu dicitur Christus in se tenere ligaturam, compagem, et juncturam utriusque populi, Judæi inquam, et gentilis. Nam utrumque conjunxit in confessione veræ fidei, et evangelicæ legis susceptionem. Quemadmodum beatus Paulus de Christo dicit, quod « ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum (*Ephes. ii*). » Quia Judæos et gentes in unum conjunxit Ecclesiam catholicam, factumque est ex ipsis unum ovile, cui unus præest pastor Christus (*Joan. x*).

servat, persimilis quantum ad compositionis formam illi prosæ prius explicatæ: *Zyma vetus expurgetur*. Auctor ejus, Adam de Sancto Victore. Commendatur in ea multifariam mysterium missionis Spiritus sancti in apostolos, et variis antiquæ legis figuris ac factis præsignatum fuisse ostenditur. Deinde ad Spiritum sanctum dirigitur totius Ecclesiæ oratio, petens ut nos peccatis expurgatos ducat in æterna cœli tabernacula.

Lux jucunda, lux insignis,
Qua de throno missus ignis
In Christi discipulos

Corda replet, linguas dicit,

5 Ad concordēs nos invitat,

Linguae, cordis modulus.

Christus misit quod promisit

Pignus sponsæ quam revisit

VERS. 6. — *Linguae cordis modulus*. Tunc moduli cordis sunt concordēs ipsi linguae, quando illud Dei præconium quod lingua personat, etiam ipsum cor pie meditat, ut non solum lingua proferat divinarum laudum modulationem, sed et cor illarum sensum sententiamque attendat, ut cum Apostolo (I Cor. xiv) psallamus spiritu, psallamus et mente. Quocirca manifestum est, hoc loco nomen illud linguae, dativi esse casus, et cum adjectivo concordēs ordinari.

VERS. 7. — *Christus misit quod promisit*. Enimvero promiserat discipulis Dominus noster: « Ego rogabo Patrem, et alium Paraclitum dabit vobis (Joan. xiv); Et iterum: » Si non abiero, Paraclitus non veniet ad vos, si autem abiero, mittam eum ad vos (Joan. xvi), » et aliis multis in locis. Illud ergo pignus amoris sui in Ecclesiâ sponsam suam, ut fidelis et verax misit in die Pentecostes. Et recte hic pignus nominatur Spiritus sanctus. Nam eo etiam nomine signatur apud beatum Paulum, cum scribit ad Corinthios: « Qui autem confirmat nos vobiscum in Christo, et qui unxit nos, Deus est, qui dedit nobis pignus Spiritus (II Cor. v). » Insuper ad Ephesios scribens inquit: « In quo et credentes signati estis Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ in redemptionem acquisitionis (Ephes. i). » Demum, die quinquagesima post suam resurrectionem revisit sponsam suam Ecclesiâ Christum, non quidem in sua ipsius persona, sed in Spiritu sancti missione, qui ejusdem tum eo substantiæ est et naturæ.

VERS. 10. — *Post dulcorem melleum*. Per dulcedinem mellis quæ fluxit de petra, recte hic intelligitur doctrina evangelica, quæ sacro Christi ore profluxit (cum prædicaret populo ante passionem suam (Math. xvi). Christus namque secundum Apostolum petra est, et quidem firma, super quam fundata est Ecclesia (I Cor. x). At vero Propheta in Psalmo eloquia Domini comparat mellis, cum ait: « Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super meliori meo (Psal. cxviii). Et iterum: « Judicia Domini recta, justificata in semetipsa, desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum multum, et dulciora super mel et favum (Psal. xviii). Quæ autem sacratoriâ dederis et augustiori eloquia Domini, quam quæ divino Christi ore deprompta in Evangelio continentur? Per oleum vero, Spiritus sanctus et effusio gratiæ ejus in homines apte intelligitur, secundum Scripturæ morem. Nam de Spiritu sancto loquens Deus Pater ad Filium, ait in Psalmo: « Propterea benedixit te, Deus Deus tuus, oleo lætitiæ, præ consortibus tuis (Psal. xlii). » Et beatus Petrus in Actis apostolorum de

Die quinquagesima.

10 Post dulcorem melleum,

Petra fudit oleum,

Petra jam firmissima.

In tabellis saxeis,

Non in linguis igneis,

15 Lex de monte populo.

Paucis cordis novitas

Et linguarum unitas

Datur in cœnaculo.

O quam felix quam estiva

20 Dies, in qua primitiva

Fundatur Ecclesia!

Vivæ sunt primitiæ,

Nascentis Ecclesiæ,

Christo loquens ait: « Quem unxit Deus Spiritu sancto (Act. x). » Oleo autem sit unctio. Sæpius item in Scriptura, unctiois nomine Spiritus sanctus intelligitur. Itaque hujus versus sententia est, quod post Evangelii doctrinam Christus profudit in discipulos Spiritus sancti clarissimam.

VERS. 13. — *In tabellis saxeis*. Datio legis Mosaicæ in monte Sinai, quinquagesimo die post egressum filiorum Israel de Ægypto facta ipsi populo (Exod. xx), figura fuit missionis Spiritus sancti in discipulos in die Pentecostes. Inter illam tamen et hanc, lata est differentia. Nam lex Mosi descripta fuit in tabulis lapideis, ut refert Exodus (cap. xxxi). Lex autem nova per Spiritus sancti missionem promulgata, in cordibus hominum ut vivis tabulis est scripta, quemadmodum per Jeremiam promiserat Dominus his verbis: « Ecce dies venient, dicit Dominus, et feriam domui Israel, et domui Juda sæculum novum. Non secundum pactum quod pepigi cum patribus vestris, in die qua apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terra Ægypti. Sed hoc erit pactum quod feriam cum domo Israel. Post dies illos dicit Dominus dabo legem meam in visceribus eorum, et in corde eorum scribam eam, et ero eis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum. » Rursum lex Mosi non data est in linguis igneis, sed fulgere, tonitruo et lampalibus ardentibus, quæ terrorem incutiant (Exod. xix). Spiritus autem sanctus, in specie linguarum ignearum missus est ad signandum suæ virtutis effectum, quod diversarum linguarum sermonem in discipulis adunaret, et in ipsis linguae omnes uniret. Insuper, lex Mosi toti populo Israelitico est denuntiata, loquente Domino (Exod. xx). Spiritus autem sanctus et per eum lex nova, paucis est primum collata, utpote centum et viginti fidelibus congregatis in unum (Act. ii), sed per quos toti mundo propaganda esset ipsa legis novitas. Denique lex Mosi data est de monte et in vertice montis Sinai. Lex vero nova in cœnaculo sancto, ubi erant discipuli congregati, et perseverantes in oratione.

VERS. 22. — *Vivæ sunt primitiæ*. In lege Mosi, ipso die Pentecostes offerebatur Domino sacrificium de primitiis frugum, et jussæ fuerunt eo die Domino offerri primitiæ ut habet Leviticus (cap. xxiii). Ita mystice in ipso die Pentecostes, oblatae sunt Domino ab apostolis primitiæ credentium. Unde nascentis Ecclesiæ, primitiæ vivæ, sunt illi qui post effusionem Spiritus sancti in discipulos, primi crediderunt. Illi autem in Actis apostolorum, trium millium complere dicuntur numerum. Nam post sermonem beati Petri illo die factum ad populum, subjungit beatus Lucas: « Qui ergo receperunt sermonem ejus, baptizati sunt, et appositæ sunt, in illa die, animæ circiter tria millia (Act. ii). »

Tria primum millia.

25 Panes legis primitivi,

Sub una sunt adoptivi,

Fide, duo populi.

Se duobus interjecit,

Sicque duos unum fecit

30 Lapis, caput anguli.

Utres novi non vetusti,

Sunt capaces novi musti.

Vasa parat vidua,

Liquorem dat Elisæus.

35 Nobis sacrum rorem Deus,

Si corda sint congrua.

Non hoc musto vel liquore,

Non hoc sumus digni rore,

Si discordes moribus.

40 In obscuris vel divisis,

A

Non potest hæc paraclisis

Habitare cordibus.

Consolator alme, veni,

Linguas rege, corda leni.

45 Nihil fellis aut veneni,

Sub tua præsentia.

Nil jucundum, nil amœnum.

Nil salubre, nil serenum,

Nihil dulce, nihil plenum,

50 Nisi tua gratia.

Tu lumen es et unguentum

Tu cœleste condimentum.

Aquæ ditans elementum

Virtute mysterii.

55 Nova facti creatura,

Te laudamus mente pura.

Gratiæ nunc, sed natura

B

VERS. 25.— *Panes legis primitivi.* In die Pentecostes, quinquagesimo scilicet post Pascha, filii Israel, secundum instituta veteris legis in Levitico declarata (cap. xxiii), debuerant offerre Domino duos panes primitiarum de duabus decimis similtæ fermentatæ, decoquendis in primitiis Domini. Ita in exordio nascentis Ecclesiæ, succedente figuris veritate, in die Pentecostes quo Spiritus sanctus missus est in apostolos, duo panes primitiarum mystici, sunt oblati Domino, utpote duo populi, Judaicus, et gentilis, vocati in adoptionem gratiæ sub una fide Christi. Tunc enim et Judæorum populus et gentium cœpit per apostolorum prædicationem Domino offerri in obsequium fidei.

VERS. 28.— *Se duobus interjecit.* Christus secundum sententiam Psalmi sæpius ante adductam, est lapis ab ædificantibus reprobatus, factus tamen a Deo in caput anguli (*Psal. cxvii*). Et in hujusmodi compage spiritali interjecit se ipsum Christus duobus illis populis Judæorum scilicet et gentium, quia se ipsum eis intermedium constituit, ut utrumque in se conneret, et hoc loco pacto duos illos populos fecit unum populum, scilicet Christianum. In primitiva enim Ecclesia, et ex Judæis, et ex gentibus sumpti sunt, qui credentium Ecclesiam et cœtum constituerunt.

VERS. 31.— *Utres novi non vetusti.* Iste locus sumptus est ex Evangelio, ubi Dominus ait turbis Judæorum: « Neque mittunt vinum novum in utres veteres, alioquin rumpuntur utres, et vinum effunditur, et utres pereunt; sed vinum novum in utres novos mittunt et ambo conservantur (*Matth. ix*). » Quæ locum exponens Remigius ait: « Utres veteres appellat Christus suos discipulos, qui ante passionem suam nondum perfecte erant innovati. Vinum novum appellat plenitudinem Spiritus sancti, et profunda cœlestium mysteriorum, quæ tunc discipuli ferre non poterant. Sed post resurrectionem utres novi facti fuerunt, et vinum novum receperunt, quando Spiritus sanctus replevit corda eorum (*Act. ii*). Unde quidam dixerunt: Omnes isti musto pleni sunt. » Hæc Remigius. Ex cuius verbis sententia hujus versus quantum ad duas primas ejus clausulas, est intellectui satis pervia. Tertia namque clausula ejusdem ad sequentis versus pertinet sententiam et ad illam debet referri, ut mox constabit.

VERS. 34.— *Liquorem dat Elisæus.* Cum mulier quædam de uxoribus prophetarum conquereretur Elisæo, quod mortuo viro suo creditor vellet tollere duos filios suos, et in servitutum subigere, quoad persolutum esset debitum, jussit Elisæus ut ipsa mutuo peteret multa vasa vacua, et singulis eorum aliquid

olei, quod habere se dixit, infunderet. Quod cum illa fecisset, adeo multiplicatum est oleum vasis infusum, ut omnia fuerint usque ad os repleta oleo. Id ubi nuntiasset Elisæo, jussit ut venderet illud oleum, et satisfaceret creditori. De eo autem quod reliquum esset, ipsa et filiis ejus viverent (*IV Reg. iv*). Mystice autem per oleum illud intelligitur gratia Spiritus sancti, quæ a Deo significato per Elisæum, præstatur abunde nobis per viduam signalis, si modo vasa habeamus vacua, id est corda nostra non repleta iniquitate, sed congrue disposita ad hujus sacri liquoris susceptionem.

VERS. 41.— *Non potest hæc paraclisis.* Sicut Paraclitus vel Paraclitus Græce, idem est quod consolator, et pro Spiritu sancto potissimum sumitur in sacris litteris, ita paraclisis, eos, significat consolationem, et gratiam sancti Spiritus mœstorum cordium consolatricem. Quoniam igitur paulo ante dictum est quod nobis sacrum rorem sancti Spiritus largitur Deus, modo vasa cordis nostri sint congrua illi recipiendo, hic versus accommodate ostendit, quidnam reddat corda nostra indisposita ad sacrorum charismatum perceptionem, potissimum duo exprimens, quæ sunt impedimento tantis bonis, scilicet obscuritatem cordis obtenebrationemque per peccata, et discordiam animorum per contentiones et odia. Cum enim Spiritus sanctus sit lux spiritalis, et Deus pacis atque dilectionis (*II Cor. xiii*), et neque in obtenebratis cordibus, neque divisis abinvicem per dissensiones et rixas, unquam deliget suæ majestatis habitaculum aut sedem.

VERS. 53.— *Aquæ ditans elementum.* Id dictum putetur, tum quod in principio creationis mundi spiritus Domini super aquas ferebatur, ut superius dictum est (*Gen. i*), tum etiam quia virtute sua Spiritus sanctus aquas sanctificat, ut salutare baptismi lavacrum conficiant, quo aspersi homines, abluantur a peccatis suis, et nova fiant in Christo creatura, renati ex aqua et Spiritu sancto. Unde et super Christum baptizatum in Jordane Spiritus sanctus apparuit (*Joan. i*), ad significandum quod in baptismo rite suscepto datur Spiritus sanctus.

VERS. 57.— *Gratiæ nunc, sed natura.* Cum nascimur, originalis peccati labe adhuc sordidati, sumus filii iræ, maledictionis, et perditionis quemadmodum beatus Paulus dicit ad Ephesios: « Eramus natura filii iræ, sicut, et cæteri (*Ephes. ii*). » Suscepto vero sacramento baptismi, et Spiritus sancti dono percepto, efficimur filii gratiæ et adoptionis, filique regni, per spiritalem hujusmodi in Christo regenerationem. Tunc enim ex Deo nati sumus, et filii Dei effecti. Verum entendum nobis

Prius iræ filii.

Tu, qui dator es et donum,
60 Tu, qui condis omne bonum,
Cor ad laudem redde pronum,
Nostræ linguæ formans sonum,
In tua præconia.

Tu purga nos a peccatis,
65 Auctor ipse puritatis,
Et in Christo renovatis,
Da perfectæ novitatis,
Plena nobis gaudia. Amen. -

IX.

DE SANCTO SPIRITU ALIA PROSA.

dæc prosa, rhythmicæ compositionis tenet legem, perinde atque ea quæ superius est declarata: *Mane prima Sabbati*. Id tamen ultra illam habet speciale, quod in nouo et decimo versu duas tantum habet clausulas rhythmicas, quarum prior consonantiam syllabarum servat in sui ipsius medio et fine, posterior vero clausula unius datorum versuum respondet in simili desinentia posteriori clausulæ alterius versus. Auctor ejus, Adam de Sancto Victore. Celebratur in ea claris laudibus Spiritus sancti missio in discipulos, per quam lex nova est promulgata, ipsiusque, novæ legis supra veterem multiplex excellentia et dignitas assignatur. Apostolorum item, qui Novi Testamenti sunt Patres, magna virtus, et operandi energia deponitur. Et demum ipsius diei Pentecostes ad annum jubilæum Judæorum sit comparatio, in conditionem ac proprietatum quadam affinitate.

Simplex in essentia
Septiformis gratia

est summopere, ut hanc Dei filiationem susceptam in baptismo, integram in nobis inviolatamque servemus per sinceram fidem, et bonorum operum fructum. Ne per ignaviam nostram de perdita tanta dignitate, qua filii Dei nominamur et sumus, decidamus a numero filiorum Dei, et efficiamur filii Satanæ, per imitationem illius, et expletionem desideriorum ejus. Tanto siquidem gravior erit culpa nostra, si exciderimus a sorte filiorum Dei per irrationabiles concupiscentiarum nostrarum motus, quanto major fuit Dei in nos dignatio, qua nos ipsos ascivit in cætum et numerum filiorum suorum, qua Spiritum suum sanctum diffudit in corda nostra, ut hospitem et habitorem animarum nostrarum. Cui si intulerimus contumeliam, per peccata eum a nobis propellentes, et Satanæ spiritum ultro admittentes in penetralia cordis nostri, non effugiemus vindicem Dei iram. A qua nos sua benignitate præservet spiritus totius bonitatis. Amen.

VERS. 59. — *Tu qui dator es et donum*. Spiritus sanctus dator est, quia hominibus sua dona largitur. Quemadmodum ostendit sacer Paulus, ita scribens ad Corinthios: « Alii per Spiritum dator sermo sapientiæ, alii fides in eodem Spiritu (I Cor. xii). » Et demum in finem concludit: « Hæc omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult (ibid.). » Ipse etiam donum est, quia a Deo datur iis, qui illum dari sibi petunt, quemadmodum testatur Dominus in Evangelio: « Si vos, inquit, cum estis mali, nostis bona data dare filiis vestris, quanto magis Pater vester cælestis dabit Spiritum bonum petentibus se (Luc. ii). » Dicitur et ipse Spiritus sanctus omne bonum condere, id est creare, producere et formare quia omnibus est Spiritus, et quo bonum omne profluit in creaturas, et cui et bonitas peculiariter attribuitur.

VERS. 1. — *Simplex in essentia*. Salomon in libro Sapientiæ dicit de ipsa superdivina sapientia, quod

A

Nos reformet Spiritus.

Cordis lustret tenebras,
5 Et carnis illecebras
Lux emissa cœlitus.
Lex præcessit in figura,
Lex pœnalis, lex obscura
Lumen evangelicum.
10 Spiritalis intellectus
Literali fronde tectus,
Prodeat in publicum
Lex de monte populo,
Paucis in cœnaculo.

15 Nova datur gratia.

Situs docet nos locorum,
Præceptorum, vel donorum,
Quæ sit eminentia.
Ignis, clangor, buccinæ :

20 Frigor cum caligine,
Lampadum discursio,
Terrorum incutiunt,
Nec amorem nutriunt,
Quem effudit unctio.

25 Sic in Sina lex divina,
Reis est imposita.
Lex timoris, non amoris,
Puniens illicita.

Ecce patres præelecti,

30 Dii recentes sunt effecti,

in ea est spiritus intelligentiæ sanctus, unicus, multiplex subtilis, disertus, mobilis, incoquinatus (Sap. vii), et ita de cæteris ejus proprietatibus, quas deinde subnectit. Sed quisnam est spiritus æternæ sapientiæ, nisi Spiritus sanctus? qui ab Apostolo spiritus filii et spiritus Christi nominatur (Gal. iv; Rom. viii). Christus autem Dei virtus est et Dei sapientiæ (I Cor. i). Est igitur Spiritus sanctus, et unicus et multiplex: unicus in substantia, multiplex in donis. Quod etiam hic insinuat eum dicitur ipse spiritus simplex ac individuus in essentia, septiformis tamen gratia ac munere. Perinde atque unicus natura est sol, multiplices tamen operationes efficit in hæc inferiora, quæ vegetat, fovet, illuminat, calefacit, ac vivificat. Et unica in corpore nostro est anima, multorum tamen operum secundum diversas virtutes suas effectiva.

VERS. 7. — *Lex præcessit in figura*. A tertio versu usque ad decimum sit veteris legis ad novam, quantum ad excellentiæ et dationis earum habitudinem, collatio, utpote quod illa figura est, hæc veritas; illa dura ac gravis, hæc suavis et levis. Illa umbra, hæc lumen; illa litteram habet occidentem, hæc spiritum vivificantem; illa sub velamine ac cortice litteræ sensum spiritalem occultat, hæc occultatum detegit ac revelat. Illa in monte data est, hæc in cœnaculo; illa toti populo, hæc paucis discipulis. Illa in clangore buccinæ, fulgure, tonitruo, igne et fumo; hæc in vehementi sono, advenientis Spiritus sancti nuntio, et linguis igneis. Illa in terrore est data ad incutiendum timorem, hæc in placido ignis innocui delapsu qui fovet amorem. Denique illa duræ cervicis populo est imposita in servitutem: hæc superni Patris filius in libertatem. Postremum illa timoris est lex et rigoris, hæc vero amoris et lenitatis.

VERS. 29. — *Ecce patres præelecti*. Ab undecimo versu usque ad decimum quartum sanctorum apo-

Culpæ solvunt vincula.

Pluunt verbo, tonant minis,

Novis linguis et doctrinis

Consonant miracula.

35 Exhibentes ægris curam,

Morbum damnant non naturam :

Persequentes scelera

Reos premunt et castigant ;

Modo solvunt, modo ligant,

40 Potestate libera.

Typum gerit jubilæi

Dies iste, si diei

Requiris mysteria.

In quo tribus millibus

45 Ad fidem currentibus ;

Pullulat Ecclesia.

Jubilæus est vocatus :

Vel dimittens vel mutatus

Ad priores vocans status,

50 Res distractas libere.

Nos distractos sub peccatis,

Liberet lex charitatis.

Et perfectæ libertatis

Dignos reddat munere. Amen.

A

X.

DE SANCTO SPIRITU ALIA PROSA.

In hac prosa consimilis ratio rhythmicæ compositionis observata conspicitur, sicut in penultima, *Lux jucunda, lux insignis*, præter id quod in decimo tertio, et decimo quarto versu non habet prima clausula responsum in exitu syllabarum ad secundam ejusdem versus, sed singulæ earum finem suum habent consonantem suo medio, ut unius et ejusdem clausulæ medium respondeat in simili desinentia suo ipsius fini. In ea commendatur multipliciter Spiritus sanctus, tum a divinis proprietatibus et habitudine ejus ad Patrem et Filium, circa principium præsentis prosæ et finem. Tum a variis suæ bonitatis in creaturas operibus, potissimum in homines, quorum anima sua dignatione visitat et illustrat. Demum humilis ad ipsum fidelis populi sit supplicatio, a decimo septimo versu usque ad vicesimum primum. Et quoniam totius prosæ contextus admodum facilis est et legentibus pervius, paucis adnotationibus ea transigetur. Auctor ejus : Adam de Sancto Victore.

B

Vi procedis ab utroque

Genitori, genitoque,

Pariter paraclete

Redde linguas eloquentes,

5 Fac ferventes in te mentes

Flamma tua divite.

Amor Patris Filiique,

Par amborum, et utrique

Compar et consimilis,

10 Cuncta reple, cuncta foves

stolorum qui primitias sancti Spiritus acceperunt, ponitur multiplex commendatio. Dicuntur enim primum patres præelecti, quoniam præ aliis electi sunt, ut Novi Testamenti sint non solum patres, sed et patriarchæ, figurati per duodecim Veteris Testamenti patriarchas. Dicuntur et dii per participationem effecti, quoniam Spiritus sanctus illis superveniens deformes illos reddidit, propemodum divinos. De quibus intelligitur illud Psalmi : « Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham, quoniam dii fortes terræ vehementer elevati sunt (Psalm. XLVI). » Apostoli quoque pluunt verbo, quoniam salutarem doctrinæ suæ imbrem aridis hominum mentibus viva voce instillarunt, ad proferendum fructum salutis. Hæc nubi nomine signantur apud Isaiam, cum ait (cap. LX) : « Qui sunt hi, qui ut nubes volant, et quasi columba ad fenestras suas? » Tonant itidem minis. Nam vox eorum vehemens, et æterna malis supplicia comminans, ac interminans, more tonitruum commovit animos auditorum. Unde Psalmus de eorum prædicatione dicit : « Vox tonitruum tui in rota. Alluxerunt coruscationes tuæ orbi terræ, commota est, et contremuit terra (Psalm. LXXVI). » Præterea eorum doctrinis consonant miracula, quoniam doctrinam suam signorum novitate, et virtute confirmarunt, ut ait Marcus : « Illi autem profecti prædicaverunt, ubique Domino cooperante, et sermone confirmante sequentibus signis (Marc. XVI). » Denique quod ligandi atque solvendi habeant potestatem, ex verbis Domini apud Matthæum (cap. XVII), et apud Joannem (cap. XX) est manifestum.

VERS. 41. — *Typum gerit jubilæi*. Ab hoc versu usque ad finem, dies iste adventus Spiritus sancti in discipulos comparatur anno jubilæo Judæorum (qui et quinquagesimus dicitur, quod quinquagesimo quoque anno obvenit) in conformitate proprietatum, quæ Judæis quidem carnaliter, nobis autem spiritualiter conveniunt. Nempè jubilæus in-

terpretatur, ut hic ait, *dimittens* vel *mutatus* quod eo anno debita dimittebantur : et qui ante servi erant manumittebantur, exules revertebantur in patriam, et unusquisque, ad domum et possessionem suam relibat, quam ante vendiderat, ut ex vicesimo quinto capite Levitici constat : et ita mutabatur prior rerum status atque conditio, in meliorem. Nam qui ante servi erant, tunc effecti sunt liberi, et prius natali solo extorres, tunc illius facti sunt incolæ ; denique prius suis agris, aut domibus destituti, tunc efficiebantur eorum possessores ; et prius debitores, tunc absoluti debitis. Hæc autem omnia, spiritualiter in hominibus completa sunt per adventum Spiritus sancti. Nam debita peccatorum relaxata sunt, servitus peccati adempta, virtutum reddita possessio, postquam sub peccato firmus vendidit, et in cœli patriam concessus reditus, a quo fueramus exclusi. Porro secundum alios jubilæus interpretatur *initiatum*, sive *remissivum*, quod annus ille quinquagesimus ex divina constitutione Deo consecratus, mancipatusque crederetur, atque remissionem debiti, et servituti indulgens. Hæc autem interpretatio etiam recte convenit tempori missionis Spiritus sancti, per quem prius idolorum cultui dediti, Dei sacris sunt initiati, illiusque addicti obsequio, ac peccatorum suorum remissionem consequuntur.

VERS. 6. — *Flamma tua divite*. Spiritus sancti flamma ignis est ille spiritalis et cœlestis, quem immittit cordibus hominum. Et hæc dives est propter multiformitatem donorum sacram inflammationem consequentium. Exuberantiam enim gratiarum et divitiarum suorum munera confert illis, qui ad cœlestes illas opes recipiendas cordis sui preparant promptuarium, quo eos reconcant. Est enim Spiritus sanctus (ut Pauli verbis utar (Rom. X) dives in omnes qui invocant illum ; omniumque est artifex, omnia cognoscens, omnia prospiciens.

- Astra regis, cœlum moves,
 Permanens immobilis.
 Lumen clarum, lumen charum
 Internarum tenebrarum
 15 Effugas caliginem.
 Per te mundi sunt mundati,
 Tu peccatum et peccati
 Destruis rubiginem.
 Veritatem notam facis
 20 Et ostendis viam pacis ;
 Et iter justitiæ,
 Perversorum corda vitas
 Et bonorum corda ditas
 Munere scientiæ.
 25 Te docente, nil obscurum.
 Te præsentem, nil impurum ;
 Sub tua præsentia,
 Gloriatur mens jucunda.
 Per te læta, per te munda
 30 Gaudet conscientia.
 Tu commutas elementa
 Per te suam sacramenta
 Habent efficaciam.
 Tu nocivam vim repellis ;
 35 Tu confutas et refellis
 Hostium nequitiam.
 Quando venis, corda lenis ;
 Quando subis, atræ nubis
 Effugit obscuritas.
 40 Sacer ignis, pectus ignis,
 Non comburis, sed a curis
 Purgas, quando visitas.
 Mentis prius imperitas,
 Et sopitas et oblitas,
 45 Erudis et excitas.
 Foves linguas, formas sonum.
 Cor ad bonum, facit pronum,
 A te data charitas.
 O juvamen oppressorum !
 50 O solamen miserorum !
 Pauperum refugium :
 Da contemptum terrenorum ;
 Ad amorem supernorum
 Trahe desiderium.

VERS. 12. — *Permanens immobilis.* Quæ in libro Sapientiæ de æterna sapientiâ dicuntur in septimo capite, Spiritui quoque sancto congrue adaptantur, ut qui ejusdem sit cum Filio Dei naturæ et substantiæ divinæ consequentes proprietates (quales sunt eæ, de quibus est sermo) omnino cum ipso habeat communes, ut puta quod cum sit unus, omnia potest : et in se permanens, omnia innovat, et per nationes in animas sanctas se transfert, amicosque Dei et prophetas constituit (*Sap. vii*). Ex quo et id continuo colligitur, quod astra regit, cœlumque movet, permanens tamen immobilis :

Stabilisque manens, dat cuncta moveri,
 ut canit Boetius (*De consol. phil.* lib. III, met. 9).

VERS. 31. — *Tu commutas elementa.* Id non secundum eorum substantiam est intelligendum, sed secundam usum ac virtutem. Nam elementum aque sanctificatione Spiritus sancti consecratum, accommodatur lavacro baptismi, et novam quodam

- A 55 Pelle maia, terge sordes :
 Et discordes fac concordas :
 Et affer præsidium.
 Tu qui quondam visitasti ;
 Docuisti, confortasti,
 60 Timentes discipulos :
 Visitare nos digneris.
 Nos si placet consoleris
 Et credentes populos.
 Par majestas personarum ;
 65 Par potestas est earum ;
 Et communis deitas.
 Tu procedens a duobus :
 Coæqualis es ambobus :
 In nullo disparitas.
 B 70 Quia tantus es et talis
 Quantum Pater est et qualis.
 Servorum humilitas
 Deo Patri Filioque,
 Redemptori, tibi quoque,
 75 Laudes reddat debitas.
 Amen.

XI.

DE SANCTA TRINITATE.

Hæc prosa uniformem habet rhythmicæ modulationis in omnibus suis versibus formam. In singulis enim tres continet clausulas rhythmicas, quarum duæ primæ mutuum adinvicem habent in exitu consonantiam : et utraque illarum octo complectitur syllabas, quarum penultima semper longa aut syllabæ longæ in tenore prolationis persimilis. Tertia vero cujusque versus clausula responsum habet ad tertiam proximi versus in simili desinentia, et septem constringit syllabas, penultimaque brevem. Auctor ejus, Adam de Sancto Victore. Explicatur in ea concinne, eleganter et apposite altissimum super sanctæ Trinitatis mysterium : quomodo in illa nec unitas deitatis repugnat trinitati personarum, nec harum pluralitas illius simplicitati ; quomodo etiam ipsæ personæ licet unius sint essentiæ, proprietates tamen habent singulares et personales, secundum quas earum attenditur ac sumitur discretio. Et alia id genus ad sacratissimum istud fidei arcanum secretumque sacramentum attinentia, hic decenter et dilucide reserantur, quæ ex Symbolo Athanasii et ejus explanatione in secundo libro posita, plana satis et clara evadere possunt, idcirco illorum decla-

D modo induit virtutem : ut quod prius corpora solum abluebat, nunc etiam ad abstergendas animæ maculas sit idoneum. Neque solum baptismi sacramentum, sed et cætera omnia virtute Spiritus sancti conficiuntur, et suam inde vim desumunt. Nullum enim perficitur sacramentum, quod non Spiritus sancti invocatione absolvat.

VERS. 40. — *Sacer ignis, pectus ignis.* Primo loco, ignis, nomen est vocativi casus. Nam per totam prosam sermo ad Spiritum sanctum dirigitur. Secundo vero loco, secunda est persona præsentis iudicativi, hujus verbi, ignis, is, ire, quod inflammare significat, et accusativo jungitur. Porro sacer ille ignis est, de quo canit Ecclesia. Advenit ignis divinus non comburens, sed illuminans, nec consumens, sed lucens, et invenit corda discipulorum receptacula munda, et tribuit eis charismatum dona.

rationibus non opus erit hic diutius immorari ac A
insistere.

Profitentes unitatem,
Veneremur trinitatem
Patri reverentia.

Tres personas asserentes,

5 Personali differentes
A se differentia.

Hæ dicuntur relative,
Cum sint unum substantivæ.
Non tria principia.

10 Sive dicas tres vel tria,
Simplex tamen est usia,
Non triplex essentia.

Simplex esse, simplex posse,
Simplex velle, simplex nosse,

15 Cuncta sint simplicia.
Non unius quam duarum,

Vers. 7. — *Hæ dicuntur relative.* Divinæ personæ adinvicem relative dicuntur, secundum habitudinem explicantem intimos earum adinvicem processus et emanationes, ut Pater ad Filium refertur et Filius ad Patrem, a quo per æternam et ineffabilem generationem proficiscitur. Sic Spiritus sanctus ad Patrem et Filium habet relationem, a quorum utroque intima processione emanat. Hujusmodi tamen earum habitudo adinvicem non prohibet, quin ipsæ sint unum rerum omnium principium, substantivæ, sive secundum substantiam, et non tria principia, sunt enim unus Deus, non tres dii.

Vers. 10. — *Sive dicas tres vel tria.* Personalis distinctio in divinis personis facit, ut catholice possumus enuntiare etiam in numero multitudinis, quod in sanctissima Trinitate sunt tres personæ, tres hypostases, sive tres subsistentiæ. Nam hæc tria nomina, persona, hypostases, et subsistentia, pro eodem sumunt probati auctores. Facit itidem, illa personarum discretio, ut recte et vere possimus dicere, in summa Trinitate esse tria supposita, tria singularia, tria individua, quandoquidem hæc nomina inter se et cum tribus præcedentibus sint eadem, quantum ad significandi rationem. Nihilominus in ipsis tribus divinis personis simplex est substantia, quæ Græco nomine dicitur *ousia*. Unde et Filium Dei, Patri homousion, id est *consubstantialem* confiteri secundum orthodoxæ fidei traditionem debemus. Non est igitur in illis tribus personis triplex essentia sive substantia, cum sit unica et simplex. Simplicitas enim essentia ejusdem multiplicitati et unitas pluralitati secundum idem reputat.

Vers. 16. — *Non unius quam duarum.* Cum Deus Pater sit omnipotens, itidem et Filius et Spiritus sanctus, non minor est virtus et penitentia in Patre, quam in Patre et Filio, aut tribus simul personis. Si enim dederis minorem in solo Patre quam in duabus aut tribus personis esse operandi efficaciam, aut potestatem, non igitur erit, Pater summe potens aut omnipotens, quod est hypotheseos et positi oppositum. Non enim id poterit, in quo minor est ipsius et invalidior potentia, quam duarum aut trium personarum. Et ita de sapientia, bonitate, perfectione, et cæteris divinis proprietatibus, nectatur argumentum. Simile enim in omnibus est iudicium, neque id quidem præter rationem. Nam una prorsus et eadem est Patris et Filii et Spiritus sancti potentia, sapientia, bonitas, et perfectio, sicut et una substantia atque essentia. Quomodo igitur illa minor erit in una persona quam in pluribus, aut major in pluribus quam una? esset enim

Sive trium personarum,
Minor efficaciam.

Pater, proles, sacrum flamen,
20 Deus unus, sed hi tamen
Habent quædam propria.

Una virtus, unum numen.
Unus splendor, unum lumen.
Hoc una quod alia.

25 Patri proles est æqualis,
Nec hoc tollit personalis
Amborum distinctio,
Patri compar Filioque,
Spiritualis ab utroque

30 Procedit connexio.

Non humana ratione
Capi possunt hæ personæ,
Nec harum discretio.
Non hic ordo temporalis,

B

tunc illa sive virtus sive sapientia, revera se ipsa minor, cum sit eadem in omnibus.

Vers. 20-21. — *Sed hi tamen habent quædam propria.* Pater enim singularem habet proprietatem, ipsius a Filio et Spiritu sancto discretivam, scilicet innascibilitatem sive ingignentiam, quod a nullo prodeat, sed se ipso solo subsistat. Filii gignentiam sive nascentiam habet quod a Patre solo sit genitus. Spiritus autem sanctus personalem habet proprietatem, quam processibilitatem sive processionem dicere solent, quod a Patre et Filio, processu intimo et nobis imperscrutabili prodeat. Verumtamen, ut proxime sequens dicit versus, hoc est una persona quod alia. Nam personalis ista discretio et proprietatum differentia, nullam substantiæ aut naturæ diversitatem, inducit. Pronomen autem hoc, et quod, et similia aut nomina, aut prouomina in neutro genere, substantiæ sunt indicativa, sicut ostendit illud verbum Domini in Evangelio: « Ego et Pater, unum sumus (Joan. x). »

Vers. 29. — *Spiritualis ab utroque procedit connexio.* Spiritualis connexio hic intelligit Spiritus sanctus, qui nexus dicitur et amor Patris et Filii, quo Pater diligit Filium, ut habet Evangelium, et Filius etiam Patrem: « Pater, inquit diligit Filium, et omnia dedit in manu ejus (Joan. iii). » Et Filius de se ipso: « Sed, ut cognoscat mundus quia diligo Patrem, et sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio (Joan. xiv). » Et sane proprium amoris est connectere et coadunare plura adinvicem placido dilectionis vinculo, mutuoque nexu constringere, sicut discordia dissipat et disjungit. Spiritus autem sanctus amor est, recte igitur ipse hic connexio dicitur.

D

Vers. 34. — *Non hic ordo temporalis.* Ipsæ tres personæ, coæternæ sunt ad invicem, ut sicut Pater est æternus, ita Filius et Spiritus sanctus Patri coæternus. Nullus igitur inter eos est ordo durationis, neque una personarum prior aut posterior alia durationis ordine dici potest. Rursum, cum situs et positio in loco, localis itam circumscripção et conclusio, solis conveniat corporibus, et rebus se in molem attollentibus ac magnitudine præditis. « Deus autem spiritus est (Joan. iv), » et unaquæque divinarum personarum superspiritualis est, figuræ et quantitatis exors, planum est etiam in divinis personis neque situm inveniri localem neque circumscriptionem. Quomodo enim circumscribetur Deus, qui immensus est, qui cælum et terram implet (Jer. xxiii), qui in cælo est sursum et in abyssis deorsum?

35 Non sic situs, aut localis
Rerum circumscriptio.

Nil in Deo præter Deum,
Nulla causa præter eum
Qui causat causalia.

40 Effectiva vel formalis
Causa, Deus, et finalis.
Sed nunquam materia.

Digne loqui de personis,
Vim transcendit rationis,

45 Excedit ingenia.
Quid sit gigni, quid processus,
Me nescire sum professus.
Sed fide non dubia.

Qui sic credit, ne festinet,

50 Et a via non declinet
Insolenter regia.
Servet fidem, formet mores,
Nec declinet ad errores
Quos damnat Ecclesia.

55 Nos in fide gloriemur,
Nos in una modulemur
Fidei constantia.

Trinæ sit laus unitati,
Sit et simplæ trinitati

60 Coæterna gloria. Amen.

A

XII.

IN DEDICATIONE TEMPLI.

Hæc prosa uniformem servat rhythmicæ menturæ legem. In singulis siquidem versibus quatuor habet clausulas rhythmicas, quarum tres primæ consimilem inter se habent syllabarum desinentiam, et unaquæque earum decem complectitur syllabas, penultimamque brevem. Quarta vero clausula (quæ semper versum terminat) quatuor tantum continet syllabas, neque certam quantitatis regulam in penultima, neque responsum in exitu syllabarum ad aliam clausulam observans. Auctor ejus, Adam de Sancto Victore. In ea vero dulce canit epithalamium, carmenque nuptiale desponsationis Christi sponsi, et Ecclesiæ suæ sponsæ, quam proprio acquisivit sanguine, ut esset sancta, et immaculata in conspectu ejus, neque maculam habens, neque rugam (*Ephes. v.*) Ostenditur item Ecclesia multis antiqui Testamenti figuris esse præsignata, quæ mirabilem ejus dignitatem, fecunditatem et ornatum præmonstrant, sed mirabilius ea omnia in ipsa esse completa, secundum mysticum sensum dignoscuntur.

B

Jerusalem et Sion filia:

Cœtus omnis fidelis curiæ:

Melos pangat jugis lætitiæ.

Halelu ia.

5 Christus enim desponsat nodie
Matrem nostram norma justitiæ,
Quam de lacu traxit miseriæ
Ecclesiam.

In Spiritus sancti clementia;

10 Sponsa sponsi lætatur gratia.

A reginis laudis cum gloria

VERS. 38, 39. — *Nulla causa præter eum, qui causat causalia.* Cœlum, sol et elementa causæ sunt rerum, sed non primæ, habent enim priorem causam Deum, qui prima est omnium et simpliciter causa. Insuper quæ sub Deo causæ sunt rerum, non habent a se ipsis rationem et vim causalitatis, sed a Deo qui cæteris causalitatem communicat, illisque præstat, ut post ipsum sint causæ. Deus autem ab alio non mutuatur, nec accipit precario rationem causæ, sed a se ipso primum habet quod sit causa. Recte igitur hic nulla dicitur esse causa prima, absoluta et perfecta, præter eum, qui omnia producit causalia, et omnes effectus. Dicuntur enim causalia, ipsa effecta, quæ a causis producuntur et prodeunt.

VERS. 40. — *Effectiva vel formalis.* Unitas in trinitate, et trinitas in unitate in Deo, multis rerum proditur iudiciis, et potissimum in triforini ratione causæ quod ipse una et maxime omnium una est causa, et tamen trina secundum rationem, scilicet efficiens, forma et finis. Efficiens quidem, quia ab ipso ut primo auctore sunt omnia. Forma, quia per ipsum subsistunt omnia. Dat enim esse rebus, et conservat eas in esse. Finis vero, quoniam in ipsum ut optimum finem referuntur omnia, et ipsius gratia aguntur omnia. Semper enim quod melius est, aliorum finis debet constitui. Et si quis Patri effectricem ascripserit causam, ex quo omnia, Filio formam, quia per eum omnia, et Spiritui sancto finem, quia in ipsum revocantur omnia, non absurdum accommodationem fecerit. Nihilominus ipse tres personarum, una sunt omnium causa, efficiens, forma et finis, et unaquæque earum effectrix est causa, et forma et finis. At vero causæ materialis ratio, Deo non convenit, quia neque ex eo ut substrato alterius compositioni fit aliquid, neque in eo etiam ut subjecto quidpiam recipitur, quod illi more accidentis insit.

VERS. 1. — *Jerusalem et Sion filia.* Filia Jerusalem dicitur Ecclesia triumphans in cœlis, ubi vera est *pacia pvisio*. Filia vero Sion, Ecclesia in terris militans, quæ per fidem adhuc speculatur Deum, videtque nunc per speculum et in ænigmate (*I Cor. XIII*). Sion enim *speculum* sive *speculatio* interpretatur; Jerusalem vero, *visio pacis*. Unde Psalmus de fidelibus animabus, quæ filia sunt militantis Ecclesiæ, dicit: « Et filia Sion exsultent in rege suo (*Psal. cxxix*). » Et in Canticis canticorum dicit ad eandem Sponsa: « Egreddimini, filia Sion, et videte regem Salomonem in diademate, quo coronavit illum mater sua, in die desponsationis illius (*Cant. iii*). » Promiscue tamen alterum pro altero ponitur, ut filia Jerusalem in Canticis sæpenumero dicuntur animæ fideles Ecclesiæ militantis. Ut cum in loco supra dicto præmittit de rege Salomone, vere pacifico. Ascensum purpureum media charitate constravit, propter filias Jerusalem. Et filia Sion animæ sanctorum in cœlis Deum speculantes. Unde Psalmographus hæc duo nomina tanquam pro eodem accipi solita, in eodem versu conjungit dicens: « Te decet hymnus Deus in Sion, et tibi reddetur votum in Jerusalem (*Psal. lxxiv*). » Itaque hujus versus hæc est sententia: Omnis societas fidelis populi decantet Ecclesiæ, tam triumphanti, quam vivitanti, suave canticum continui gaudii scilicet halelu ia.

VERS. 7. — *Quam de lacu traxit miseriæ.* Matrem nostram Ecclesiam militantem (quæ nos Christo per baptismum genuit) Christus traxit de lacu miseriæ ipsius culpæ, quando ipsum suo redemit sanguine, et lavit a peccatis. Alteram vero matrem nostram, quæ sursum est, et regnat in cœlis. Jerusalem sanctam, traxit de lacu miseriæ tribulationum, et temptationum hujus mundi, quando eam subvexit ad æthera, et liberavit ab hoc sæculo nequam.

VERS. 11. — *A reginis laudis cum gloria.* Locus

Felix dicta.

Dos ut datur, crescit lætitia.

Quæ dos, quanta? triplex potentia

15 Tangens cœlum, terram, et stygia

Judicia.

Mira loquor et sana credere.

Fœderatam tam largo munere:

De proprio produxit latere

20 Deus homo.

Formaretur ut sic Ecclesia,

Figuratur in pari gloria.

Adæ costis formata femina:

Hostis Eva.

25 Eva fuit noverca posteris:

A

Hæc est mater electi generis.

Vitæ portus, asylum miseris

Et tutela.

Pulchra, potens, partu mirabilis:

30 Ut luna, sol fulget spectabilis.

Plus acie multo terribilis

Ordinata.

Multiplex est, singularis, una.

Generalis et individua.

35 Omnis ævi sexus simul una

Parit turmas.

Hæc signata Jordanis fluctibus.

Hæc quæ venit a terræ sinibus:]

Scientiam audire cominus

iste sumptus est ex Canticis canticorum, ubi ait Salomon de Sponsa æterni Regis, sancta scilicet Ecclesia: « Viderunt eam filię Sion, et beatissimam prædicaverunt eam reginæ et concubinæ, et laudaverunt eam (Cant. vi), » et consimilis pene sententia habetur in postremo capite Proverborum de ipsa Ecclesia, sub typo mulieris fortis: « Surrexerunt filii ejus, et beatissimam prædicaverunt, vir ejus, et laudavit eam (Prov. xxxi). »

VERS. 14. — *Quæ dos, quanta?* In fœdes et arham connubii, solet dos assignari ab hominibus. Ita in nuptiis illis spiritalibus Christi et Ecclesiæ, non defuit ampla, et mystica dos, tradita a Sponso ipsi Sponsæ. Hic enim sponsus omnium Dominus, auctorque bonorum dotavit Sponsam suam, non sponsa sponsum, ut apud homines. Quod si percontaris qualis et quanta fuerit illa dos data in hoc connubio? respondet hic versus eam dotem adeo esse amplam, ut suo ambitu complectatur cœlestia, terrestria et inferna. Sunt enim non solum in cœlo et terra, sed et apud inferos, qui ad Ecclesiæ sanctam pertinent consortium, et qui purgatorio igne expiantur, demum transferendi ad cœlestem Jerusalem. Complectitur itaque dos illa largissima triplicem mundi machinam, cœlum, terram et abyssum. Ecce quam largum est munus acceptum a Sponso quo ipsa Sponsa illi in conjugium est confœderata.

VERS. 19. — *De proprio produxit latere.* Cum Christ in cruce dormientis per mortem latus est apertum lancea militis, inde profluxit sanguis et aqua (Joan. xix.) unde sacramenta ecclesiastica suam acceperunt efficaciam. Tunc sane Christus de illo latere suo transiit formavit Ecclesiam, quoniam a prioribus eam sordibus emundavit, et illo sanguine et aqua abluit. Hoc autem mysterium (ut sequens dicit versus) figuratum fuit in formatione primæ mulieris, quæ de latere viri dormientis, et ex costa Adæ formata in Genesi legitur (cap. ii.).

VERS. 25. *Eva fuit noverca posteris.* Quoniam Eva de costa viri formata gessit typum Ecclesiæ, sicut et Adam, ipsius Christi, nunc quantum fuerit discrimen inter figuram et veritatem, hic versus exprimit. Certe Eva et hostis fuit et noverca suæ posteritati, quoniam ipsam subiecit maledictioni, morti et damnationi per suam prævaricationem. Ecclesia vero, piensissima est mater, quæ filios gignit electionis, non perditionis; filios gratiæ, non iræ; filios vitæ, non mortis.

VERS. 29. — *Pulchra, potens, partu mirabilis.* Exprimuntur hoc loco præclaræ proprietates ipsius Ecclesiæ Christi sponsæ. Primum quod pulchra sit, de ea namque dicit Sponsus in Canticis: « Tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te (Cant. iv). » Et rursum: « Ecce tu pulchra es, amica mea, ecce tu pulchra, oculi tui columbarum (Cant. i). » Secundo. Quod sit potens. Nam sponsa sui sponsi

titulis insignitur et nonestatur. Sponsus autem ejus est Dominus fortis et potens, Dominus potens in prælio (Psal. cxviii.) Quare et ipsa eodem potentia titulo decoratur. Tertio. Quod partu est mirabilis. Nempe fecunda semper, et nunquam effeta, numerosa prole felix, multiplicique sobole beata, tamen semper virgo manens, quia illius est sponsa, qui de virgine matre natus est. Quarto. Quod fulgida est ut luna, et conspicua ut sol, ob suarum virtutum splendorem et refulgentiam. Quinto. Quod terribilior est acie castrorum ordinata, contra hostiles turmas et spiritales nequittias. Hæc autem duæ postremæ conditiones, desumptæ sunt ex illo præconio Ecclesiæ in Canticis canticorum posito. « Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora surgens, pulchra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata? (Cant. vi). »

VERS. 35. — *Multiplex est, singularis, una.* Explicat hic versus, et alias Ecclesiæ proprietates. Equadam oppositionis ratione inter se diversas, nullo tamen modo repugnant. Quarum prima est, quod ipsa Ecclesia multiplex est, et simul singularis. Multiplex quidem, quia ex omni natione quæ sub cœlo est, et ex omni tribu populo et lingua constans. Singularis vero, quia in una fide et confessione divini nominis in spiritu unita. Unde in Canticis dicit de ea Sponsus: « Una est columba mea, perfecta mea, una est matri suæ, electa genitrici suæ (ibid.). » Secundo ipsa generalis est tamen individua. Generalis quidem, quantum ad sui dilatationem et ambitum, quo omnes terræ gentes et regiones complectitur. Individua vero, quia schismata, hæreses et hæreticorum conventicula, discessionisque ab integritate fidei non admittit. Unica enim fuit arca, quæ salvavit Noë cum sua familia a diluvio (Gen. vii). Una item domus, in qua comedebatur apud Hæbreos agnus paschalis (Exod. xii), et unica rursus domus Raab, in qua salvati sunt, quicumque in ea, cum subverteretur civitas Jericho, sunt reperti (Josue vi). Hæc enim tria jam adducta, symbolum quoddam sunt et signum unitatis Ecclesiæ. Tertio. Quod ipsa parit prolem Christo cujusvis ævi et sexus. Nam recipiuntur ad baptismum non solum infantes, sed et adulti et senio graves, neque solum viri, sed et mulieres. Et id mirum quod cum ab exordio nascentis Ecclesiæ nunquam desierit parere filios, neque ad finem usque mundi desinet, tam crebro tamen partu, neque fracta est, neque reddita imbecillior, sed vegeta semper, et integra virtute robusta permanet, ut quæ nec temporis sustineat florem, nec senectutis incommoda, sed supra tempus, et ætatem perpetuo vigore solidetur.

D

VERS. 37. — *Hæc signata Jordanis fluctibus.* Ecclesia sancta per Jordanis fluentia est signata, tum quia Jordanis aquas transeuntes Hæbræi (Josue iii), ut intrarent terram promissionis, expresserunt typum

- 40 Salomonis.
Hæc typicis descripta sensibus :
Nuptiarum induta vestibus :
Cœli præest hodie civibus
Christo juncta.
- 45 O solemnis festum lætitiæ,
Quo unitur Christus Ecclesiæ.
In quo nostræ salutis nuptiæ
Celebrantur.
Cœtus felix, dulce convivium :
- 50 Lapsis ubi datur solatium,
Desperatis offertur spatium
Respirandi.
Justis inde solvuntur præmia.
Angelorum novantur gaudia.
- 55 Lata nimis quod facit gratia
Charitatis.
Ab æterno fons sapientiæ
Intuitu solius gratiæ.
Sic prævidit in rerum serie
- 60 Hæc futura.
Christus ergo nos suls nuptiis
Recreatos veris deliciis.

A Interesse faciat sociis
Electorum. Amen.

XIII.

IN DEDICATIONE ECCLESIE PROSA.

Hæc prosa, rhythmicæ compositionis variam præ se fert speciem. Nam in principio, et circa finem, singulæ versuum clausulæ consonantiam habent, et similem syllabarum desinentiam in sui ipsarum medio et fine. In cæteris autem versibus, tres ponuntur clausulæ rhythmicæ, duæ quidem inter se consonantes, et tertia unius versus respondens tertiæ clausulæ proximi versus, quod rhythmi genus in prosis est frequentissimum. Auctor ejus, Adam de Sancto Victore. Explicantur in ea præconia, laudes et mysteria sanctæ matris Ecclesiæ, multis modis per Veteris Testamenti figuras præsignificata, in Psalmis quoque et Evangelio mirifice prædicata, ut adnotationes subjunctæ declarabunt.

- B
- Quam dilecta tabernacula
Domini virtutum, et atria.
Quam electi architecti,
Tuta ædificia.
5 Quæ non movent, imo foveant
Ventus, flumen, pluvia.
Quam decora fundamenta,

baptismi, per quem pervenitur ad terram viventium lacte et melle manantem. Tum quia in Jordane baptizatus Dominus consecravit baptismum per quem regenerantur Ecclesiæ filii. Insuper regina Saba, quæ venit a fluvibus terræ audire sapientiam Salomonis (ut tertius liber Regum meminit (cap. x) figura fuit ipsius Ecclesiæ ex gentibus, quæ ab extremis terræ plagis venit excitata per prædicationem apostolorum ad Christum Dei sapientiam, ut ejus legem amplecteretur, doctrinam audiret, et mandata capesseret.

VERS. 41. — *Hæc typicis descripta sensibus.* Ecclesia dicitur typicis, sive figuratis descripta sensibus, quoniam multiplices figurarum Veteris Testamenti descriptione est representata, ut sequens prosa diffusius declarabit. Eadem quoque est nuptiarum induta vestibus, quoniam vario virtutum et gratiarum ornatu a Christo sponso suo est decorata, quibus tanquam splendidis vestibus nitida refulget. Quod et Propheta in Psalmo testatur dicens : « Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate (Psal. XLIV). » Et rursum : « Omnis gloria ejus filiæ regis ab intus, in simbriis aureis circumamicta varietatibus (ibid.). »

VERS. 46. — *Quo unitur Christus Ecclesiæ.* De hac unione spiritali loquitur beatus Joannes in Apocalypsi dicens : « Vidi sanctam civitatem Jerusalem, novam, descendentem de cælo, a Deo paratam sicut sponsam ornatam viro suo. Et audivi vocem magnam de throno dicentem : Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, et habitabit cum eis (Apoc. XXI). » Et eo in loco de nuptiis sponsæ, et agni frequenter inducit sermonem.

VERS. 54. — *Angelorum novantur gaudia.* Si enim gaudium est angelis super uno peccatore pœnitentiam agente, qui adhuc in periculo relabendi ad præterita mala versatur, quanto magis ipsis est gaudium super præmiis justorum (Luc. xv), qui introducuntur in cœlum et adiunguntur consortio beatorum, quoniam inde ruina ipsorum reparatur. Et hujusmodi gaudium inducit sincera illa charitas et dilectio, quam habent angeli ad homines.

VERS. 57. — *Ab æterno fons sapientiæ.* Hoc comprobatur beati Pauli sententia, dicentis ad Ephesios de Deo Patre : « Qui elegit nos in ipso Christo,

ante mundi constitutionem, ut essemus sancti et immaculati in conspectu ejus in charitate (Ephes. i). » Et id quidem sola gratia. Nam sola gratia, et gratuito divini muneris indultu, vocati sumus ad fidem et sinum matris Ecclesiæ. Quod et Paulus attestatur scribens ad Ephesios : « Gratia estis salvati per fidem, et hoc non ex vobis. Dei enim donum est, non ex operibus, ut ne quis glorietur (Ephes. ii). »

VERS. 1. — *Quam dilecta tabernacula.* Hoc proæ exordium ex psalmo octogesimo tertio sumptum est, ubi ait Propheta : « Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum, concupiscit et deficit anima mea in atria Domini (Psal. LXXXIII). » Et cætera, quæ deinde consequuntur. Illic enim, per tabernacula et atria Domini, intelligitur Ecclesia cum militans, tum triumphans, de qua eodem loco subjungit : « Beati qui habitant in domo tua, Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te (ibid.). »

VERS. 5. — *Quam electi architecti.* Ex Evangelio sumpta est hujus et proxime sequenti versus sententia, ubi Dominus eum qui audit sermones suos, et facit eos, similem esse dicit « homini ædificanti domum, qui fodit in altum, et posuit fundamentum supra petram. Inundatione autem facta illius est flumen domui illi, et non potuit eam movere : fundata enim erat supra petram (Luc. vi). » Cæterum hic sapiens architectus et electus ex millibus, Christus est, qui super se ipsum petram firmissimam, ædificavit domum suam scilicet Ecclesiam, et portæ inferi non prævaluerunt, nec prævalerunt unquam adversus eam (Matth. xvi). » Venerunt quidem flumina tribulationum, et flaverunt venti persecutionum, a tyrannis et hæreticis excitati contra Ecclesiam. Sed non potuerunt eam dimovere suo loco, quia stabilitati spiritalis petræ erat innixa.

VERS. 7. — *Quam decora fundamenta.* De his fundamentis dicit Propheta in Psalmo : « Fundamenta ejus in montibus sanctis, diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Jacob (Psal. LXXXVI). » Et hujusmodi fundamenta præcurrerunt per concinna sacramenta umbræ, quoniam præsignificata suat per varias figuras Veteris Testamenti, suo ordine hic subinde digestas. Ille autem figura, hic sacramenta vocantur, quoniam sacræ rei in Novo Testamento complendæ erant signa. Umbra vero

Per concinna sacramenta
Umbrae præcurrentia.
10 Latus Adæ dormientis
Evam fudit in manentis
Copulae primordia.
Arca ligno fabricata
Noe servat gubernata
15 Per mundi diluvium.
Prole sera tandem feta
Annus Sara ridet læta
Nostrum lactans gaudium.
Servus bibit qui legatur
20 Et camelus adaquatur
Ex Rebeckæ hydria.
Hæc in aures et armillas
Aptat sibi, ut per illas
Viro fiat congrua.

hic Vetus Testamentum dicitur, quoniam figuris erat adumbratum, et involutum. Demum concinna fuerunt illa umbrae sacramenta, quoniam apta admodum et congrua fuerunt ipsi veritati per ea signata.

VERS. 10. — *Latus Adæ dormientis.* Prima Ecclesiæ figura hic expressa, fuit Eva formata de latere viri sui dormientis (*Gen. 11*), quæ in præcedente prosa est latius enodata. Secunda. Arca Noe ex ligno composita, conservavit ipsum et ejus familiam a diluvio (*Gen. vii*). Sic Ecclesia cruci Christi innixa, servat in ea contentos inter fluctus, et procellas sæculi salvos et incolumes. Tertia. Sara diu sterilis, in ætate decrepita filium peperit Isaac, a materno risu sic denominatum (*Gen. xxi*). Qui Christum significavit, nostrum vere gaudium. Ita Ecclesia ex gentibus diutius sterilis, utpote toto tempore præcedente adventu Christi in carne, in novissimis diebus copiosam edidit prolem post Christi ad cælos ascensionem.

VERS. 19. — *Servus bibit qui legatur.* Quarta Ecclesiæ figura est Rebecca, accersita honorabili legatione, ut sit uxor Isaac, quæ servo Abraham dedit potum ex hydria sua, et accepit ab eo, dono inaures et armillas, quibus ornaretur (*Gen. xxiv*). Sic Ecclesia vocata est, ut sponsa sit Christi, largumque salutaris doctrinæ potum suis porrigit cultoribus, a quo a diverso virtutum pulchritudine exornatur. Quinta figura. Jacob subripuit benedictionem fratri suo Esau, dum is divagaretur per agros venatui intentus (*Gen. xxvii*). Ita Ecclesia a Christo benedictionem est adepta, cum Synagoga nimium inhærens, et innitens litteræ legis, exspatiatur a recto calle veritatis. Porro in decimi versus hanc quintam explicantis figuram tertia clausula, auctor presentis prosæ ponit dictionem, fretus, cum dativo casu, ad responsum in exitu syllabarum servandum cum versu proxime sequente. Id tamen est contra usum probatorum auctorem qui eam dictionem cum solo ponunt ablativo, ut Virgilius:

Threicia fretus cithara fidibusque canoris.

VERS. 28. — *Lippam Liam latent multa.* Sexta figura. Lia, quæ lippis oculis (*Gen. xxix*), Synagogam signat cæcutientem, et velatis palpitantem oculis, cui multa erant occulta divinæ in homines dispensationis mysteria. Rachel vero venusta facie et decore aspectu clarosque habens oculos, Ecclesiam Christi significat. In lumine et claritate Evangelii illa perspicientem sacramenta, quæ latuerant Synagogam. Et ambæ sorores conjunctæ erant ipsi Jacob fœdere connubii, quia tam Synagoga, quam Ecclesia, fuit ipsius Christi, illa prius, hæc vero posterior (*Gen. xxxviii*). Septima figura. Tamar geminis viduata maritis cum non traderetur tertio filio Judæ jam adulto in uxorem, comedit in bivio ut scortum, et faciem suam ne agnosceretur occultans concepit

A 25 Synagoga supplantatur
A Jacob, dum divagatur
Nimis freta litteræ.
Lippam Liam latent multa,
Quibus videns Rachel fulta,
30 Pari nubit fœdere.
In bivio tegens nuda,
Geminos parit ex Juda
Tamar diu vidua.
Hic Moyses a puella.
35 Dum se lavat, in fuscella'
Reperitur scirpea.
Hic mas agnus immolatur,
Quo Israel satiatur:
Tinctus ejus sanguine.
B 40 Hic transitur rubens unda:
Ægyptios sub profunda

ex Juda filio Jacob duos gemellos, Zaram et Phares. Sic Ecclesia diu deserta, et per cultum idolorum fornicatrix, demum secunda facta est, cum a Christo sponso suo visitatur, et multos illi filios in spiritu peperit, ut completum fuerit in illa id Isaia vaticinium. « Multi filii deserta, magis quam ejus quæ habet virum (*Isa. lvi*). » Fuit enim copiosior Ecclesiæ proles quæ deserta fuerat, quam Synagoga. quæ habuit Deum sibi sponsum. Et quemadmodum cecinit Anna Samuelis (*I Reg. 11*), tunc sterilis Ecclesia plurimos peperit, et Synagoga quæ multos habebat filios, infirmata est. Octava figura. Moses primum in lucem editus, cum non posset amplius a suis parentibus occultari, positus est in fuscella ex scirpo et junco contexta, et expositus in flumine, ibique inventus a filia Pharaonis regis Ægypti, quæ tum forte exivit ad flumen ut lavaretur (*Exod. 11*). Ita Ecclesia variis a Deo erroribus abducta et exposita gravi periculo submersionis in abyssum, a Christo miserante tristem ejus casum est suscepta, et benigne educata. Nona figura. Agnus paschalis jussus est in una Hebræorum domo manducari, cujus sanguine aspersi postes propulerunt exterminatorem primogenitorum (*Exod. xii*). Ita in una Ecclesiæ domo Christus verus agnus sumitur a fidelibus, et ejus sanguine potantur Christiani in sacro scilicet sanctæ eucharistiæ convivio.

VERS. 40. — *Hic transitur rubens unda.* Decima a figura, populus Israeliticus duce Mose pertransiit incolumis mare Rubrum, in quo Ægyptii sunt submersi (*Exod. 1*). Ita, Christo institute, in Ecclesia baptismus suscipitur per Rubrum mare signatus, et in eo totus dæmonum exercitus vitiorumque turba demergitur. Undecima. In arca fœderis fabricata a Mose continebatur urna repleta cœlesti manna, et tabulæ lapideæ decem præcepta legis complexæ (*Hebr. ix*). Haud aliter in Ecclesia per arcam figurata continetur sanctissimum eucharistiæ sacramentum, et Evangelium, Dei mandata perfectius explicans. Duodecima. Tabernaculum testimonii compositum a Mose, multa fuit adornatum varietate sacrarum vasorum et utensilium ad Dei cultum spectantium, ut habet Exodus (*cap. xxvi*). Hoc autem representabat Ecclesiam, multo sacramentorum decore et vario ministrantium ordine insignitam.

Decima tertia. Aaron summus sacerdos diversa habuit vestimenta sacra, mira arte contexta, quorum omnium primum et quod ante alia induitur est poderis, vestis talaris, et ad pedes usque (a quibus nomen accipit) defluens, quæ et a Josepho et in Exodo (*cap. xxviii*) tunica byssina dicitur, duplici sindone intexta. Cujus item mentionem facit Joannes in Apocalypsi, cum ait: « Et conversus vidi septem candelabra aurea, et in medio septem candelabrorum

Obruens voragine.
 Hic est urna manna plena
 Ille mandata legis dens,
 45 Sed in arca fœderis.
 Hic sunt ædis ornamenta.
 Hic Aaron indumenta,
 Quæ præcedit poderis.
 Hic Varias viduatur.
 50 Bersabee sublimatur,
 Sedis consors regis.
 Hæc regi varietate
 Vestis astat deauratæ
 Sicut regum filis.
 55 Huc venit austri regina,
 Salomonis quam divina
 Condit sapientia.

A Hæc est nigra sed formosa,
 Myrrhæ et thuris fumosa
 60 Virga pigmentaria.
 Hæc futura, quæ figur
 Obumbravit, reseravit
 Nobis dies gratiæ.
 Jam in tecto cum dilecto
 65 Quiescamus, et psallamus :
 Adsunt enim nuptiæ
 Quarum tonat initium
 In tubis epulantium,
 Et finis per Psalterium.
 70 Sponsum millena millia,
 Una laudant melodia,
 Sine fine dicentia : halelu ia. Amen.

B

ureorum, similem Filio hominis vestitum podere, et præcinctum ad mammillas zona aurea (*Apoc. 1*). Ita Ecclesia Christi multiplicem habet ornatum virtutum, quibus tanquam vestibus pretiosis adornatur. Decima quarta. Urias vir Bersabee in bello contra filios Ammon interfectus est, et Bersabee deinde nupsit ipsi David regi, effectaque est regina (*II Reg. 11*). Ita Synagoga per Uriam intellecta, abolita est et emortua. Ecclesia vero per Bersabee signata, Christo regi æterno, fœdere nuptiali est conjuncta.

Vers. 52. — *Hæc regi varietate*. Decima quinta figura. Ipsa Ecclesia signatur in Psalmo per reginam quæ astat a dextris æterni Regis et Filii Dei, in vestitu deaurato, circumdata varietate (*Psal. XLIV*). Siquidem regina est Ecclesia, quoniam regis sponsa, astat in vestitu deaurato charitatis et cæterarum virtutum, circumdata varietate ordinum ecclesiasticorum, et ministrantium in ea secundum diversos gradus ac functiones. Quod autem subjungit littera præcens, sicut regum filis, etiam respondet illi loco ejusdem psalmi : « Myrrha et gutta et casia a vestimentis tuis a domibus eburneis, ex quibus delectaverunt te filis regum in honore tuo (*ibid.*). » Et illi itidem loco : « Omnis gloria ejus filis regis ab intus, in limbris aureis, circumnata varietatibus (*ibid.*). » Decima sexta. Regina Saba venit a parte australi sive meridie in Jerusalem cum magno comitatu et divitiis, ut audiret sapientiam Salomonis, quam fama ante cognoverat (*III Reg. 10*). Sic Ecclesia a longinquis venit terræ fluvibus, ut Christum, verum Salomonem, per legem evangelicam loquentem audiret, quemadmodum in prosa præcedente jam explicatum est. Decima septima figura hic expressa. Ipsa Ecclesia postremum signatur per sponsam illam quæ in Canticis dicit de se ipsa : « Nigra sum, sed formosa, filia Jerusalem, sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis (*Cant. 1*). » Et de qua in eodem libro dicit admiranda fidelium turba : « Quæ est ista quæ ascendit per desertum sicut virgula sumi ex aromatibus myrrhæ et thuris, et universi pulveris pigmentarii (*Cant. 11*). Sane hæc omnia supradicta, Veteris Testamenti figuris fuerunt obumbrata, sed per diem gratiæ, id est lumen Novi Testamenti reserata fuere, et in apertum prolata.

Vers. 64. — *Jam in tecto cum dilecto*. Lectulus sponsi, qui sæpe in Canticis nominatur, placidam signat animi in Domino quietem, quando omnibus curis liber et a mundo alienus, illum solum meditatatur et jugiter contemplatur. Hanc autem tranquillitatem et requiem ut amplectamur, admonet præsens versus, qua posthabitis sæculi negotiis et sedatis affectibus nostris, « in pace in ipsum dormiamus et requiescamus (*Psal. 147*) » in Domino, propter celebritatem nuptiarum Christi et Ecclesiæ, in quibus teritari oportet.

Vers. 67. — *Quarum tonat initium*. Tubæ, Veteris Testamenti nobis indicant statum, quoniam in eo jussæ sunt fieri a Domino ad movenda castra, ad convocandam multitudinem, ad exeundum in bellum, et denique ad festa celebranda. De quarta enim causa institutionis earum, sic legitur Deus dixisse filiis Israel : « Si quando habebitis epulum et dies festos et Kalendas, canetis tubis super holocaustis et pacificis et victimis, ut sint vobis in recordationem Dei vestri (*Num. 10*). » Et rursum alio loco : « Canite in neomenia tuba, in insigni die solemnitatis vestre (*Psal. LXXX*). » Iterum Propheta in alio psalmi loco : « In voce exultationis et confessionis, sonus epulantis (*Psal. XLI*). » Psalterium vero instrumentum musicum (quod decachordum est, decemque chordis modulationem edit longe suaviorem et gratiorem auditu, quam sit tubarum sonitus obstreperus) Novi Testamenti conditionem insinuat, in perfecta decem mandatorum Dei observatione potissimum consistentem. Quamvis enim in veteri lege illa fuerint tradita, tamen ex evangelicæ perfectionis doctrina multo clarius elucidata sunt, et perfectius observari præcepta. Itaque hujus versus sententia est quod initium harum nuptiarum Christi et Ecclesiæ fuit in Veteri Testamento, quinimo paulo post productionem humani generis, quandoquidem secundum Gregorium et cæteros doctores, Ecclesia Christi incœpit ab Abel justo, et per totum Veteris Testamenti decursum continuata est atque progressa. Finis vero illarum nuptiarum ad Novum pertinet Testamentum, in quo consummata sunt et completæ illæ spirituales nuptiæ, quæ ante illud tempus necdum perfectæ fuerant, quia nondum ex gentibus collectio ad fidem per apostolos fuerat facta, neque plenitudo gentium adhuc intraverat ad Christum, sed solum ex Judæis (exceptis paucis) tunc constabat Ecclesia. In Novo vero Testamento, Judæorum multitudo pariter et gentium per lapidem angularem in Ecclesiæ perfectum ædificium est compacta. Et ergo finis complementum et perfectio illarum nuptiarum, spectat ad Novi Testamenti dignitatem ac statum.

Vers. 70. — *Sponsum millena millia*. Hic locus ex Apocalypsi sumptus est, ubi dicit beatus Joannes : « Et vidi et audivi vocem angelorum multorum in circuitu throni, animalium et seniorum, et erat numerus eorum millia millium, dicentium voce magna : Dignus est Agnus qui occisus est accipere virtutem et divinitatem, et sapientiam, et fortitudinem, et honorem, et gloriam, et benedictionem (*Apoc. 7*). » Agnus autem qui occisus est, sponsus est Ecclesiæ Jesus Christus, qui hoc pacto a millibus millium laudatur. Millia autem millium et millena millia, eundem constant numerum, scilicet mille millia vel millies mille. Quare item prorsus signatur numerus hic per millena millia, et in Apocalypsi per millia

XIV.

DE SANCTO ANDREA.

Hæc prosa rhythmicæ mensurationis tenet legem, sicut illa paulo superius declarata : *Lauda, Sion, Salvatorem.* Auctor ejus, Adam de Sancto Victore. Describit autem inclyta sancti Andree præconia, vocatione ejus ad Christum, prædicationem Evangelii ab eo factam gentibus, et mortem ejus in cruce gloriosam.

- Exsultemus et lætemur,
Et Andree delectemur
Laudibus apostoli.
Hujus fidem, dogma, mores
5 Et pro Christo tot labores,
Digne decet recoli.
Hic ad fidem Petrum duxit,
Cui primum lux illuxit,
Joannis indicio,
10 Secus mare Galilee.
Petri simul et Andree
Sequitur electio,
Ambo prius piscatore.
Verbi fiunt assertores,
15 Et forma justitiæ.
Rete laxant in capturam,
Vigilemque gerunt curam
Nascentis Ecclesie.
A fratre dividitur,
20 Et in partes mittitur ;
Andreas Achaie.
In Andree retia
Currit Dei gratia
Magna pars provinciæ.
25 Fide, vita, verbo signis,
Doctor pius et insignis,
Cor informat populi. }
Ut Egeas comperit

millium. Et hic prosæ locus, illi apte respondet. Ceterum hujus auctor prosæ Adam de Sancto Victore aliam insuper non minus quam hæc dæ postremæ elegantem composuit prosam de dedicatione Ecclesie, cujus initium est : *Rex Salomon fecit templum, cujus instar et exemplum, Christus et Ecclesia.* In qua totam templi Salomonis structuram applicat ad mysticum sensum et spiritualement fabricam Ecclesie. Verum, quoniam illa se ipsam satis explicat et latentem aperit intelligentiam, consulto hic prætermissa est.

VERS. 16. — *Rete laxant in capturam.* Hic sermo metaphoricus est, quo per laxationem retis in capturam, insinuatus studium et sedulitas prædicationis amborum fratrum ad conversionem populorum. Verbum enim prædicationis eorum fuit rete spirituale, quo expiscati sunt multos homines obrutos fluctibus infidelitatis et vitiorum, ut a voragine damnationis respirarent ad lucem vitæ. Respondetque ea clausula verbis Domini, dictis ad eos de materiali piscatione. « Laxate retia vestra in capturam (Luc. v), » et tunc conclusa retibus copiosa piscium multitudine (quæ significabat ingentem hominum multitudinem per ipsos convertendam) « relictis retibus et navi secuti sunt Dominum (ibid.). »

VERS. 38. — *Crucem videns præparari.* Hoc Ecclesia in una antiphonarum ita canit de sancto Dei apostolo. Cum pervenisset beatus Andreas ad lo-

- A 30 Quid Andreas egerit,
Irae surgunt stimuli.
Mens secura, mens virilis,
Cui præsens vita, vilis,
Viget patientia.
38 Blandimentis aut tormentis.
Non enervat robur mentis
Judicis insaniam.
Crucem videns præparari,
Suo gestit conformari
40 Magistro discipulus.
Mors pro morte solvitur,
Et crucis appetitur,
Triumphalis titulus
In cruce vixit biduum.
B 45 Victurus in perpetuum,
Nec vult volente populo
Deponi de patibulo.
Hora fere dimidia
Luce perfusus nimia,
50 Cum luce cum lætitia
Pergit ad lucis atria.
O Andrea gloriose,
Cujus preces pretiosæ.
Cujus mortis lumnosæ
55 Dulcis est memoria.
Ab hac valle lacrymarum
Nos ad illud lumen clarum.
Pie pastor animarum
Tua transfer gratia. Amen.
D

XV.

DE SANCTO NICOLAO.

Hæc prosa rhythmicam habet in sua structura mensuram, sed multiformem. Nunc enim duas continet in uno versu clausulas rhythmicas, nunc quatuor,

cum ubi crux parata erat, exclamavit et dixit : « O bona crux diu desiderata, et jam concupiscenti animo præparata, securus et gaudens venio ad te, ita ut tu exsultans suscipias me discipulum ejus qui pendit in te. »

VERS. 41. — *Mors pro morte solvitur.* Mors scilicet Andree, solvitur pro morte Christi. Mortem enim quam Christus pro omnium salute pati dignatus est, ipse sanctus Andreas in cruce moriens reddidit Salvatori, et pro Christi morte suam mortem D rependit, eo ipso non parum exsultans, quod in consimili mortis genere scilicet crucifixione suo Magistro conformaretur. Vocatur autem hic triumphalis titulus crucis, quoniam in eo triumphavit Christus de principe hujus mundi. Et sanctus Andreas de Egea impio persecutore, a quo non sustinuit se vivum de cruce deponi.

VERS. 54. — *Cujus mortis lumnosæ.* Lumnosam vocat auctor sancti Andree mortem, quoniam cum lumine cælesti completa est. Ut enim præcedens dicit versus, cum dilectus Deo apostolus jam biduo in cruce pependisset, de ea ut cathedra doctoris populum docens, tanta denique circa ipsum claritas cælitus effusa enicuit, ut non possent oculi mortales in ipsum desigere obtutus. Cumque permansisset illa lux ibidem fere dimidiæ horæ spatium abscedente paulatim lumine beatum emisit spiritum et feliciter obdormivit in Domino.

neque uniformem etiam servat in desinentia et A exitu syllabarum consonantiam, ut ex ipsa lectione facile quis deprehendere poterit. Auctor ejus, Adam de Sancto Victore. In ea prædicantur insignia beati Nicolai præconia, mirabilis indoles puerilis ætatis jaciens fundamenta magnarum (quæ postea in eo emicauerunt) virtutum, Deo auctore facta ejusdem, ad episcopatum vocatio, miraculorum ejus cum in vita tum post mortem claritudo et frequentia. Verum ex vita ejus quæ in omnium versatur manibus dilucida sunt, neque magnam efflagitant declarationem.

Congaudentes exultemus
Vocali concordia.

Ad beati Nicolai
Festiva solemnia.

5 Qui in cunis adhuc jacens
Servando jejunia,

A papillis cœpit summa
Promereri gaudia.

Adolescens amplexatur

10 Litterarum studia.

Alienus et immunis
Ab omni lascivia.

Felix confessor,
Cujus fuit dignitatis

15 Vox de cœlo nuntia.

Per quam proventus,
Præsulatus sublimatur

Ad summa fastigia.

Erat in ejus animo

20 Pietas eximia

Et oppressis impendebat :
Multa beneficia,

Auro per eum, virginum
Tollitur infamia.

25 Atque patris earundem

VERS. 7. *A papillis cœpit summa.* Papilla est ipsum mammæ capitulum atque extremum, unde lac trahitur, sic dicta, quali parva papula sive tuberculum, quod hujusmodi mamillæ caput sit papulæ persimile. Capitulum etiam interdum pro tota mamma, ut apud Virgilium in *Æneide* :

*Hasta sub exertam donec perlata papillam
Hæsit.*

Et hoc secundo modo hic sumitur. Cœpit autem a papillis Nicolaus promereri summa gaudia cœli, quoniam ab uberibus matris et infantili ætate cœpit jejunii operibus insistere, per quæ demum adjectis aliarum virtutum actionibus æterna cœli gaudia promeritus est.

VERS. 16. — *Per quam proventus, præsulatus.* Hoc loco proventus participium est, a provehor passivo verbo deductum idem significans quod promotus, subvectus, et in altum sublatus. Virgilius :

Huc se provecti diverso in littore condunt.

Invenitur autem et ea dictio interdum esse nomen verbale, et promotionem aut progressionem signare. Neque hoc loco cum substantivo præsulatus ordinari debet, quod genitivi casus est, sed ad substantivum præcedens confessor sive Nicolaus, ut hæc habeatur sententia. Per quam vocem cœlo delapsam ipse Nicolaus proventus, sublimatur ad summa fastigia, apicemque ipsius præsulatus et dignitatis pontificalis.

VERS. 27. — *Quidam nautæ navigantes.* Inter multa

Levatur inopia.

Quidam nautæ navigantes,
Et contra fluctuum,
Sævitiæ luctantes,

30 Navi pene dissoluta.

Jam de vita desperantes,

In tanto positi

Periculo, clamantes

Voce dicunt omnes una :

35 O beate Nicolae,

Nos ad maris portum trabe
De mortis angustia.

Trabe nos ad portum maris,

Tu qui tot auxiliaris

40 Pietatis gratia.

B Dum clamarent, nec incassam

Ecce quidam, dicens assum,
Ad vestra præsidia.

Statim aura datur grata,

45 Et tempestas sit sedata,

Quieverunt maria.

Ex ipsius tumba manat

Unctionis copia,

Quæ infirmos omnes sanat

50 Per ejus suffragia.

Nos, qui sumus in hoc mundo

Vitiorum in profundo

Jam passi naufragia.

Gloriose Nicolae

C 55 Ad salutis portum trabe,

Ubi pax et gloria.

Ipsam nobis unctionem

Impetres a Domino,

Prece pia.

miracula quæ Deus per beatum Nicolaum operatus est, duo solum hic recenset auctor, ut ea ad mysticum deinde sensum applicet, petitionique nostræ congruenter adaptet. Primum de nautis, qui oborta tempestate invocantes beati Nicolai opem, a periculo mortis imminentes sunt ejus auxilio liberati. Ita in decimo nono versus nos qui hoc in mundo versamur vitiorum procellis obruti, petimus beati Nicolai ductu ad æternæ portum salutis pertingere. Secundum in decimo septimo versus innuitur miraculum de emanatione olei ex tumba beati Nicolai. Haud aliter in vicesimo primo versus petimus unctionem spiritali, et sancti Spiritus gratiam nobis a Deo beati Nicolai precibus impetrari, qua animi nostri ulcera, vulneraque inuncta curentur. Et ita utraque petitio fidelis populi hic facta, apta proportionem respondet duobus illis miraculis ante memoratis.

VERS. 58. — *Impetres a Domino.* Hoc loco non impetret, ut nonnulli habent libri, legendum est, sed impetres, ut continuatus sit sermo deprecatorius ad sanctum Nicolaum, et ad eum dirigatur oratio, sic ut in præcedente versus, per secundæ personæ verbum directus est, ita in vicesimo secundo versus non legendum est relativum, qui, in masculino genere, sed in feminino, quæ, ut referatur ad præcedens nomen unctionem. Quamvis enim qui pro nomine ad antecedens Domino posset referri, non tamen tantæ significantiæ est oratio, neque adeo accommodata præcedenti sententiæ sicut cum sit hoc loco relatio ad unctionem.

60 Quæ sanavit læsionem,
Multorum peccaminum
In Maria.
Hujus festum celebrantes,
Gaudeant per sæcula.
65 Et coronet eos Christus,
Post vitæ curricula. Amen.

XVI.

DE SANCTA AGNETE.

Hæc prosa rhythmicæ modulationis legem ecclesiasticis prosis familiarem et domesticam servat. Nam in compluribus versibus omnes clausulæ rhythmicæ præcedentes ultimam, adinvicem consonant in ipso exito, et singulæ, octo complentur syllabis, quarum penultima est longa. Postrema vero illorum versuum clausula responsum in consonantia habet ad ultimam proximi versus et septem consistit syllabis penultimaque brevi. At vero in quinto versu et sexto, similiter nono et decimo, singulæ rhythmicarum clausularum sex complectuntur syllabas, quarum in quatuor primis penultima syllaba semper est brevis. In quinta autem noni et decimi versus clausula, penultima syllaba occurrit longa. Porro quatuor primæ supradictorum versuum clausulæ, nunc alternis locis habent mutuum in simili desinentia responsum, ut prima tertiæ conspiret, et secunda quartæ, nunc vero proximis locis positæ consimili terminantur vocalitate, ut prima ad secundam referatur, et tertia ad quartam. Demum postrema clausula noni versus, ad postremam decimi suam tenet conformitatem. Auctor ejus, Adam de Sancto Victore, qui eleganti et canora modulatione totam gloriosæ virginis Agnetis passionem in illa complectitur, a capite ad calcem usque eam persequens, quod illi in aliis itidem prosis sanctorum, vitam, et martyrium describentibus, consuetudinarium est et peculiare. Insuper apparitionem illam sanctam, qua post felicem suam obdormitionem parentibus suis lugentibus ipsius mortem, suam manifestavit gloriam, insinuat hic auctor, et Constantiæ reginæ curationem meritis beatæ Agnetis præstitam. Verum quoniam beatus Ambrosius hujus sacræ virginis vitam et agonem pro Christo præclare et copiose conscripsit. Et illa elucidatio cæteris ejus operibus inserta ab omnibus facile haberi potest et legi, non sunt pro clariori elucidatione illa quæ ad historiam passionis ejus attingunt, hic repetenda, sed ex ipso potius suavissimo fonte haurienda. Itaque legatur ad horum intelligentiam Ambrosius.

Animemur ad agonem :
Recolentes passionem

VERS. 60-61. — *Multorum peccaminum in Maria.* Id de beata Maria Magdalena intelligendum cujus multa peccata sanavit unctio divinæ gratiæ, cum a cælesti medico dictum est de ea. « Dimissa sunt illi peccata multa, quoniam dilexit multum. Et iterum ad eam : Remittuntur tibi peccata tua (Luc. vii). »

VERS. 4. — *Contractantes sacrum florem.* Qui inanibus pulchrum attrahat florem et suaviter olentem, haud dubie respargitur dulci odore illius floris, et placida ipsius percipit spiracula. Ita, inquit, nos ipsi sacratæ Deo virginis Agnetis (quæ flos est spiritalis virgineo candore nitens, et effusione sui sanguinis roseus, dulcissimumque virtutum omnium spirans odorem) mores, vitam et acta commemorantes, aspergamur suavitate virtutum ipsius et per scdulam imitationem curramus in odore unguento-

A
Gloriosæ virginis.
Contractantes sacrum florem
Respiremus ad odorem
Respersæ dulcedinis.
Pulchra, prudens, et illustris,
Jam duobus Agnes lustris
Addebat triennium.

10 Proles amat hanc præfecti :
Sed ad ejus virgo flecti
Respuit arbitrium.

Mira vis fidei

Mira virginitas.

15 Mira virginei
Cordis integritas.

Sic Dei Filius

Natu mirabili :

Se mirabilius

20 Prodit in fragili.

Languet amans, cubat lecto.

Languor notus sit præfecto :

Maturat remedia.

Offert multa, spondet plura ;

25 Periturus peritura.

Sed vilesunt omnia.

Nudam prostituit

Præses flagitiis,

Quam Christus induit

30 Comarum simbriis,

Stolaque cælesti.

Cælestis nuntius

Assistit propius,

Cella libidinis

35 Fit locus luminis :

Turbantur incesti. |

Cæcus amans indignatur

Et irrumpens præfocatur

A maligno spiritu.

40 Luget pater, lugent cunct.,

Roma flevit pro defuncti

Juvenis interitu.

Suscitatur ab Agnete.

Turba fremit indiscrete :

45 Rogum parant virgini.

Rogus ardens reos urit.

D

rum ejus.

VERS 19.— *Se mirabilius prodit in fragili.* Beatus Paulus ad Corinthios scribens, dicit de Christo, quod infirma hujus mundi elegit, ut fortia quæque confundat, quod certe in victoria sanctorum virginum de tyrannis hujus sæculi, manifesto declarat argumento. Nempe longe patentibus suam ostendit virtutem in tenellis illis virgunculis sexu et ætate fragilibus, cum in eis confringit vires tyrannorum, et dæmonum, quam in viris animo robustioribus et masculo vigore præditis. Idcirco sancta Ecclesia ipsius Dei commendans omnipotentiam, illud ei præconium ascribit, quod inter cætera potentiae suæ miracula etiam in sexu fragili victoriam martyrii contulerit.

- In furentes flamma furit,
 Dans honorem numini.
 Grates agens Salvatori,
 50 Guttur offert hæc licitori
 Nec ad horam timet mori,
 Puritatis conscia.
 Agnes, Agni salutaris
 Stans ad dextram gloriaris,
 55 Et parentes consolaris
 Invitans ad gaudia,
 Ne te fletent ut defunctam
 Jam cœlesti sponso junctam :
 His sub agni forma suam
 60 Revelavit atque tuam
 Virginalem gloriam.
 Nos ab Agno salutari
 Non permittit separari.
 Cui te totam consecrasti,
 65 Cujus ope tu curasti
 Nobilem Constantiam
 Vas electum, vas honoris,
 Incorrupti flos odoris,
 Angelorum grata chorus,
 70 Honestatis et pudoris
 Formam præbes sæculo.
 Palma fruens triumphali,
 Flore vernans virginali,
 Nos indignos speciali,
 75 Fac sanctorum generali
 Vel suscribi titulo. Amen.

XVII.

DE SANCTO VINCENTIO.

Hæc prosa rhythmicæ orationis tenet mensuram, sed in diversis versibus variam. In aliquibus

VERS. 48. — *Dans honorem numini.* Sicut ignis fornacis Babylonicæ comburens ministros regis, qui eam incendebant, tres autem pueros omnino intactos relinquit (*Dan. iii*), declaravit Dei gloriam et virtutem, et sequere obedientem illi supra naturam exhibuit. Ita et ignis ille cui injecta fuit beata Agnes a seditiosa et furente turba dedit honorem Deo. Nam quasi sentiens nutum et imperium sui factoris, exussit improbos idolorum cultores et sanctam Agnetem illasam servavit. Unde ipsius Dei gloria manifestata est, et honor nominis ejus accrevit.

VERS. 59. — *His sub agni forma suam.* Hæc verba (sicut et præcedentia et sequentia) diriguntur a fidei populo in modum laudis et præconii ad sacrosanctam virginem Agnetem. O Agnes, inquit, cœlestis sponsus tuus Jesus Christus, his parentibus tuis revelavit suam gloriam sub agni forma, qui simul tecum ipsis apparuit nive candidior. Revelavit etiam iisdem tuam virginalem gloriam, quam in cœlis post hujus vitæ cursum obtines immarcescibilem. Verum hæc revelatio (ob quam institutum est festum beate Agnetis secundo celebrandum, octavo scilicet post primi celebrationem die) a beato Ambrosio luculenter et ample in descriptione passionis ejus explicatur.

VERS. 65. — *Tu curasti nobilem Constantiam.* Hæc Constantia, filia fuit Constantini Romanorum imperatoris, gravi quidem morbo affecta, et toto in corpore vulneribus afflicta. Quæ auditis mirabilibus a Domino per beatam Agnetem factis, venit ad ejus lunulum recuperandæ sanitatis gratia. Neque suo

A enim singulæ clausulæ præter ultimam octo sunt syllabarum, et penultimam habent longam. In aliis vero septem syllabarum, et penultimam tenent brevem. Occurrunt et nonnulli versus, complexi in singulis suarum clausularum ante postremam, undecim syllabas, in ultima vero nunc quatuor syllabas, ut in nono et decimo verso, nunc vero septem, ut in decimo tertio et decimo quarto. Demum sunt alii in singulis suis clausulis novissimam præcedentibus comprehendentes decem syllabas, in ultima vero, octo, ut decimus nonus et vicesimus. Interdum vero singulæ ejusdem versus clausulæ citra extremam, consouantiam servant mediæ ad suum finem, ut in vicesimo quarto verso. Auctor ejus Adam de Sancto Victore. Continet autem hæc sacrum beati Vincentii pro Christo agonem, vincula, carcerem, equuleum, craticulam, et fragmenta testea, quibus omnibus superatis, felix martyr cum insigni triumpho cœlos introiit. Quinimo et ex animis ipsius sancti corporis de sævo tyranno, et in terra, et in mari victoriam, etiam commemorat. Verum hæc ex sacra vitæ ipsius historia satis vulgata, facile perspicui possunt, neque sunt hic repetenda.

- Ecce dies præoptata,
 Dies felix, dies grata,
 Dies digna gaudio.
 Nos hanc diem veneremur.
 5 Et pugnantem admireremur
 Christum in Vincentio.
 Ortu, fide, sanctitate,
 Sensu, verbo, dignitate,
 Clarus, et officio.
 10 Hic arcem diaconi,
 Sub patris Valerii
 Regebat imperio.
 C Linguae præsul impeditæ
 Deo vacat : et Levitæ
 15 Verbi dat officia.

Cujus linguam sermo rectus :

fraudata est voto, nam ibidem placido correpta soppore, et in somnis a gloriosa Agnete visitata, integræ restituta est sanitati, quemadmodum in loco supradicto denarrat eleganter Ambrosius.

VERS. 74. — *Nos indignos speciali.* Non est tanta in nobis, ait, vitæ sanctimonia, sanctitatisque excellentia, ut simus digni speciali titulo sanctorum, et nominemur atque habeamur particulari nuncupatione sancti, sicut ii qui in sanctorum catalogum speciatim nominatimque rediguntur. Sed id unum præsta tibi famulantibus servis, o beata Agnes, ut subscribamur saltem generali titulo sanctorum, comprehendamurque sub universali ipsorum nuncupatione, habentes partem hæreditatis in regno Dei. Quam quicunque demum consequuntur, haud dubie communi sanctorum nomine continentur, etsi particularem illam denominationem apud homines non mereantur, neque sanctorum ordini in terra sint ascripti.

VERS. 10. — *Hic arcem diaconi.* Arcem, culmen, dignitatem, apicem. Nam beatus Vincentius jam sacris erat initiatus, et diaconatus ordinem adeptus sub sancto Valerio episcopo, et patre suo spiritali, in cujus comitatu et famulatu ministerium rei ecclesiasticæ impendebat. Hinc levita cognominatur Vincentius, quoniam Veteris Testamenti levitis et de stirpe levi exortis, in cultus divini officio conformabatur. Et certe non carne, sed spiritu levita fuit, qui (ut illi) ministerio tabernaculi et altaris erat addictus.

- Duplex quoque, simplex pectus
Exornat scientia.
Dumque fidem docet sanam
- 20 Plebem Cæsaraugustanam
Comitante gratia,
Sævit in ecclesiam
Zelans idolatriam
Præsidis invidia.
- 25 Post auditam fidei constantiam :
Jubet ambos pertrahi Valentiam
Sub catenis.
Nec juveni parcurt egregio,
Nec ætas attenditur ab impio
- 30 Sancti senis.
Fessos ex itinere,
Pressos ferri pondere :
Tetro claudit carcere,
Negans victualia.
- 35 Sic pro posse nocuit :
Nec pro voto potuit :
Quia suos aluit
Christi providentia.
Seniorem relegat exsilio,
40 Juniorem reservat supplicio
Præses acerbiori.
Equuleum perpressus et angulam
Vincentius, conscendit cratæulam
Spiritu fortiori.

VERS. 17.—*Duplex quoque simplex pectus.* Duplex in beato Vincentio scientia fuit, vitæ activæ scientia, pariter et contemplativæ. Novit enim et ea, quæ vitæ activæ erant pariter et exercuit, docens populum assidua prædicatione, et sacrarum rerum institutione, necnon administratione sacramentorum eundem illuminans. Novit item et ea quæ vitæ contemplativæ erant munera, et peregit, ab actione in contemplationem divinorum se revocans, et per orationis studium atque electionis ad tranquillam Dei in secretis animi penetrabilibus speculationem se erigens. Hinc de illo sancta canit ecclesia. Sanctus Vincentius a pueritia studiis litterarum traditus, superna sibi providente clementia, gemina scientia efficacissime claruit. Hæc autem duplex scientia ornavit ejus simplex pectus, id est, non subdolum neque dolosum. Quomodo et Job dicitur vir simplex, et rectus, ac timens Deum (Job. 1). Et apostoli a Domino jubentur esse simplices sicut columbæ (Matth. x).

VERS. 20.—*Plebem Cæsaraugustanam.* Cæsaraugusta urbs est Hispaniæ Taraconensis, in qua sanctus Valerius episcopum gerebat, et Vincentius diaconum. Inde adjectivum formatur Cæsaraugustanus, nomen patrium. Sic et Valentia hoc loco proprium est urbis nomen. Nam appellativum et commune, significat validudinem, sicut ejus oppositum invalentia, invalidudine.

VERS. 54.—*Negans victualia.* Victualia dicuntur ea quæ ad victum pertinent atque alimoniam, et tam cibum, quam potum comprehendunt. Ambrosius de apibus : « Cernas omnes certare de munere, alias invigilare quærendo victualia, alias sollicitam castris adhibere custodiam. »

VERS. 35.—*Sic pro posse nocuit.* Vix apud auctores præpositio verbo infinitivo, accusativi casus, aut ablativi locum tenenti, adjuncta reperitur, apud quos trivialis, et inconcinna censeretur, hæc oratio secundum posse neum, vel pro posse meo id feci.

- A 45 Dum torretur, non terretur.
Christum magis confitetur,
Nec tyrannum reveretur
In ejus præsentia.
Ardet vultus, inhumanus,
50 Hæret lingua, tremit manus.
Nec se capit Datianus
Præ cordis insania.
Inde specu martyr retruditur
Et testulis fixus illiditur.
- 55 Multa tamen hic luce fruitur :
Ab angelis visitatus.
In lectulo tandem repositus :
Ad superos transit emeritus.
Sicque suo triumphans spiritus
- B 60 Est principi præsentatus.
Non communi sinit jure
Virum tradi sepulturæ ;
Legi simul et naturæ
Vim facit malitia.
- 65 In defunctum judex sævit,
Hinc defuncto laus accrevit.
Nam quo vesci consuevit,
Reformidat bestia.
En cadaver inhumatum
- 70 Corvus servat illibatum,
Sicque sua sceleratum
Frustratur intentio.

Excusandus tamen et venia dignandus est auctor, quoniam propter certum numerum syllabarum in ea clausula constringendum, non pro viribus, aut pro virili, aut alio consimili modo eleganti id dicere potuit.

VERS. 54.—*Et testulis fixus illiditur.* Hic potius illiditur per in i secunda syllaba, quam illuditur per u (ut aliqui habent libri) est legendum. Quoniam accommodatior est, et congruentior proposito sententia. Non enim tum illusus est, aut irrisionibus verbisque insultatoriis impetitus Vincentius, sed illisus fragmentis testarum in pavimento carceris constratarum legitur.

VERS. 58.—*Ad superos transit emeritus.* Dicitur miles emeritus, qui jam militia perfunctus est, et propter ingravescentem ætatem a militia laboribus absolutus vacationem habet. Claudianus :

Ducunt emeritos ad pascua nota jugales;
Ita beatus Vincentius peracto duro certamine martyrii, in quo ad mortem usque desudavit, jam defunctus ea militia, cælos triumphans conscendit.

VERS. 67.—*Nam quo vesci consuevit.* Corvus enim pasci cadaveribus solet, nunc autem divino nutu factus est custos sacri corporis emortui, neque solum illud non contigit, sed insuper ne ab aliis feris tangeretur, prohibuit, ut olim legitur corvus animal ingluviæ deditum, detulisse ad Eliam prophetam panem et carnes (III Reg. xvii). Porro hic per diæresim consuevit quadrisyllabum verbum legi debet, ut ea clausula octo sit syllabarum.

VERS. 72.—*Frustratur intentio.* Frustratur verbum deponens, hic activam habet significationem. Nam accusativum habet sibi adjunctum, tantumdemque valet atque frandat, fallit sive eludit. Plautus : « Nescio quis præstigiator hanc frustratur mulierem. » Cum enim passivam habet significantiam, potius ablativo jungitur, ut sceleratus præses sua intentione frustratus est. Sed hæc statim nota.

At profanus Datianus
 Quod consumi nequit humi,
 75 Vult abscondi sub profundi-
 Gurgitis silentio.
 Nec tenetur a molari,
 Nec celari potest mari.
 Quem nunc laude singulari
 80 Venerari voto pari
 Satagit ecclesia.
 Ustulatum corpus igne,
 Terra, mari sit insigne.
 Nobis Jesu da benigne,
 85 Ut cum sanctis te condigne
 Laudemus in patria. Amen.

XVIII.

IN CONVERSIONE SANCTI PAULI.

Hæc prosa consimilem præcedenti habet compositionem rhythmicam, sed non adeo variam. Semper enim hic singuli versus, tres complectuntur clausulas rhythmicas, quarum postrema septem ubique clauditur syllabis. Præcedentes vero clausulæ modo septem complentur syllabis, ut in secundo versu, modo octo, ut in primo, modo decem, ut in quarto versu. Auctor ejus, Adam de Sancto Victore. Describit autem admirandam beati Pauli ad Christum conversionem, in Actis apostolorum cap. ix explicatam, sollicitudinem quoque ejusdem et diligentiam prædicandi evangelium, quæ ex epistolis ejus et historia sacra Actuum apostolicorum etiam liquido perspicitur, et denique felicem cursus ejus consummationem per martyrium.

Corde, voce pulsa cælos :
 Triumphale pange melos
 Gentium ecclesia.
 Paulus doctor gentium

VERS. 82. — *Ustulatum corpus igne.* Ustulare, comburere, concremare, ab uro, quod supinum habet ustum, deducitur. Pacuvius : « Candenti ferro crines ustulare. » Inde participium ustulatus, id est ambustus et exustus. Livius : « Pauci semiustulati venere in potestatem. »

VERS. 7. — *Hic Benjamin adolescens.* Hæc sententia sumpta est ex prophetia ipsius Jacob, qui benedicens filiis suis ante mortem, dixit ad Benjamin : « Benjamin lupus rapax, mane comedet prædam, et vespere dividet spolia (Gen. xlix.) » Quæ verba de beato Paulo intelligenda esse, declarat glossa ibidem dicens, Paulus significatur, qui de Benjamin, qui in primordio fideles persecutus, vespere divisit spolia, quia fidelis factus sacra eloquia dispensavit.

VERS. 13. — *Hic mortis viam arripit.* Mortis via, est via illa lata quæ ducit ad perditionem. Eam arripit, quisquis peccatum committit, et Deo neglecto tendit ad interitum. Via vero vitæ, Christus est, qui dicit de se ipso : « Ego sum via, veritas, et vita : nemo venit ad Patrem, nisi per me (Joan. xiv). »

VERS. 18. — *Sed jam vincetus ducitur.* Non est id de vinculis materialibus intelligendum. Nam comites ejus qui ad manus duxerunt eum Damascum, quod cæciti esset et propemodum oculis captus ex apparitione illi facta in via, non strinxerunt eum catenis, cum essent ei familiares et domestici (Act. ix). Sed hoc accipiendum est de vinculis obedientiæ ad Deum, quibus ita fuit constrictus, ut

A 5 Consummavit stadium
 Triumphans in gloria.
 Hic Benjamin adolescens,
 Lupus rapax, præda vescens,
 Hostis est fidelium.
 10 Mane lupus, sed ovis vespere.
 Post tenebras lucente sidere :
 Docet evangelium.
 Hic mortis viam arripit.
 Quem vitæ via corripit,
 15 Dum Damascum graditur.
 Spirat minas ; sed jam cessit.
 Sed prostratus jam obedit ;
 Sed jam vincetus ducitur.
 Ad Ananiam mittitur :

B 20 Lupus ad ovem trahitur,
 Mens resedit effera.
 Fontis subit sacramentum
 Mutat virus in pigmentum
 Unda salutifera.
 25 Vas sacratum, vas divinum
 Vas propinans dulce vinum
 Doctrinalis gratiæ.
 Synagogas circuit.
 Christi fidem astruit
 30 Prophetarum serie.
 Verbum crucis protestatur :
 Causa crucis cruciatur,
 Mille modis moritur.
 Sed perstat vivax hostia,

C 35 Et invicta constantia.
 Omnis pœna vincitur.
 Segregatus docet gentes,
 Mundi vincit sapientes

sponte duceretur quocunque Deus illum ire juberet.

VERS. 25. — *Vas sacratum, vas divinum.* Alludit auctor ad verba illa Domini dicta Ananiæ de Paulo : « Vade, quoniam vas electionis est mihi iste, ut portet nomen meum coram gentibus et regibus, et filiis Israel (ibid.). » Et certe ipse fuit vas admirabile, et opus excelsi, ornatum omni lapide pretioso gratiarum et virtutum (Eccli. xliii).

VERS. 31. — *Verbum crucis protestatur.* Verbum crucis vocatur hic fides de Christo crucifixo, totius mundi salvatore. De quo Paulus : « Nos autem prædicamus Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam (I Cor. i.) » Et eo loquendi genere utitur etiam Paulus, cum ait : « Verbum crucis, pereuntibus stultitia est (ibid.). » Ita in decimo sexto versu, crux dicitur triumphare, quoniam per prædicationem Pauli fides de cruce Christi omnique dilatata, cultum idolorum et spurcitiam superstitionum eliminavit orbe, ac propulsavit. At quam graves sustinuerit persecutiones Paulus et tormenta propter verbum crucis, et quomodo in mortibus frequenter, et in periculis sæpe fuerit versatus, secunda ad Corinthios epistola cap. xi et xii latius explicat, ubi etiam de rapto ejus in cælum (cujus meminit versus decimus quartus) fit mentio.

VERS. 37. — *Segregatus docet gentes.* Id respondet verbis beati Pauli, quibus ad Romanos scribens dicit se vocatum Apostolum, et segregatum in evan-

Dei sapientia.

- 40 Raptus ad cœlum tertium,
Videt Patrem et Filium.
In una substantia :
Roma potens et docta Græcia
Præbet colla, discit mysteria :
45 Fides Christi proficit.
Crux triumphat, Nero sævit.
Quo jocente fides crevit,
Paulum ense conficit.
Sic exutus carnis molem
50 Paulus, videt verum solem
Patris unigenitum.
Lumen videt in lumine,
Cujus vitemus numine,
Gehennalem emitum. Amen.

XIX.

IN PURIFICATIONE BEATÆ MARIE.

Hæc prosa compositionem habet rhythmicam satis conformem. Nam fere in singulis versibus, clausulæ rhythmicæ omnes, octo sunt syllabarum, et penultimam habent longam, præterquam in decimo quinto et decimo sexto versu, ubi singulæ clausulæ septem coercent syllabis, et penultima brevi. Auctor ejus, Adam de Sancto Victore. Commendatur in ea multifariam sacratissima virgo Maria ob dotes præcipuas, et dona gratiarum, quibus a Domino locupletata est. Multis item antiquæ legis figuris fuisse præmonstrata ostenditur, varisque insignita nominibus, quibus in

gelium Dei (*Rom. ii*). Respondet et illi sententiæ, quæ in Actis apostolorum scribitur : « Ministrantibus, inquit, illis Domino et jejnantibus, dixit illis Spiritus sanctus : « Segregate mihi Saulum et Barnabam in opus ad quod assumpsi eos (*Act. xiii*). » Docere autem gentes dicitur, quoniam a Deo delectus fuit ad hoc ministerium, ut gentibus evangelium prædicaret, sicut ipsemet Paulus de ipso testatur ad Galatas dicens : « Cum autem placuit ei qui me segregavit ex utero matris meæ, et vocavit per gratiam suam, ut revelaret Filium suum in me, ut evangelizarem illum in gentibus (*Gal. i*). » Et ita reliquæ hujus prosæ sententiæ, ad locum aliquem aut Actuum apostolorum aut epistolarum Pauli ex quo sumptæ sunt, aut revocari debent.

VERS. 52. — *Lumen videt in lumine.* Patrem scilicet Deum in Filio, qui est lumen de lumine. Secundum illud verbum psalmi, ex quo hic locus sumptus est : « Quoniam apud te est fons vitæ, et in lumine tuo videbimus lumen (*Psal. xxxv*). » Vel in lumine spirituali et superintellectuali cœlestis gloriæ, videt Paulus Deum qui est verum lumen.

VERS. 2. — *Lux in choris jubilanda.* Chorus cum aspiratione, interdum conventum et multitudinem hominum significat, et veluti coronam eorum, qui ad ludos conveniunt, sive saltantium atque canentium, nam multorum vocibus et concentu constat. Hieronymus : « Ubique chorus est, ibi diversæ voces in unum canticum congeruntur. Quomodo enim diversæ chordæ, unam vocem efficiunt cantici, sic et diversæ voces cum simul fuerint congregatæ chorus Domini efficiunt. » Habetque primam syllabam brevem. Virgilius :

Vescentes, lætumque choro Pæana canentes.

Item :

Omnis quam chorus, et socii comitantur ovantes.

Interdum vero, ut scribit Hieronymus ad Dardanum,

A Veteris paginæ Scriptura, honorata et prædicata dignoscitur.

Lux advenit veneranda

Lux in choris jubilanda

Luminosis cordibus.

Hujus læta lux diei,

5 Festum refert, matris Dei
Dedicandum laudibus.

Vox exsultet modulata,

Mens resultet medullata,

Ne sit laus inutilis.

10 Sic laus Deo decantetur,

Ut in eo collaudetur,

Mater ejus nobilis.

Gloriosa dignitate,

B Viscerosa pietate,

15 Compunctiva nomine.

Cum honore matronali,

Cum pudore virginali

Nitet cœli cardine.

Rubus quondam exardebat.

20 Et hunc ardor non urebat,

Nec virorem nocuit.

Sic ardore spiritali,

Non tactu conjugali :

Virgo Deum genuit.

25 Hæc est ille fons signatus .

Hortus clausus, fecundatus

Virtutum seminibus.

chorus est musicum instrumentum ex simplici pelle cum duabus cicutis æreis, quod per primam inspiratur, et per secundam vox emittitur. Quomodo accipitur in eo Psalmi loco : « Laudate Dominum in tympano et choro, laudate eum in chordis et organo (*Psal. ct*). » Illic autem pro alterutro datorum significatorum sumi potest, nam in utroque apta est sententia.

VERS. 8. — *Mens resultet medullata.* Nomine medullæ, adipem et pinguedinem spiritus, affectuosumque motum cordis in Deum, hic auctor insinuat. Inutilis enim est laus, ubi sola est vocis modulatio, et mens ipsa torpet ignava, languet arida, nulloque affectu in Deum movetur.

VERS. 15. — *Compunctiva nomine.* Quoniam nomen ejus frequenter invocatum, inducit compunctionem devotionis cordibus humanis, sicut et nomen Jesu benedictum in sæcula. Qui enim sæpius id nomen venerandum habent in ore, sentiunt quemdam motum cordis singularem in Deum, quem alias non perciperent.

VERS. 19. — *Rubus quondam exardebat.* Rubus a Mose conspectus ut ardens (*Exod. iii*), et tamen illæsus, illabefactam signabat matris Dei virginitatem, ut ante etiam dictum est in secundo libro, in explanatione antiphonæ : *Rubum quem viderat Moses incombustum.* Porro verbum, noceo, fere semper dativum secum exposcit. Interdum tamen accusativo junctum, invenitur in sacris litteris, ut in cantico Judith : « Dominus autem omnipotens nocuit eum, et tradidit eum in manus feminæ, et confodit eum (*Judith. xvi*). » Et in Evangelio Lucæ : « Et cum projecisset illum dæmopium in medium, exiit ab illo, nihilque illum nocuit (*Luc. iv*). » Ita et hoc in loco ponitur, quod tamen non est in imitationem trahendum.

VERS. 25. — *Hæc est ille fons signatus.* Insinuat et sacra Virgo Maria per fontem illum et hortum,

- Hæc est illa porta clausa,
Quam latente Deus causa
30 Clauserat hominibus.
Hæc est vellus trahens rorem.
Plenus ager dans odorem
Cunctis terræ finibus.
Hæc est virga ferens florem,
35 Terra suum salvatorem
Germinans fidelibus.
Hæc est dicta per exemplum
Mons, castellum, aula, templum,
Thalamus, et civitas.
40 Sic eidem, aliorum
Assignatur electorum
Nominum sublimitas.
Cujus preces, vitia,
Cujus nomen, tristia,
45 Cujus odor, lilia,
Cujus vincunt labia,
Favum in dulcedine.
Super viam sapida,
Super nivem candida,
50 Super rosam rosida,
Super lunam lucida
Veri solis lumina.
Imperatrix supernorum
Superatrix infernorum.

- A 55 Eligenda via cœli :
Retinenda spe fideli.
Separatos a te longe,
Revocatos a te, junge
Tuorum collegio.
60 Mater bona quam rogamus,
Nobis dona quod optamus.
Nec sic spernas peccatores,
Ut non cernas precatores
Reos sibi diffidentes.
65 Tuos tibi confidentes
Tuo siste Filio. Amen.

XX.

IN INVENTIONE SANCTÆ CRUCIS.

- B Hæc prosa rhythmicæ modulationis servat formam, quemadmodum illa de sancto sacramento eucharistiæ. *Lauda, Sion, salvatorem.* Auctor ejus, Adam de Sancto Victore. Concelebrat autem præclaris laudibus, sanctæ crucis præconia, referens antiquæ legis figuras quibus est præsignata, et virtutem ejus in nova lege per victoriam Constantini et Heraclii imperatorum ostensam. Deinde admirandam illius potestatem prædicans, fidelis populi vota et supplicationem ad illam explicat.

Laudes crucis attollamus,
Nos qui crucis exsultamus
Speciali gloria.

Nam in cruce triumphamus,

de quo dicit Salomon in Canticis : « Hortus conclusus soror mea sponsa, hortus conclusus, fons signatus (*Cant. iv.*) » Hortus, inquam, conclusus divino præsidio et virtutum munitionibus, ne in illum, ingressum habeant hostiles insidiæ. Fons item signatus totius Trinitatis signaculo, et peculiari ipsius filii Dei sigillo.

VERS. 28. — *Hæc est illa porta clausa.* Sicut in præcedente prosa jam dictum est, per portam Ezechielis (*Cap. xliv.*) clausam intelligitur intacta sanctæ Dei matris integritas. Et illam Deus cunctis hominibus oclisit, ut sibi soli foret pervia, et tamen semper clausa. Hujus autem occlusionis causa, tunc quidem latuit homines. Nunc autem ipso revelante, et mysterium ex rei effectu aperiente, patefacta est.

VERS. 31. — *Hæc est vellus trahens rorem.* Significata est etiam beata Dei Genitrix, per vellus Geædonis cœlesti rore irrigatum (*Judic. vi.*), quod sola omnium mulierum Spiritu sancto secundata, cœlestem edidit prolem. Significata est per agrum plenum fructibus, et miro fragrantem odore, de quo Isaac benedicturus filio suo Jacob, ait : « Ecce odor filii mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus (*Gen. xxvii.*) »

VERS. 34. — *Hæc est virga ferens florem.* Signata fuit itidem sacra virgo per virgam Aaron, sine terræ adminiculo floridam et fructu oneratam (*Nam. xxvii.*). Sic enim et ipsa fructum protulit sine viri adjutorio, toti mundo salutiferum. Signata fuit denique sacrosancta Dei mater per terram illam, de qua dicit Isaias : « Rorate cœli desuper, et nubes pluant justum, aperiat terra, et germinet salvatorem (*Isa. xlv.*) » Quinimo ipsamet est illa terra mystica et benedicta a Domino, quæ germinavit salvatorem.

VERS. 37. — *Hæc est dicta per exemplum.* Sex nomina præclara hoc loco exprimuntur, quibus in sacris litteris beata virgo Maria designata et nuncupata est. Primo siquidem mons dicitur apud Danielem, cum in expositione somnii regis Babylonici dicit, quod lapis excisus de monte sine manibus

percussit statuam et comminuit eam (*Dan. n.*). Ubi per lapidem illum intelligitur Christus, et per montem, beata virgo Maria, virtutum excellentia sublimis, ac cæteros homines supereminens, de qua sine humano consortio Christus esse natus ibidem innuitur. Secundo ipsa nominatur castellum, potissimum in eo loco Evangelii Lucæ : « Intravit Jesus in quoddam castellum, et mulier quædam Martha nomine excepit illum in domum suam (*Luc. x.*) » Illic enim secundum mysticum sensum nomine castelli, intelligitur sancta virgo Maria, ut testatur Anselmus in homilia ejusdem Evangelii. Tertio dicitur aula Dei, quod eam inhabitare dignatus sit Dei Filius, ut suum tabernaculum, ut in illo verbo psalmi allegorice sumpto : « Adorate Dominum in aula sancta ejus (*Psal. xxviii.*) » Sive ut alia habet translatio, « in atrio sancto ejus. » Quarto nuncupatur ipsa templum Domini. Quemadmodum in illo versu psalmi mystice intellecto : « Suscepimus Deus misericordiam tuam, in medio templi tui (*Psal. xlvii.*) » Quinto appellatur thalamus Dei. Sicut cum dicit propheta de Domino nostro, quod « ipse est tanquam sponsus procedens de thalamo suo (*Psal. xviii.*) » Sexto nominatur ipsa etiam civitas Dei, ut in illo dicto psalmi metaphorice accepto : « Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei (*Psal. lxxxvi.*) » Et consimili modo (dicit versus sequens) aliorum nominum præclarorum et insignium excellens denominatio, eidem sacre virginis assignatur in Scriptura, quandoquidem per hæc nomina jam dicta, etiam alia quæ passim in sacris litteris occurrunt, sunt intelligenda.

VERS. 4. — *Nam in cruce triumphamus.* Hic versus in plerisque libris non habetur, sed prætermisus est, qui tamen non est superfluus, quinimo ad rhythmum integritatem necessarius, ut habeat primus versus cui interterminali syllabarum desinentia respondeat, alioqui aut nullus ipsi primo versui in exitu similique cadentia accommodabitur versus, aut tres dabuntur se continuo consequentes, adinvicem in fine consonantes, quorum utrumque rhythmicæ legi repugnat, in qua semper duo versus, neque plures.

5 Hostem terram superamus
Vitali victoria.

Dulce melos tangat cœlos,
Dulce lignum dulci dignum
Credimus melodia.

10 Voci vita non discordet.

Dum vox vitam non remordet,
Dulcis est symphonia.

Servi crucis crucem laudent
Qui per crucem sibi gaudent

15 Vitæ dari munera.

Dicant omnes et dicant singuli
Ave salus totius sæculi
Arbor salutifera

O quam felix, quam præclara,

20 Fuit hæc salutis ara,

Rubens agni sanguine.

Agni sine macula,

Qui mundavit sæcula

Ab antiquo crimine.

neque pauciores, mutuum habent quantum ad ultimam clausulam responsum ad invicem.

VERS. 11. — *Dum vox vitam non remordet.* Cum et labia nostra laudant Deum pariter et opera, secundum regulam mandatorum ejus facta, tunc vox non remordet vitam neque vita discordat voci. Verum si vox nostra divinas personat laudes, opera vero præceptis Dei contraria facimus, hujusmodi modulatio laudis est ingrata Deo, quoniam, ut ait Ecclesiasticus: « Non est speciosa laus in ore peccatoris (*Ecclesi. xv.*), et « Scimus, » inquit in Evangelio cæcus jam illuminatus, quia peccatores Deus non audit (*Joan. ix.*).

VERS. 25. — *Hæc est scala peccatorum.* Crux sancta dicitur mystice scala peccatorum, quoniam peccatores per eam, et immolationem veri agni in ea factam cœlos ascendunt. Et non inepte figuratur per scalam illam ab imo terræ, ad cœli culmen extentam, quam Jacob vidit in somnis, cui et Dominum conspexit innixum, et angelos Domini ascendentes et descendentes per eam (*Gen. xxviii.*). Quod autem per illam Christus ad se traxerit omnia, testatur illud verbum ejus ad Judæos: « Ego si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipsum. Hoc autem dixi, » ut subjungit evangelista, « significans quia morte esset moriturus (*Joan. xii.*). » Atqui a terra exaltatus est Christus, quando in crucem sublatus est, et de sola hujusmodi exaltatione ibi loquitur.

VERS. 50. — *Quatuor confinia.* Scilicet orientem occidentem, meridiem, et septentrionem, quatuor ipsius terræ partes; nempe si pars anterior crucis, cui affixus erat Dominus, occidentem respiciebat (ut secundum christianam pietatem in ipso templorum meditullio Christum crucifixum mos est figurare) posterior ejus pars vergebat ad orientem, manus sinistra ad meridionalem plagam, et dextra ad septentrionalem. Et ita quatuor extrema ipsius terræ, in ipsa crucis figura comprehenduntur. Quod si orientem versus Christum crucifixum quis dixerit, aut aliam quanvis cœli partem, semper in figura crucis assignabuntur quatuor partes, totidem terræ plagis respondentes. Cæteram quid hoc aliud signabat, nisi per crucis mysterium a quatuor terræ plagis vocandos homines ad salutem, et veri Dei agnitionem. « Multi, inquit Dominus in Evangelio, ab oriente et occidente venient, et recumbent cum Abraham, et Isaac, et Jacob in regno cœlorum (*Matth. viii.*). » Et Isaias vocationem gentium ad fidem pronuntians, ait: « Ecce isti de longe venient, et ecce illi ab aquilone et mari, et isti de terra australi

A 25 Hæc est scala peccatorum,
Per quam Christus rex cœlorum
Ad se traxit omnia.

Forma cujus hoc ostendit,
Quæ terrarum comprehendit

30 Quatuor confinia.

Non sunt nova sacramenta
Nec recenter est inventa
Crucis hæc religio.

Ista dulces aquas fecit.

35 Per hanc silex aquas jecit,
Moysi officio.

Nulla salus est in domo,
Nisi cruce munit homo

Superliminaria.

B 40 Neque sensit gladium,

Nec amisit filium,

Quisquis egit talia.

Ligna legens in Sarepta,

Spem salutis est adeptus

(*Isa. xlix.*). » Alia vero quatuor confinium terræ secundum figuram crucis ratio, in decimo quinti versus explanatione paulo post assignabitur.

VERS. 34. — *Ista dulces aquas fecit.* Per lignum a Deo Mosi ostensum, et aquis Marath amarissimis immissum, unde ipsæ aquæ in dulcedinem versæ sunt (*Exod. xv.*), intelligitur sancta crux, cujus ignominia et acerbitas a Christo tolerata, conversa est in dulcedinem, suavitatem, et gratiam redemptionis totius mundi. Similiter per virgam quæ Mosi ministerio silicem percussit, et inde aquas eduxit (*Exod. xvii.*), insinuat etiam sancta crux, quæ ex Christo petra spirituali, lancea militari transfixo, aquam toti mundo salutarem effudit.

VERS. 37. — *Nulla salus est in domo.* Uterque potis et superliminaria domorum Israelitarum, aspersa sanguine agni immolati (*Exod. xii.*), typus fuerunt et figura vivificæ crucis, conspersæ pretioso sanguine agni immaculati. Sicut enim per hujusmodi tinctionem et irrorationem sanguinis agni typici, Hebræi fuerunt liberati ab angelo percutienti primogenita Ægypti, ita virtute crucis saluiferæ liberamur ab insultu et incursione dæmonum, qui cum crucem Domini conspexerint, non valentes eam sustinere præsentiam, trepidi diffugiunt, nocendique vires amittunt.

VERS. 43. — *Ligna legens in Sarepta.* Vidua Sareptana (ad quam missus est Elias a Domino, ut ab ea sustentaretur) duo ligna collegisse scribitur (*III Reg. xvii.*), ut sibi et filio suo cibum decoqueret. Voci autem propheticæ obediens coxit illi primo subcineritium panem, et non est diminutum ejus oleum in lecytho, ampullaque olearia, nec farina in hydria per continuam alimoniam pro tota domo sua ex illis apparationem, quoad daret Dominus pluviam super terram, secundum verbum Eliæ. Porro duo ligna illa collecta a vidua, sanctam crucem representant, ex duabus potissimum partibus constantem, quarum una a summo in imum secundum longitudinem fuit porrecta, altera vero ex transverso, a dextro in sinistrum extensa. Et secundum illas in cruce Domini congruenter sumuntur quatuor differentiarum positionum ipsius mundi, quæ per quatuor confinia in decimo versu expressa possent etiam intelligi scilicet sursum et deorsum, dextrum, sinistrum, secundum quatuor crucis extremitates assignata, ad denotandum quod Christus per mortem crucis quam pertulit, ecclestia nobis regna, quæ sursum sunt, nobis aperuit, inferna vero quæ deorsum sunt, confregit, terrestria autem omnia quæ in medio sita sunt, sua-

48 Pauper mulierecula.

Sine lignis fidei,

Nec lecythus olei

Valet, nec farinaula,

Roma naves universas

50 In profundum vidit mersas

Una cum Maxentio.

Fusi Thraces, cæsi Persæ.

Sed et partis dux adversæ

Victus ab Heraclio.

55 In Scripturis sub figuris

Ista latent, sed jam patent

Crucis beneficia.

Reges credunt, hostes cedunt.

Sola cruce Christo duce,

60 Unus fugat millia.

Ista suos fortiores

Semper facit, et victores.

Morbos sanat et languores,

A

Reprimit dæmonia.

65 Dat captivis libertatem,

Vitæ confert novitatem.

Ad antiquam dignitatem

Cruce reduxit omnia.

O cruce lignum triumphale

70 Mundi vera salus, vale.

Inter ligna nullum tale,

Fronde, flore, germine.

Medicina Christiana,

Salva sanos, ægros sana.

75 Quod non valet vis humana,

Fit in tuo nomine.

Assistentes crucis laudi,

Consecrator crucis audi.

Atque servos tuæ crucis,

80 Post hanc vitam, veræ lucis

Transfer ad palatia.

Quos tormento vis servire,

B

rum brachiorum extentione et complexu, quasi dextrum et sinistrum constituenta, ad se revocaverit, et ita cœlestium, terrestrium, et infernorum dominatum principatumque acceperit, et reconciliaverit omnia, summa, ima, et media Deo Patri per sanguinem crucis. Per illa itidem duo ligna sanctam crucem integrantia, sumuntur quatuor ipsius situs et positiones, scilicet longitudo, latitudo, altitudo et profundum, ex quibus ipsius crucis figura constituitur. Quemadmodum declarat beatus Augustinus exponens illud dictum Apostoli ad Ephesios: « Ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo et longitudo, sublimitas, et profundum (Ephes. iii). » In his, inquit, verbis figura et mysterium crucis ostenditur. Nam latitudo in cruce, est transversum lignum ubi figuntur manus, longitudo vero est ab ea parte quæ ab ipso transverso ad terram tendit, et ab ipso usque ad terram conspicua est. Altitudo autem crucis in illo ligno est, quod ab eodem transverso sursum caput versus eminet. Profundum vero est in ea parte ligni quæ non apparet, sed infixæ, terræ occultatur. Hæc Augustinus.

VERS. 49. *Roma naves universas.* Ut refert Historia ecclesiastica libri xi, cap. 9, Constantinus imperator cum Maxentio, qui tum Romæ tyrannidem exercebat conflicteretur, cum divinum implorasset auxilium antequam cum hoste manum consereret, vidit in aere crucem rutilo fulgore coruscantem, et angelum sibi dicentem: « In hoc signo, Constantine, vinces, » et protinus in omnibus vexillis suis, signum crucis figurari, efformarique jussit. Cumque Maxentius fraudem molitus ad pontem Milvium navibus pontes superstravisset, ut illis subsidentibus præ nimio pondere, cum illac transiret Constantinus, et crederet firmos esse pontes, cum toto exercitu demergeretur, audiens Constantinum Romam versus adventare, concitus e portis Romanis proruens pergit in illius occursum. Et suarum oblitus decipularum per illos pontes præcipiti cursu suum duxit agmen, et incidens in foveam quam fecit, una cum suis militibus in flumen demersus est, imo et naves illæ nimio pondere pressæ, etiam aquis sunt obrutæ. Et hoc pacto Constantinus sine effusione sanguinis humani (quod summopere a Deo poposcerat) victoria potitus est.

VERS. 52. — *Fusi Thraces, cæsi Persæ.* Sub Heraclio imperatore Romano Cosdras rex Persarum collecto magno exercitu, irrupit in fines Romaani imperii Syriamque et Palestinam gravi incursione vexavit, omnia populationibus et incendiis deva-

stans. Cujus impetum repressurus Heraclius, coactis etiam copiis subsistit ad flumen Danubium, ubi et filius Cosdræ illi occurrit cum apparatissimo militum agmine. Quem singulari certamine super pontem Danubii adortus devicit Heraclius, adfutore Deo, cui se ante congressum invocata devotius sancta cruce obnixè commendaverat. Deinde interfecto Cosdra partem sanctæ crucis, quam ab urbe Hierosolymitana ille impius abstulerat, cum debito honore et reverentia illuc reportavit, unde festum Exaltationis sanctæ crucis celebrari in ecclesia cœptum est, ut latius supradictæ solemnitatis declarat historia.

VERS. 60. — *Unus fugat millia.* Sumpta est illa sententia, ex eo quod in Levitico Dominus promittit populo Israel: « Persequentur quinque de vobis, centum alienos, et centum de vobis, decem millia (Levit. xxvi). » Et ex eo cantici ipsius Moysi verbo: « Quomodo persequeretur unus mille, et duo fugarent decem millia (Dent. xxxii). » Quæ quidem promissa, sicut sub Veteris Testamenti patribus interdum completa leguntur, potissimum sub piis regibus Juda, et inclytis Machabæis, ita et in Novo Testamento sub gloriosis illis regibus et principibus christianis, qui potentissima Christi cruce armati expeditiones in hostes fidei susceperunt, et suis eos sedibus propulsarunt.

VERS. 71. — *Inter ligna nullum tale.* Respondet id crucis præconium illi cantico, quod in hymno de passione Domini in ejus laudem canitur:

Cruce fidelis inter omnes,

Arbor una nobilis,

Nulla silva talem profert,

Fronde, flore, germine.

Ubi quoniam arborem nominavit sanctam crucem auctor, ut decorum metaphorici sermonis observet, in eo persistens frondem ejus, florem et germen nominat, quæ tamen mystice sunt accipienda, et ad Christum referenda, qui solus est illius arboris folium, flos et fructus. Folium quidem, ob immarcescibilem virtutum ejus virorem atque vigorem. Flos, ob suavissimum bonitatis ejus odorem, præcipuumque decorem. Germen vero, ob fructum et utilitatem suæ passionis ex ea arbore decerptam. Cæterum quæcunque hic de cruce dicuntur, intelligenda sunt non absolute materiam crucis attendendo, sed referendo eam ad Christum in illa confixum, qui sua gloriosa passione ipsam consecravit et sanctificavit.

VERS. 82. — *Quos tormento vis servire.* Neminem Deus ipse præcipua voluntate, et per se vult perire,

Fac tormenta non sentire.
Sed cum dies erit iræ,
85 Nobis confer et largire
Sempiterna gaudia. Amen.

XXI.

DE SANCTO JOANNE BAPTISTA.

Hæc prosa in rhythmicæ compositionis forma persimilis est illi prosæ de sancto Nicolao prius explicatæ. Congaudentes exsultamus, vocali concordia. Habet enim (ut et illa) multiformitatem rhythmorum diversis versibus. Nonnulli namque versuum duas solum habent clausulas rhythmicas, quarum prior respondet priori clausulæ proximi versus, in terminali syllabarum consonantia, et secunda secundæ. Aliqui vero versus tres complectuntur clausulas rhythmicas, duas primas ad seinvicem mutuo consonantes, et tertiam tertiæ proximi versus clausulæ respondentem. Occurrunt etiam versus quatuor clausulis integrati, quarum prima ad tertiam, et secunda ad quartam servat responsum. Denique offerent se legentibus hic et aliæ rhythmici formæ, quæ vel ex sola lectione facile deprehendi poterunt. Auctor ejus, Adam de Sancto Victore. Celebrantur autem in hac prosa, præclara beati Joannis Baptistæ præconia, conceptus, nativitas, miracula in illis cælitus ostensa, privilegia gratiarum ejus, et multiplex dignitas.

Ad honorem tuum, Christe,
Recolat Ecclesia,
Præcursoris et Baptistæ
Tui natalitia.

5 Laus est regis, in præconis
Ipsius præconio.
Quem virtutum ditat donis,
Sublimat officio.
Promittente Gabriele
10 Seniori filium.]

sed secundum beati Pauli sententiam, « vult omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire (1. Tim. II). » Consequenter tamen, et ratione habita ad hominum opera, eos dicitur velle servire tormento, qui per sua peccata meriti sunt æterna gehennæ supplicia. Rectitudo enim justitiæ ejus exigit, ut tales ad finem usque vite in malo persistentes addicantur tormentis infernis. Itaque hæc oratio petit, ut quos secundum præsentem statum, ac dispensationem operum tales cognoscit, qui digni sunt perpetua damnatione, illis gratiam emendandi vitam dum tempus adest, concedat, et evadendi per poenitentiam ea tormenta quibus sunt digni. Nenum diem iræ vocat hic auctor diem extremi judicii, quoniam ita appellatur apud Sophoniam prophetam cum ait : « Vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis. Dies iræ dies illa, dies tribulationis et angustiarum, dies calamitatis et miseriæ, dies tenebrarum et caliginis, dies nebulæ et turbinis, dies tubæ et clangoris, super civitates munitas et super angelos excelsis (Soph. I). »

VERS. 5. — *Laus est regis in præconis.* Sicut laudatur Dominus in sanctis suis, quia ipse qui fons est totius sanctitatis et solus sanctus, eos ad sanctitatem provexit, ita cum laudatur beatus Joannes ætuloquus Christi præco, illa laus in Deum redundat, qui tantis gratiarum muneribus ipsum cumlavit. Qui enim laudat opus affabre factum, laudat et industrium illius operis artificem.

VERS. 16. — *Vox præit verbum.* Sicut sex mensium curriculo ortus beati Joannis præcessit ortum Salvatoris nostri, ita officio baptizandi, prædicandi,

A

Hæsavit et loquela
Perdidit officium.
Puer nascitur,
Novæ legis, novi regis
15 Præco, tuba, signifer.
Vox præit verbum,
Paranymphus sponsi sponsum,
Solis ortum lucifer.
Verbo mater, scripto pater,
20 Nomen edit parvulo.
Et soluta lingua muta
Patris est a vinculo.
Est cœlesti præsignatus
Joannes oraculo,
25 Et ab ipso præmonstratus
Uteri latibulo.

B

Quod ætate præmatura
Datur hæres, id figura
Quod infecunda
50 Diu, parens, res profunda.
Contra carnis quidem jura,
Joannes hæc genitura.
Talem gratia
Partum format, non natura.

35

Alvo Deum virgo claudit.
Clauso clausus hic applaudit,
De ventris angustia.
Agnum monstrat in aperto
Vox clamantis in deserto,

C

40 Vox verbi prænuntia.
Ardens fide, verbo lucens,
Et ad veram lucem ducens,
Multa docet millia.
Non lux iste, sed lucerna.

et pro justitia atque veritate moriendi Joannes antecessit Christum. Et id quidem rationabiliter. Nam Joannes, vox erat clamantis in deserto. Christus autem, verbum Dei patris. Joannes item, paranymphus erat, et amicus sponsi. Christus vero sponsus Ecclesiæ. Denique Joannes erat lucifer exoriens, et diei novæ legis prænuntius. Christus vero sol justitiæ.

VERS. 27. — *Quod ætate præmatura.* Abraham jam centenarius, ex Sara uxore sua nonagenaria filium repromissionis habuit Isaac, qui a Deo constitutus est hæres paternorum honorum (Gen. XXI). Id autem figura fuit ortus beati Joannis ex infecundis etiam parentibus, et cœlesti admonitu. Multa enim in utriusque (Isaac, inquam, et Joannis) ortu adinvicem conspirant, divinam virtutem attestantia. Quare Joannes cœlesti præsignatus est oraculo (ut dicit præcedens versus) non solum angeli denuntiantis ejus ortum, verum etiam figurarum Veteris Testamenti, et prophetiarum Isaia, Malachia, et psalmodum de ipso. Isaia enim ipsum prænuntiavit per vocem clamantis in deserto (Isa. XL). Malachias per angelum missum ante faciem Domini (Mala. xxxii), et Psalmus per lucernam paratam Christo Domino (Psal. cxxx). Ab ipso itidem uteri latibulo præmonstratus est Joannes, quantus et qualis esset futurus. Nam exsultatio illa in utero matris ad præsentiam Christi, manifestum præstabat indicium, quod magnus deum foret coram Domino.

VERS. 44. — *Non lux iste, sed lucerna.* Joannes non erat lux illa primitiva et vera, quæ illuminat

- 45 Christus vero lux æterna.
Lux illustrans omnia.
Cilicina tectus veste,
Pellis cinctus strophium.
Cum lecutis mel silvestre
- 50 Sumpsit in edulium.
Attestante sibi Christo
Non surrexit major isto
Natus de muliere.
Sese Christus sic excepit,
- 55 Qui de carne carnem cœpit
Sine carnis opere.
Martyr Dei, licet rei
Simus, nec idonei.
Tuæ laudi,
- 60 Te laudantes, et sperantes
De tua clementia,
Nos exaudi.
Tuo nobis in natale
Da promissum gaudium.
- 65 Nec nos minus triumphale
Delectet martyrium.
Veneramur et miramur
In te tot mysteria.
Per te frui Christus sui
- 70 Det nobis præsentia. Amen.

XXII.

DE SANCTO PETRO APOSTOLO.

Hæc prosa rhythmicæ servat mensuræ formam, si-
cut illa paulo ante declarata de sancto Joanne,

omnem hominem venientem in hunc mundum (Joan. 1). Quod ita testatur evangelista: « Non erat ille lux, sed ut testimonium perhiberet de lumine (ibid.). » Erat autem Joannes lucerna et lampas præfulgida, lucem illam primariam hominum oculis inferens ac objiciens, sicut Dominus noster de illo testimonium perhibet dicens: « Ille erat lucerna ardens et lucens (Joan. v). » Christus vero quoniam Deus, lux est æterna et indeficiens, in omnes suæ claritatis beneficos vibrans radios: « Ego, inquit, sum lux mundi, qui sequitur me non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ (Joan. viii). »

VERS. 54. — *Sese Christus sic excepit.* In eo verbo Domini, inter natos mulierum non surrexit major Joanne Baptista, de solis masculis sit sermo et consueto naturæ more progenitis. Quocirca et sacratissima Dei mater ab illa universalitate excipitur, Joanne, haud dubie, major. Excipitur et Dominus noster, de muliere quidem natus, sed supra naturæ legem, et sine viri commercio. Porro in tertia clausula præcedentis versus, auctor penultimam syllabam posuit longam, quandoquidem nomen mulier in obliquis penultimam producit, cum tamen debuisset secundum regulam mensuræ rhythmicæ ibi posuisse penultimam syllabam cujuspiam dictionis brevem, ut in quantitate sicut et desinentia responderet illa clausula postremæ clausulæ versus præsentis, ad quam debet conferri. Verum penuria vocabuli et necessitate sententiæ exprimendæ adactus, id præter rhythmum legem fecit.

VERS. 65. — *Tuo nobis in natale.* Natalis masculini generis, natale neutri, et hoc natalitium, ii, accipitur, pro die quo quis natus est. Virgilius:

Phyllida mitte mihi, meus est natalis Iolla.

Dicitur etiam hic et hæc natalis, et hoc natale, et natalitium, a, um, pro eodem significato, sed ip-si additur substantivum dies. Leo papa: « Natalem

A PRÆCORSORIS ET BAPTISTÆ. Auctor ejus, Adam de Sancto Victore. Continet autem egregias beati Petri laudes, promptam ad Christum conversionem, miraculorum crebritatem, et miram efficaciam, sinceram fidei confessionem, conflictum cum Simone Mago, et partem de illo victoriam, denique et mortem crucis a Nerone illi illatam. Quorum multa ex sacra Evangelii et Actuum apostolicorum historia sunt perspicua, neque amplior hic exigunt elucidationem.

Gaude, Roma, caput mundi.

Primus pastor in secundi

Laudetur victoria.

Totus mundus hilarescat :

5 Et virtutis ardor crescat

Ex Petri memoria.

Petrus sacri fax amoris,

Lux doctrinæ, sal dulcoris.

Petrus mons justitiæ.

10 Petrus fons est Salvatoris :

Lignum fructus et odoris,

Lignum carens carie.

Et quid Petro dices dignum ?

Nullum Christi videns signum,

15 Primæ sub admonitum

Fugit rete, fugit ratem :

Necdum plene veritatem

Contemplatus spiritu.

Auro carens et argento,

20 Coruscat miraculis.

A nervorum sub momento

Claudum solvit vinculis.

Paralysi dissolutus

igitur diem Domini celebremus. » Habet autem nomen substantivum natalis, in ablativo singulari potius natali. Ovidius :

Hei mihi, natali dilacerate tuo.

Hic tamen auctor ad servandam similem in fine desinentiam cum clausula prima versus sequentis, cui debet respondere, formavit ablativum natale, qui sane rarior est, et minus usitatus.

VERS. 1. — *Gaude, Roma, caput mundi.* Roma hic dicitur caput mundi, ob dominatum illum et monarchiam quam olim in toto mundo obtinuit, quemadmodum paulo superius est dictum. Unde Virgilius de illa dicit :

Scilicet et rerum facta est pulcherrima Roma.

Et :

Romanos rerum dominos, gentemque togatam

nominat. Incitat autem Romanam ad gaudium hic versus, quod in ea beatus Petrus sedem apostolicam primus omnium pontificum sit moderatus, eandem suo consecravit sanguine, et sacro suo corpore decorat. At vero primus pastor, Christus est, qui de se dicit: « Ego sum pastor bonus (Joan. x). » Secundus vero pastor, beatus Petrus, cui a Domino dictum est etiam tertio: « Pasce oves meas (Joan. xxi). »

VERS. 19. — *Auro carens et argento.* Cum primum enim Petrus dixit pauperi claudio ex utero matris suæ: « Aurum et argentum non est mihi, quod autem habeo, tibi do. In nomine Jesu Christi Nazarenæ surge et ambula. Protinus consolidate sunt bases ejus et plantæ, et exsiliens stetit et ambulavit glorificans Deum (Act. iii). » Consimiliter (ut sequens dicit versus) Æneas octo annis paralysi vexatus, et in grabato recubans, cum audisset a Petro: Ænea, sanct te Dominus Jesus Christus. Surge et sterna tibi. Continuo surrexit sanus. Ob quod signum,

- Æneas erigitur.
 25 Petrum præsens Dei virtus
 Ad votum prosequitur.
 Petrus vitam dat Thabitæ:
 Juvenemque reddit vitæ
 Potestate libera.
 30 Pede premit fluctus maris:
 Et nutantem salutaris
 Illum regit dextera.
 Facta Christi quæstione:
 Brevi claudit sub sermone
 35 Fidem necessariam.
 Hunc personam dicit unam;
 Sed nec tacet opportunam
 Naturæ distantiam.
 Quod negando ter peccavit:
 40 Simplex amor expiavit,
 Et trina confessio.
 Angelus a carcere
 Petrum solvit libere;
 Destinatum gladio.
 45 Umbra sanat hic languentes:
 Sanat membra, sanat mentes.
 Morbos reddit impotentes
 Medici potentia.
 Petrum Simon Magus odit
 50 Magum Simon Petrus prodit.

- A
 Plebem monet ac custodit
 A Magi versutia.
 Hic a petra Petrus dictus;
 In cōflictu stat invictus.
 55 Licet jugis sit conflictus,
 Et gravis congressio.
 Dum volare Magus quærit:
 Totus ruens totus perit.
 Quem divina digno ferit,
 60 Et condemnat ultio.
 Nero fremit furibundus,
 Nero plangit impium.
 Nero, cujus ægre mundus
 Ferebat imperium.
 65 Ergo Petro crux parator:
 A ministris scelerum.
 Crucifigi se testatur
 In hoc Christus iterum.
 Petro sunt oves creditæ:
 70 Clavesque cœli traditæ.
 Petri præit sententiæ:
 Ligans ac solvens omnia.
 Pastoris nostri meritis
 Ac prece salutifera:
 75 Nos a peccati debitis,
 Æterne pastor, libera. Amen.

B

multi ex habitatoribus Liddæ civitatis conversi sunt ad Dominum (Act. ix). »

VERS. 27. — *Petrus vitam dat Thabitæ.* Ex Actis apostolorum id depremissum, ubi discipula quædam Christi, nomine Thabita sive Dorcas in Joppe, plena operibus bonis, narratur gravi infirmitate fuisse extincta. Ad quam cum a discipulis accersitus esset Petrus, fusa ad Deum oratione ipsam resuscitavit. Ob cujus signi novitatem divulgati per universam Joppem, multi crediderunt in Dominum (*ibid.*). Porro quod juvenem etiam vitæ reddiderit Petrus, ut dicit hic versus, ex sacra Scriptura non habetur, quantum meminimus, sed ex aliqua alia historia quæ me latet, cui tamen non est detrahenda omnino fides. Non enim omnia apostolorum miracula, sacræ paginæ complexu continentur.

VERS. 33. — *Facta Christi quæstione.* Interrogatio Christi ad discipulos fuit: « Vos autem quem me esse dicitis? » Petri autem responsio, ita subjungitur: « Tu es Christus, Filius Dei vivi (*Matth. xvi.*) » In qua et personæ Christi unitatem exprimit, sicut dicit sequens versus, nam eundem profiteretur esse Christum et Filium Dei, eodemque pronomine eum demonstrat. Naturarum etiam divinæ scilicet et humanæ in Christo diversitatem illis verbis Petrus innuit. Nam cum Christum ipsum nominat, naturam ejus insinuat humanam, secundum quam unctus est a Deo oleo ketitiæ præ consortibus suis (*Psal. xlv.*). Cum vero eundem constitetur Filium Dei, divinam ejusdem indicat naturam.

VERS. 40. — *Simplex amor expiavit.* Post sui manifestationem tertio discipulis factam cum resurrexisset a mortuis Christus, et copiosam piscium capturam, interrogavit Petrum semel iterum, et tertio, an se amaret, responditque semper Petrus id Christo notum et perspectum esse quod ipsum amaret (*Joan. xxi.*) In qua responsione, simplex et unicus exprimitur, semperque conformis amor Petri in Christum, is tamen triplici confessione et tertio facta asseritur, ut hujusmodi trina amoris confessio, trinæ negationis ejus in passione Christi factæ culpam abra-

deret (*Matth. xxvi.*)

VERS. 53. — *Hic a petra Petrus dictus.* Multi codices hanc primam præsentis versus clausulam ita habent dispositam. Hic a Petro petra dictus, sed perperam et mendose. Non enim beatus Petrus unquam legitur a Domino dictus esse petra, cum illud nomen solius Christi sit proprium teste Apostolo ad Corinthios: « Petra autem erat Christus (*I Cor. x.*) » Et cum apud Mathæum legitur Dominus dixisse Petro: « Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo ecclesiam meam (*Matth. xvi.*) » Per hanc petram, non Petrum, sed se ipsum demonstrat, quandoquidem non super Petrum, sed super Christum, ut lapidem in fundamentis positum, fundata est Ecclesia. Insuper non petra a Petro dicitur, sed a petra Petrus, sicut non Christus a christiano, sed a Christo christianus deducitur. Quocirca prima illa clausula rhythmica, ita est potius legenda: *Hic a petra Petrus dictus.* Et accommodatus erit in toto versus sensus. Nam propter soliditatem fidei, et invictam in certamine contra improbos fortitudinem cum petra convenit Petrus, et inde id nomen accepit.

VERS. 67. — *Crucifigi se testatur.* Cum Petrus a Nerone in vincula conjectus, suadentibus Christianis fratribus clanculum discessisset liber e carcere, jam portam urbis egressurus, Christum vidit sibi occurrentem et adorans eum, ait: « Domine, quo vadis? » Cui respondit Dominus: « Venio Romam iterum crucifigi. » Tum Petrus ad illum: « Domine, iterum crucifigeris? » Et ait illi Dominus: « Etiam iterum crucifigat. » Petrus autem dixit ei: « Domine, revertar et sequar te. » Et his dictis, Christus ascendit in cœlum. Quem Petrus sublatis in æthera luminibus, dulcissimis lacrymis prosecutus est, ac in se ipsum reversus intellexit hoc Domini verbum de sua dictum esse passione. Et continuo regressus cum gaudio in urbem et carcerem, narravit hæc fratribus, agonemque suum gloriose complevit, et Romæ (ut insinuarat Dominus) crucifixus est.

XXIII.

DE SANCTIS APOSTOLIS PETRO ET PAULO.

Hæc prosa rhythmicam habet compositionem fore in omnibus versibus præcedenti persimilem: Quod si interdum aliqua intervenit evariatio, illa haud magno impendio ab omnibus inter legendum poterit dignosci. Auctor ejus, Adam de Sancto Victore. In ea prædicantur egregiæ laudes beatorum apostolorum Petri et Pauli, et singularia gratiarum dona ipsis a Deo indulta in denuntiatione evangelicæ veritatis ad hominum conversionem, et sedula moderatione totius Ecclesiæ. Demum sacrum eorum martyrium, et pretiosa in conspectu Domini mors describitur.

Roma Petro glorietur:

Roma Paulum veneretur

Pari reverentia.

Imo tota jucundetur:

5 Et jucundis occupetur

Laudibus Ecclesiæ:

Hi sunt ejus fundamenta,

Fundatores, fulcimenta,

Bases, epistylia.

10 Idem saga, qui cortinæ:

Pelles templi hyacinthinæ,

Cyphi, spheræ, lilia.

Ili sunt nubes coruscantes

Terram cordis irrigantes

VERS. 7. — *Hi sunt ejus fundamenta.* Christus primus est et præcipuum Ecclesiæ fundamentum, de quo Apostolus: « Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Jesus (1 Cor. iii). » Apostoli autem et præcipue Petrus et Paulus, secundaria sunt fundamenta Ecclesiæ, et post Christum. Unde Apostolus scribit Ephesiis, quod sunt fundati super fundamentum apostolorum et prophetarum (Ephes. ii). Ita Christus primus fundator, hi secundi et sub Christo, primario architecto. Similiter bases sunt et fulcimenta sive sustentacula Ecclesiæ, itidem et epistylia. Est autem epistylum, capitellum quod super columnam ponitur, sive superior columnæ pars, sicut basis, pars ejus est inferior. Nam *epi* Græca præpositio, *supra* significat, et *stylos*, columnam. Inde epistylum, quod supra columnam est.

VERS. 10. — *Idem saga, qui cortinæ.* In constructione tabernaculi antiquæ legis erant saga cilicina (Exod. xxvi), cortinæ pelles hyacinthinæ, ad operimentum ipsius tabernaculi. Erant et in stipite candelabri ejusdem tabernaculi ac calamis ejus, cyphi, spherulæ et lilia, ad ornatum ipsius candelabri. Et hæc quidem ex diversa composita erant materia, et inter se diversa secundum substantiam, et ad diversum applicabantur usum. At vero Petrus et Paulus in tabernaculo novæ legis et Ecclesia Christi sunt secundum mysticum et spirituales sensum, saga, cortinæ, pelles hyacinthinæ, cyphi, spherulæ et lilia, secundum aliam et aliam rationem, eo quod magnum conferunt Ecclesiæ ornamentum et splendorem, multiforumque gratiarum varietate ac usu mirum in modum eam illustrant.

VERS. 13. — *Hi sunt nubes coruscantes.* Dicuntur et ambo apostoli nubes spirituales, quia evangelicæ veritatis imbrem impluerunt aridis hominibus, eaque secundarunt ad proferendum honorum operum fructum. Rursus, nubes edunt tonitrua et emittunt fulgura. Ita mystice istæ nubes suæ prædicationis vocem toti mundo intonuerunt, et fulgorem doctrinæ ac miraculorum longe lateque in totum orbem disperserunt.

VERS. 19-20. — *Laborum socii triturant aream.* In eo

A 15 Nunc rore, nunc pluvia.

Ili præcones novæ legis

Et ductores novi gregis

Ad Christi præsepia.

Laborum socii

20 Triturant aream:

In spe denarii

Colentes vineam.

Ili ventilantibus

Secedit palea:

25 Novisque frugibus

Implentur horrea.

Ipsi montes appellantur:

Ipsi prius illustrantur

Veri solis lumine.

B 30 Mira virtus est eorum:

Firmamenti vel cælorum

Designantur nomine,

Fugam morbis imperant,

Leges mortis superant,

35 Effugant dæmonia.

Delent idolatriam:

Reis donant veniam,

Miseris solatia.

Laus communis est amborum:

40 Cum sint tamen singulorum

veteris legis præcepto: « Non alligabis os bovi trituranti (Deut. xxv). » Apostolus ad Corinthios scribens dicit per bovem triturantem in area intelligi prædicatorem verbi divini, qui frugem doctrinæ parat in pabulum animarum fidelium (1 Cor. ix). In parabola vero operantium in vinea pro denario diurno apud Matthæum conscripta, per cultores vineæ intelliguntur laborantes in Ecclesia Dei pro salute proximorum (Matth. xx). Quoniam igitur hi duo apostoli, et prædicatores sunt et rectores Ecclesiæ, aream triturare, et vineam colere hic d'cantur.

VERS. 23. — *Hi ventilantibus.* Sanctus Joannes Baptista ad Phariseos de Christo loquens ait: « Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto et igni. Cujus ventilabrum in manu sua, et permundabit aream suam, et congregabit triticum in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili (Matth. iii). » Ex quibus verbis sumpta est hæc sententia præsentis versus, in qua ventilantes dicuntur apostoli, quoniam per suam doctrinam et scripta secerunt, disseparantque bonos a malis. Per secedentem autem paleam intelliguntur mali non recipientes apostolorum monita, et ideo separati a consortio justorum. Demum pro novas fruges accipiuntur boni, copiosoque justitiæ fructu referti, qui in cælestis regni horrea recipiuntur.

VERS. 27. — *Ipsi montes appellantur.* Montes sensibiles, vallibus et planitie terræ sunt adiores, orientisque solis primum in se recipiunt radios, quos deinde in subsidentia ac demissiora loca transmittunt. Ita hi apostoli, cæteris hominibus sunt sapientia ac virtute præcelsiores. A Christo itidem vero sole primum illustrati sunt divinæ lucis radio, quem deinceps in cæteros subjectumque populum communicando transfuderunt. Eadem quoque ratione in Scripturis sanctis hi apostoli designantur interdum nomine firmamenti vel cælorum, propter inflexibilem ipsorum in bono constantiam, etiam ob sublimitatem suæ dignitatis, et virtutem illuminatricem animorum ut in eo Versu Psalmi: « Cæli enarrant gloriam Dei, et opera manuum ejus annuntiat firmamentum (Psal. xviii). »

Dignitates propriæ.

Petrus præit principatu :

Paulus pollet magistratu

Totius Ecclesiæ.

45 Principatus uni datur :

Unitasque commendatur

Fidei catholicæ.

Unus cortex est granorum :

Sed et una vis multorum

50 Sub eodem cortice.

Romam convenerant

Salutis nuntii :

Ubi plus noverant

Inesse vitii,

55 Nihil disciplinæ.

Insistunt vititiis

Fideles medici.

Vitæ remediis

Obstant phrenetici.

60 Fatui, doctrinæ.

Facta Christi mentione,

Simon Magus cum Nerone

Conturbantur hoc sermone,

Nec cedunt apostolis.

65 Languor cedit, mors obedit.

Magus crepat, Roma credit.

Et ad vitam mundus redit,

Reprobatis idolis.

Nero fremit sceleratus :

70 Magi morte desolatus.

Cujus error ei gratus,

Grave præcipitium.

Bellatores præelecti

Non a fide possunt flecti ;

75 Sed in pugna stant erecti

Nec formidant gladium.

VERS. 42. — *Petrus præit principatu.* Constitutus enim est a Domino Petrus, princeps apostolorum, ut sacer ille numerus in unum revocaretur apicem, et ad unitatem quamdam reduceretur. Et id quidem, cum dixit Petro : « Tibi dabo claves regni cælorum (Matth. xvi). » Quod nulli aliorum apostolorum particulatim est dictum. Constitutus est et pastor Domini gregis, cum dixit illi Dominus : « Pasce oves meas (Joan. xxi). » De cujus quidem gregis numero et integritate, erant cæteri apostoli. Paulus vero ordinatus est a Deo magister et doctor gentium, ex quibus potissimum coalita est Ecclesia, quare illi a Deo commissum est totius Ecclesiæ magistrum et instructum. Quod etiam ad Corinthios scribens innuit, cum ait : « Instantia mea quotidiana et sollicitudo omnium ecclesiarum (II Cor. xi). »

VERS. 48. — *Unus cortex est granorum.* In leguminibus, malis granatis, papavere, et cæteris id genus frugibus, unus cortex multa continet grana, suoque complexu ea ne dissipentur, custodit, omnium tamen illorum granorum una est et eadem virtus, quoniam congenæ sunt et consimilis naturæ. Ita et Christus ut cortex suo præsidio et ambitu divinæ virtutis omnes comprehendit apostolos, tanquam grana eodem contenta cortice, ipsorumque fidus est custos. « Pater, inquit, quos dedisti mihi, non perdi ex eis quemquam (Joan. xvii). » Omnium tamen illorum par est et eadem virtus, apostolica scilicet dignitas a Christo suscepta, tametsi

A

Petrus hæres veræ lucis

Fert inversus pœnam crucis,

Paulus ictum pugionis.

80 Nee diversæ passionis

Sunt diversa præmia.

Patres summæ dignitatis :

Summo regi conregnatis.

Vincla nostræ pravitatis

85 Solvat vestræ potestatis

Efficax sententia. Amen.

—
XXIV.

DE SANCTO LAURENTIO.

Hæc prosa, rhythmicæ sonoritatis exactam servat mensuram, perinde atque illa de sancto Petro prius exposita. *Gaude, Roma, caput mundi.* Auctor ejus, Adam de Sancto Victore. Commendat autem beati Laurentii invictam constantiam in perfrendis pro Christi nominæ tormentis, et pretiosam (qua consummatus est) mortem digne celebrat. Cæterum quidquid historicum hic innuitur aut ellagitur ad præsentis litteræ intelligentiam, ex vita ejus satis invulgata requirendum est, itidem et ex illo hymno elegantissimo Prudentii de passione ejus composito : « Antiqua sanorum parens, jam Roma Christo dedita, Laurentio victrix duce, ritum triumphas barbarum. » Is autem hymnus, iambicus est dimeter, et apud eundem auctorem admodum diffusus, quem inter cæteros ipsius hymnos lector studiosus in operibus ejus inveniet.

B

Prunis datum admiremur,

Laureatum veneremur

Laudibus Laurentium.

C

Veneremur cum tremore,

5 Deprecemur cum amore

Martyrem egregium.

Accusatus non negavit.

Sed pulsatus resultavit

In tubis ductilibus.

particulares singulorum virtutes sint diversæ.

VERS. 58-59. — *Vitæ remediis obstant phrenetici.* Phrenesis, morbus est lædens mentem, et ad insaniam furoremque deducens. Inde phreneticus, qui eo vitio laborat, mentis scilicet deturbatione. Proprium autem phreneticorum est, cum gravissimo detinentur morbo, se sanos esse existimare, et in illos insilire, qui opem ipsis medicatricem volunt impendere. Cæterum tales fuerunt Romani, qui cum plurimarum superstitionum vanitate essent elusi, se quam maxime religiosos existimabant, et apostolos damnantes idolorum cultum atrocissime persequerantur, ideo spiritualiter exstiter phrenetici.

VERS. 78. — *Fert inversus pœnam crucis.* Invertere est in contrarium vertere, ut vestem aut pellem, cum interior pars ponitur exterius, et quæ exterior est introrsus, dicimur invertere. Virgilius :

Glebas invertit atrato.....

Quoniam igitur beatus Petrus capite deorsum verso, et pedibus sursum erectis (ut petiverat) crucifixus est, hic recte dicitur inversus supplicium crucis pertulisse.

VERS. 9. — *In tubis ductilibus.* Id dictum putaverim, quoniam inter instrumenta harmonica, quibus Deum esse laudandum Propheta monet in Psalmo, nominantur tubæ ductiles, cum ait : « Psallite Domino in cithara, in cithara et voce psalmi, in tubis ductilibus, et voce tubæ cornæ (Psal. xcvi). » Et

10 Cum in pœnis voto plenis
Exsultaret, et sonaret
In divinis laudibus.
Sicut chorda musicôrûm
Tandem sonum dat sonororum

15 Plectri ministerio.
Sic in chely tormentorum
Melos Christi confessorum
Dedit hujus tentio.

Deci, vide, quia fide
20 Stat invictus inter ictas,
Minas et incendia.
Spes interna, vox superna
Consolantur; et hortantur
Virum de constantia.

25 Nam thesauros quos exquiris,
Per tormenta non acquiris
Tibi, sed Laurentio.
Hos in Christo coacervat
Hujus pugnam Christus servat

30 Triumphantis præmio.
Nescit sancti nox obscurum:
Ut in pœnis quid impurum
Fide tractet dubia.

Neque cæcis lumen daret,
35 Si non eum radiaret
Luminis præsentia.

A Fidei confessio
Lucet in Laurentio.
Non ponit sub modio,
40 Statuit in medio
Lumen coram omnibus.
Juvat Dei famulum
Crucis suæ bajulum;
Assum quasi ferculum,
45 Fieri spectaculum
Angelis et gentibus.
Non abhorret prunis volvi,
Qui de carne cupit solvi
Et cum Christo vivere.

B 50 Neque timet occidentes
Corpus, sed non prævalentes
Animam occidere,
Sicut vasa figulorum
Probat fornax, et eorum
65 Solidat substantiam.
Sic et ignis hunc assatum:
Velut testem solidatum
Reddit per constantiam.
Nam cum vetus corrumpatur:
60 Alter homo solidatur
Veteris incendio.
Unde nimis confortatus
Est athletæ principatus,

congruenter ille nominatim hic exprimuntur. Quoniam sicut ipsæ cum ultro, citroque ducuntur, trahuntur et retrahuntur, ædunt sonum. Ita beatus Laurentius crebra tormentorum illatione cruciatus et exagitatus, divinas resonabat laudes.

VERS. 15. — *Plectri ministerio.* Plectrum, instrumentum est citharæ, li, quo lides et chordæ citharæ, plectuntur atque percutiuntur. Marialis:

*Fervida ne trito tibi pollice pustula surgat,
Exornent docilem garrula plectra lyram.*

A Latinis autem dicitur interdum pecten. Virgilius:

...Jam pectine pulsat eburno.

Chelys autem Græcum nomen tertiaræ declinationis, *lyram citharamque* significat, facit accusativum *chelym*, et ablativum *chely*. Itaque hujus versus, et proxime sequentis est sententia, quod sicut chordæ in cithara extentæ, et plectro percussæ, sonoræ sunt, suavemque reddunt harmoniam; ita beatus Laurentius in tormentorum acerbitate constitutus, divinæ laudis concinnuit melodiam.

VERS. 31. — *Nescit sancti nox obscurum.* Hæc D verba consonant responso beati Laurentii ad crudelem Decium, comminantem, quod tota nox futura expenderetur in supplicii illi infligendis. Mea, inquit, nox obscurum non habet, sed omnia in luce clarescunt. Similiter quod in sequente dicitur versus, neque cæcis lumen daret, sumptum est ex illo præconto, quod de ipso deæantatur. Laurentius bonum opus operatus est, qui per signum crucis cæcos illuminavit. Denique in decimo tertio versus alludit auctor ad ea verba Domini in Evangelio: « Nemo accendit lucernam, et ponit eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt (Matth. v). »

VERS. 42. — *Juvat Dei famulum.* Verbum *juvat*, hic impersonale est, idem signans quod *delectat*, quomodo et apud Virgilium ponitur, ubi ait:

Sic, sic juvat ire sub umbras.

Et habet hoc loco accusativum post se, consequente infinitivo fieri. *Bajulum* autem suæ crucis vocat

beatum Laurentium, quod tribulationes et persecutiones hujus mundi nomine crucis signatas perferret. Sic et Dominus in Evangelio ait: « Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, et tollat crucem suam quotidie, et sequatur me (Luc. ix). » Spectaculum vero eum factum angelis, et hominibus hic dicit, innitens illis verbis beati Pauli ad Corinthios: « Spectaculum facti sumus angelis, Deo et hominibus (I Cor. iv). Non solum enim homines, sed et angeli de cælo spectabant egregium beati Laurentii certamen contra tyrannos. Ita in sequente versus alludit auctor ad illa verba Beati Pauli in Epistola ad Philippenses: « Cupio dissolvi et esse cum Christo (Philipp. i). » In decimo sexto versus, ad hæc verba Domini in Evangelio: « Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere, sed potius timeate eum, qui potest et animam et corpus perdere in gehennam (Matth. x). »

VERS. 53. — *Sicut vasa figulorum.* Sumpta est hæc sententia ex Ecclesiastico dicente: « Vasa figuli probat fornax, et homines justos tentatio tribulationis (Eccli. xxvii). » Et de sanctis martyribus dicit in libro Sapientiæ Salomon, quod in paucis ventati, in multis bene disponuntur, quoniam Deus tentavit eos, et invenit illos dignos se (Sap. iii). Tanquam aurum in fornace probavit illos, et quasi holocaustii hostiam accepit illos.

VERS. 59. — *Nam cum vetus corrumpatur.* Velus homo hic intelligitur homo exterior, ex corpore membrisque materialibus constans, qui in beato Laurentio corruptus est, per afflictionem et temporariam mortem. Alter autem homo, est homo interior, animam, et internas ejus virtutes, tum naturas, tum acquisitas concernens. Et hic in beato Laurentio solidatus est, per constantiam in passione et firmam spem immarcescibilis gloriæ. Respondit autem hic versus illis verbis beati Pauli ad Corinthios: « Sed licet is qui foris est, noster homo corrumpatur, tamen is qui intus est, renovatur de die in diem (I Cor. iv) »

In Dei servitio.

65 Hunc ardorem factum foris
Putat rorem vis amoris :
Et zelus justitiæ.

Ignis urens non comburens
Vincit prunas, quas adunas

70 O minister impie.

Parum sapis vim sinapis,
Si non tangis, si non frangis,
Et plus fragrat quando flagrat
Thus injectum ignibus.

75 Sic aretatus et assatus
Sub ardore, sub labore ;
Dat odorem pleniorum
Martyr de virtutibus.

O Laurenti, laute nimis

80 Rege victo rex sublimis,
Regis regum fortis miles,
Qui duxisti pœnas viles
Certans pro justitia.

Qui tot mala devicisti

85 Contemplanda bona Christi :
Fac nos malis insultare
Fac de bonis exsultare
Meritorum gratia. Amen.

—
XXV.

IN ASSUMPTIONE BEATÆ VIRGINIS.

Hæc prosa rhythmicam servat mensuram et formam, ut illa de sancto Laurentio superius posita. *Prunis datam admiremur.* Auctor ejus, Adam de Sancto Victore. Commendat autem beatam Virgi-

VERS. 71. — *Parum sapis vim sinapis.* Hanc sententiam præclare exprimit beatus Gregorius in prologo suorum Moralium in libro Job : « Sicut, inquit, unguenta nisi commota, redolere latius nesciunt, et sicut aromata fragrantiam suam non nisi cum incenduntur, expandunt ; ita sancti viri, omne quod in virtutibus redolent, in tribulationibus innotescunt. Unde et recte in Evangelio dicitur : *Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicatis monti huic : Transi hinc, et transibit, et nihil impossibile erit vobis (Math. xvii).* Granum sinapis nisi conteratur, nequaquam vis virtutis ejus agnoscitur. Nam non contritum, leve est, si vero conteritur, inardescit, et quod in se acerrimum latebat, ostendit. Sic unusquisque vir sanctus, cum non pulsatur, despicibilis ac levis aspicitur. Si qua vero illum tritura persecutionis premat, mox omne quod calidum sapis ostendit, atque in fervorem virtutis vertitur quidquid in illo ante despicabile, infirmumque videbatur, quodque in se tranquillitatis tempore libens operuerat, exagitatibus tribulationibus coactus innotescit. » Hæc Gregorius.

VERS. 8. — *Flos de spinis, spina carens.* Cum Dominus malediceret terræ propter prævaricationem primorum parentum, legitur dixisse ad Adam : « Maledicta terra in opere tuo. In laboribus comedes ex ea, cunctis diebus vitæ tuæ. Spinæ et tribulos germinabit tibi, et comedes herbas terræ (Gen. iii). » Quocirca nomine spinarum, humana propago maledicto obnoxia et peccatis obstricta, hic non absurde accipitur. Sauciat enim, et lacerat peccatum animam, sicut spina pungit et cruentat corpus. Quoniam igitur beata Virgo ex progenitoribus peccato, et maledictioni primorum parentum subjectis est exorta, immunis tamen peccati, et maledictionis,

A nem Mariam præclaris laudibus, insignes illius virtutes exprimens diversis rerum naturalium similitudinibus, ut aromatum, florum, fruticum, et arborum odoriferarum, quæ ex diversis sacrarum litterarum locis sunt desumptæ. Eximiam itidem illius sublimitatem qua Filii Dei thronus et habitaculum facta est, aptis rerum materialium formis eloquitur, et demum arduam illius in gloria cœlesti celsitudinem super omnes sanctorum ordines prædicat. Et certe inter cæteras de beata Virgine prosas, hæc maxime singularis est, et suavissima contexta.

Salve Mater Salvatoris,
Vas electum, vas honoris,
Vas cœlestis gratiæ.

Ab æterno vas provisum :

5 Vas insigne, vas excisum
B Manu sapientiæ,

Salve, Verbi sacra parens,
Flos de spinis, spina carens,
Flos, spineti gloria.

10 Nos spinetum, nos peccati
Spina sumus cruentati,
Sed tu spinæ nescia.

Porta clausa, fons hortarum.

Cella custos unguentorum,

15 Cella pigmentaria.

Cinnamomi, calamum,
Myrrham, thus et balsamum,
Superas fragrantia.

Salve, decus virginum,

20 Mediatrix hominum,

Salutis puerpera.

Myrtus temperantiæ,

C recte hic dicitur flos de spinis, spina carens. Hinc eidem illud ex Canticis apte ascribitur : « Sicut liliū inter spinas, sic amica mea inter filias. (Cant. ii.) » Eadem quoque sententia pulchre exprimitur in primo versu alterius prosæ de solemnitate assumptionis gloriosæ Virginis, oratione soluta compositæ, cujus initium est : Area virga primæ matris Evæ, florens rosa processit Maria. Quæ quoniam satis facilis est intellectu, nec intricatas habet sententias, hic consulto prætermissa est.

VERS. 15. — *Cella pigmentaria.* Pigmentum dicitur confectio ex diversis speciebus aromaticis, suavis et odorifera. Hieronymus : Denique et hi quibus intellectus herbarum est pigmentorumque peritia, ferunt quædam esse pigmenta, quorum si odorem cœperint nonnulla animalia, continuo intereunt. Alia vero eodem odore recreantur vitamque recipiunt. Unde et quodvis unguentum nomine pigmenti significatur, hic vero aromata, pigmenta, unguenta, et cætera id genus, spiritualiter accipiuntur pro virtutibus animi suum odorem late dispergentibus, sicut in Canticis legitur : « Meliora sunt ubera tua vino, fragrantia unguentis optimis (Cant. i.). » Et rursum : « Curremus in odore unguentorum tuorum (Ibid.). »

VERS. 22. — *Myrtus temperantiæ.* Myrtus, arbor est baccas saporis præcipui producens, ex quibus vinum fit quod myrtidanum dicitur. Nardus item frutex est gratissimi odoris, ut ostendit illud dictum in Canticis : « Dum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum (Ibid.). » Verum his arborum nominibus, diversæ virginis gloriosæ virtutes insinuantur. Sicut et illo Ecclesiastici loco, qui eidem Virgini adaptur : « Quasi cedrus exaltata sum in Libano, et quasi cypressus in monte Sion,

- Rosa patientiæ,
Nardus odorifera.
- 25 Tu convallis humilis,
Terra non arabilis,
Quæ fructum parturit.
Flos campi, convallium
Singulare lilium
- 30 Christus, ex te prodiit.
Tu cœlestis paradisi,
Libanusque non incisus,
Vaporans dulcedinem.
Tu candoris et decoris,
- 35 Tu dulcoris et odoris
Habes plenitudinem.
Tu thronus es Salomonis :
Cui nullus par in thronis
Arte vel materia.
- 40 Ebur candens castitatis.
Aureum fulvum, charitatis
Præsignant mysteria.
Palmas præfers singularem,
Nec in terris habes parem,
- 45 Nec in cœli curia.
Laus humani generis,
Virtutum præ cæteris
Habens privilegia.
Sol luna lucidior,
- 50 Et luna sideribus.
Sic Maria dignior,
Creaturis omnibus.

quasi palma exaltata sum in Cades, et quasi plantatio rosæ in Jericho (*Eccli. xxiv.*) Diversis arborum et fruticum appellationibus, multiformitas virtutum illius exprimitur.

VERS. 28. — *Flos campi, convallium.* Flos ille campi est Jesus Christus Dominus noster, qui de se ipso dicit in Canticis : « Ego flos campi, et lilium convallium (*Cant. II.*) » Is autem ex virgine prodiit tanquam terra non arabili, quemadmodum præcedens habet versus, quoniam sicut id supra naturam est, quod terra non sulcata aratro, et nullo suscepto semine proferat fructum; ita et id, quod virgo incognita viro pariat filium. At vero in sequente versu cum beata virgo dicitur cœlestis paradisi, nomen paradisi pro horto voluptatis sumitur, omnigenis arboribus, et floribus consito. Ipsa autem sacrata virgo, hortus conclusus in Canticis (*Cap. IV*) nuncupatur. Cum vero eadem hic dicitur Libanus non incisus, Libanus non pro monte (ut sæpe alias), sed pro arbore sumitur thus producente, et pro illo significato, tam masculini, quam feminini generis est. Illa autem beatæ virginis nuncupatio, sumpta est ex Ecclesiastico dicente : « Quasi Libanus non incisus, vaporasti habitationem meam (*Eccli. xxiv.*) »

VERS. 37. — *Tu thronus es Salomonis.* Tertius liber Regum perhibet, inter cætera ædificia magnifice a Salomone exstructa, quod fecit etiam thronum de ebore grandem, et vestivit eum auro fulvo nimis, qui habebat sex gradus : « Non est, inquit, factum tale opus in universis regnis (*III Reg. 5.*) » Cæterum beata virgo Maria, veri Salomonis scilicet, Christi thronus est spiritualis, vivus et animatus, in quo ipse rex regum sedere, et quiescere dignatus est. Hic autem thronus mysticus, ex ebore candido virginalis puritatis, et auro fulvo fervidæ charitatis est compositus suntuose in eo multi gradus vir-

- A Lux eclipsim nesciens,
Virginis est castitas.
- 55 Ardor indeficiens,
Immortalis charitas.
Salve, mater pietatis,
Et totius Trinitatis
Nobile triclinium.
- 60 Verbi tamen incarnati
Speciale majestati
Præparans hospitium.
O Maria stella maris,
Dignitate singularis.
- 65 Super omnes ordinis
Ordines cœlestium.
In suprema sita poli,
Nos assigna tuæ proli.
Ne terrores sive doli
- B Nos supplantent hostium.
In procinctu constituti.
Te tuente simus tui.
Pervicacis et versuti
Tuæ cedat vis virtuti.
- 75 Dolus providentiæ.
Jesu Verbum summi Patris :
Serva servos tuæ matris.
Solve reos, salva gratis.
Et nos tuæ claritatis
- 80 Configura gloriæ.
Amen.

tutum, quibus in Deum tendit. At vero in hoc admirabili throno tantus est gratiarum, et virtutum ornatus, tantus sanctitatis splendor et decor honestatis, ut in toto sanctorum numero nunquam fuerit consimilis efformatus thronus.

VERS. 58-59. — *Et totius Trinitatis nobile triclinium.* Quod Græce triclinium dicitur, Latine discibitorium dici potest, sive *cœnaculum*. Est enim locus in quo discumbebant, et cœnabant olim convivæ, ita nominatus a triplici lectorum ordine quibus insidentes antiqui mensis accumbere sunt soliti. Quintilianus de Simonide poeta : « Vix eo limen egresso, triclinium illud supra convivas corruit. » At vero sacratissima Virgo Maria, spiritale est triclinium, non hominis, sed Dei, non unius tantum personæ divinæ, sed totius Trinitatis reclinatorium. Siquidem sibi invicem immanent ipsæ divinæ personæ inseparabiliter, neque unquam dividitur Filius a Patre et Spiritu sancto. Quare et ante susceptam in sacra virgine nostræ carnis substantiam, et post illam susceptionem cum Filio Dei in ea sibi elegit habitaculum, adfuit et Pater et Spiritus sanctus ipsam pariter inhabitans. Siquidem in Evangelio dicit Dominus noster : « Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus (*Joan. XIV.*) » Sed quis, obsecro, ferventius Deum dilexit, aut magis anxie sermones ejus servavit quam hæc beata virgo? Mansionem igitur apud eam fecerunt Pater et Filius. Rursus Corinthiis in Christum credentibus scribit Paulus : « Nescitis quia templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis (*I. Corint. III.*) » Cur igitur ante peractum Dominicæ incarnationis mysterium etiam in ea non habitavit Spiritus sanctus, quæ plena gratia tum fuisse prædicatur? Quare consequens est et totum

XXVI.

DE SANCTO BARTHOLOMÆO.

Hæc prosa rhythmicæ formæ servat mensuram satis uniformem. Nam in omnibus suis versibus solas habet clausulas octo syllabarum, quarum penultima est brevis. In aliquibus quidem versibus, ut primis et postremis, duntaxat duas continet hujusmodi clausulas, ad invicem consonantes. In aliis vero, ut in medietatibus fere constitutis, quatuor complectitur clausulas, interdum quidem quamlibet, ad proximam sibi consonantiæ modulosa servantem, ut primâ scilicet secundæ consonet, et tertiâ quartæ. Interdum vero aliâris locis responsum in finali desinentia habentes, ut prima ad tertiam referatur, et secunda ad quartam.

Auctor ejus, Adam de Sancto Victore. Describit autem sanctitatem Vitæ beati Bartholomæi, vim coercendi dæmonia, quam in falsa Idolorum numina exercebat, prædicationis evangelicæ studium et operam et demum, gloriosam ejus mortem ut præcedens.

Laudemus omnes inclita
Bartholomæi merita.

Cujus sacra solemnia,
Nobis inspirant gaudia.

§ Per diem centum vicibus
Flexis orabat genibus.

Nec minus noctis tempore,
Toto prostratus corpore,

In ipsius præsentia

10 Obmutescunt dæmonia.

Christi sonante buccina,

Falsa terrentur numina.

Non Astaroth illudere

Genti permisit miseræ;

Trinitatem sacrum ipsius sanctissimæ Virginis trinitarium inhabitasse. Atqui solus Dei Filius in eâ nostræ substantiæ formam accepit, et in hujusmodi dispensatione carnis, neque Pater, neque Spiritus sanctus illi quantum ad susceptionem communicavit. Recte igitur hic dicitur ipsa superbeata Virgo præparasse speciale hospitium majestati Filii Dei, in quo scilicet et ex quo nostram carnem assumeret.

VERS. 11. — *Christi sonante buccina.* Id dicitur propter illud præconium, quod de hoc sancto canit Ecclesiâ: *Vox sancti Bartholomæi quasi tuba vehemens; ambulat cum illo angeli Dei.* Insuper Christi buccina erat iste sanctus, quoniam evangelicæ veritatis erat altisonus buccinator, ut per totam Indiam illius sonitus fuerit auditus.

VERS. 16. — *Nec læsis potest parcere.* Non potest, inquit, Astaroth cessare a læsione eorum quos ante morbis, aut molestia corporis affecerat, licet magno opere id vellet, mitius scilicet cum illis agere, et amplius ipsos non lædere, ut desistendo a læsione, videretur eos quos morbo gravaverat curare. Talibus enim ludificamentis fallere miseros solitus erat dæmon ille, in idolo Astaroth latitans, sed propter apostoli præsentiam repressa fuit hæc elusoria fallacia, virtusque subdola.

VERS. 25. — *Liber exultat Pseustius.* Hic Pseustius prius a dæmonio vexatus, sancti Bartholomæi virtute et auxilio ab hujusmodi infestatione liberatus est. Filia itidem regis Polymni prius lunatica et ab immundo arrepta spiritu, integræ sanitati per apostolum est restituta. Quorum occasione signorum, certatum populus regionis illius una cum rege suo in Christum creditit.

VERS. 29. — *Permissus ab apostolo.* Quemadmodum

A 15 Nec fallere, nec lædere,
Nec læsis potest parcere.

Gravi dignus supplicio,
Cruciatur incendio,

Quanta sit ejus tortio,

20 Berith patet indicio.

Per virtutes Apostoli

Patescit fraus diaboli.

Arte detecta subdoli,

Cultores cessant idoli,

25 Liber exultat Pseustius,

Hæstis repressa rabie.

Credit et rex Polymnius.

Propter salutem filiae.

Permissus ab apostolo

B 30 Dæmon mugit ex idolo :

« A vobis ultra miseri

Sacra non posco fieri.

Me jam nil posse fateor,

Qui vix respirans torqueor

35 Ante diem iudicii

Pœnam ferens incendii. »

Sic effatus disparuit,

Et sigilla comminuit.

Sed nec præsentis terruit

40 Nam virtus crucis adluit.

Christi signat characterem

Fanum manus angelica,

Læsos absolvit libere

Potestate mirifica.

C 45 Mox pellem mutat India,

Tincta baptismi gratia.

dum in Vita sancti Bartholomæi, memoriæ proditum est; cum post adventum apostoli in Indiam, et primam sui manifestationem occasione idoli Astaroth populo et regi factam, templorum pontifices idolo sacrificarent, cepit ex eo clamare dæmon ac dicere: « Cessate, miseri, sacrificare mihi, ne peiora me patiamini, qui catenis igneis ab angelis Dei vivi sum vincetus. » Apostolus autem dæmoni præcepit, ut idolo exiens ipsum comminueret. Qui protinus egressus, omnia idola templi per se ipsum confregit. Tunc angelus Domini ibidem apparuit, et templum circumvolans in quatuor ejus angulis signum crucis digito suo insculpsit, præcipiens ut omnes idem signum frontibus suis imprimerent, quatenus sine horrore et timore Deum suum quem hactenus coluerant cernere possent. Cujus dicto cum omnes obedissent, ostendit eis Æthiopem nigritem fulgine et horrenda forma terribilem, cujus oculi ut ferrum candens scintillabant et manus post terga vinculis erant constrictæ, illique jussit ut in desertum locum ubi nulla hominum est habitatio abiret. Qui cum ingenti strepitu et magno ululatu inde abiit, nullis tamen incusso terrore, quoniam signaculo crucis erant ante munus. Deinde angelus ab eorum oculis disparuit. Infirmi omnes fusa ad Deum oratione ab apostolo sunt curati, et rex Polymnius cum toto suo populo vitale baptismi lavacrum accepit. Et ex hac enarratione, patet hujus versus et quatuor sequentium sententia. Id quoque evadit perspicuum quod in trigesimo octava versus sigilla accipiuntur pro idolis, simulacris sive sculptilibus, quæ signa quædam erant falsorum deorum nomen representantia ipsi idololatri. Dicuntur enim sigilla, quasi parva signa.

VERS. 45. — *Mox pellem mutat India.* Nominat

Roga carens et macula,
 Cœlesti gaudet cœpula,
 Currunt ergo pontifices
 50 Ad Astiagen supplices,
 Athletam jam emeritum
 Poscentes ad interitum.
 Sub Christi testimonio,
 Caput objecit gladio.
 55 Sic triumphavit Iodifè,
 Doctor et victor Indiæ.
 Bartholomæe, postula
 Pro servis prece sedula,
 Ut post vitæ curricula
 60 Christum laudent in sæcula. Amen.

XXVII.

DE SANCTO AUGUSTINO.

Hæc prosa modulatione rhythmica persimilis est illi de sancto Bartholomæo superius expositæ: *Laudemus omnes inclita, Bartholomæi merita*. Auctor ejus, Adam de Sancto Victore. Describitur in ea, suavi admodum vocalitate crelestis illa gloria, quam sancti in superna civitate Jerusalem percipiunt, et cum Deo, perpetuo obtineant, ubi nullus dolori aut mœrori amplius est locus, ubi honorum omnium ubertas et interminabile gaudium. Cæterum conspirat propemodum et plane convenit hæc prosa in sententia (sicut et genere rhythmici) cum illo elegantissimo ejusdem auctoris rhythmico cantico, quod paulo post de omnibus sanctis exponetur: *Supernæ matris gaudia Representet Ecclesia*. Id solum inter hanc et illam prosam est discriminis, quod illa sanctis omnibus cujusvis ordinis est conveniens. Hæc vero peculiaris et propria sacris Ecclesiæ catholicæ doctoribus, qui doctrina sua et Scripturæ sanctæ explanatione eam majorem in modum illustrarunt. Porro quamvis in prima clausula decimi noni versus hujus prosæ, sancti Augustini nomen duntaxat exprimitur, ut illi peculiariter hoc loco adaptetur, cuius tamen aliorum Ecclesiæ doctorum nihilominus accommodari decentissime potest, commu-

pellis hic metaphoricè innuitur qualitas et cœditio animi, quantum ad fidem et mores. Quam sane mutavit Indiæ populus, ad apostoli prædicationem et ostensionem signorum. Nam prius idolorum cultui deditus, tunc sinceram Christi fidem est amplexus. Et ergo exuta veteri pelle novam induit, quoniam exspoliato veteri homine cum actibus suis, novum qui secundum Deum creatus est in justitia et veritate, assumpsit.

VERS. 1. — *Interni festi gaudia*. Internum festum vocat hic auctor interiorum illam pii animi lætitiâ et exultationem in Domino, quam perfusus divina dulcedine in se percipit, cum tranquillitatem et pacem conscientie cum Deo sentiens, ab omnibus curis mundi sequestratus ac liber, soli Deo vacat, illiusque laudi et contemplationi jugiter est intentus. Nempe hanc requiem internam consecutus animus ex vitæ munditiâ ac puritate, et spiritale quoddammodo celebrans Sabbatum subolfacit, et tenuiter prægustat illa cœlestis regni gaudia quibus sancti felicissime sperfrunt, et ad illa suspirans ardent, in hanc sæpius erumpit vocem. « Quando veniam et apparebo ante faciem Dei (Psal. xli)? »

VERS. 15. — *Nam cives hujus patriæ*. Consonat hoc, dictum illi verbo divini Psaltis: « Beati qui habitant in domo tua, Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te (Psal. lxxxiv). » Quod autem domus istius cives nullo turbine hostili concutiantur amplius, ut hæc dicit littera, testatur divinarum spe-

A tato duntaxat nomine Augustini, in nomen Hieronymi, Ambrosii aut Gregorii in eodem loco. Nempe hujusmodi mutatio nominis neque rhythmicam lædet sonoritatem, quin potius illam reddet vocaliorem, ob penultimam syllabam illorum nominum brevem. Neque sententiam etiam offendet, nam ea haud minus singulis aliis doctoribus quam Augustino, integre convenire dignoscitur.

Interni festi gaudia,
 Nostra sonat harmonia.
 Quo mens in se pacifica,
 Vera frequentat Sabbata.
 5 Mundi cordis lætitia
 Odorans vera gaudia:
 Quibus prægustat avida,
 Quæ sit sanctorum gloria

B

10 Quæ lætatur in patria
 Cœlicolarum curia.
 Rêgem donantem præmia
 Sua cernens in gloria.
 Beata illa patria
 Quæ nescit nisi gaudia,
 15 Nam cives hujus patriæ
 Non cessant laudes canere.
 Quos ille dulcor afficit,
 Quem nullus mœror incidit.
 Quos nullus hostis impetit,
 20 Nullusque turbo concutit.
 Ubi dies clarissima,
 Melior est quam millia.
 Luce lucens præfulgida,
 Plena Dei notitia.

25 Quam mens humana capere
 Nec lingua valet promere,
 Donec vitæ victoria
 Conmulet hæc mortalia,
 Quando Deus est omnia :

ctaculorum reserator Joannes in Apocalypsi, dicens de illis: « Non esurient, neque sitient amplius, neque cadet super illos sol, neque ullus æstus, quoniam Agnus qui medio throni est, reget illos, et deducet eos ad vitæ fontes aquarum, et absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum (Apoc. vii). » Et mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quia prima abierunt (Apoc. xxi). Denique quod in lucidissima illa vivorum regione dies una melior sit, quam multa millia dierum hujus calamitosæ vitæ, perhibet etiam psalmographus dicens: « Quia melior est dies una in atris tuis, super millia (Psal. xlviii). » Demum insignem illius divinæ domus splendorem insinuat beatus Joannes his verbis. « Et civitas non eget sole neque luna, ut luceant in ea. Nam claritas Dei illuminabit illam, et lucerna ejus est Agnus. Et portæ non cludentur per diem, nox enim non erit illic (Apoc. xxi). »

VERS. 25. — *Quam mens humana capere*. Consonat idipsam sententiam sancti Pauli ad Corinthios ita scribentis: « Nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se (I Cor. ii). » hæc tamen tum primum percipientur ab iis qui filii sunt regni, cum vita ipsa victoriam fuerit assecuta super mortalem hanc nostram conditionem, id est cum mors mortalitatis fuerit in nobis finita per immortalitatis gloriam, quod quidem particulatim in sanctis ipsis contingit, quando beatæ eorum animæ corporeis exutæ vicæ-

- 30 Vita, virtus, scientiâ,
Victus, vestis, et cætera.
Quæ velle potest mens piâ.
Hoc in hac valle misera
Meditetur mens sobria.
- 35 Hoc per soporem sentiat ;
Hoc attendat dum vigilat.
Quo mundi post exsiliâ
Coronetur in patria,
Ac in decoris gloriâ
- 40 Regem laudet per sæcula.
Harum laudum præconia
Imitatur Ecclesia,
Dum recensentur annuâ
Sanctorum natalitia.
- 45 Cum post peracta prælia
Digna redduntur præmia.
Pro passione rosea ;
Pro castitate, candida:
Datur et torques aurea ;
- 50 Pro doctrina catholica,
Qua præfulget Augustinus.
In summi regis curia:
Cujus librorum copiâ.
Fides formatur unica.
- 55 Hinc et mater Ecclesia
Vitat errorum devia.
Hujus sequi vestigia
Ac prædicare dogmata.
Fide recta ac fervida
- 60 Det nobis mater gratia. Amen.

lis immortalis vita potiuntur in cælo. Perfecte vero et consummate illud complebitur in fine mundi, quando absorpta erit mors in victoria vitæ, et mortale hoc induet immortalitatem, et corruptibile incorruptibilitatem (1 Cor. xv). Tunc enim victrix vita mortis commutabit hæc mortalia, nam sustollet etiam a corporibus nostris miseriam mortalitatis, et immortalis virtute illa præcinget. In illa itidem felicitate æterna Deus erit, ut ait Paulus : « Omnia in omnibus (ibid.), » et sanctis illis cæli civibus idem futurus est omnium honorum, quæ expeti possunt plenitudo, exuberantia et copia. Enimvero erit ipsi fons vitæ, vigor indeficiens, et omnis scientiæ notio erit, et eisdem cibus atque perpetua refectio, unctus item spiritualis immenso suæ gloriæ lumine ipsos circumfulgens, et cætera bona quæ ad perfectionem animæ possent exoptari.

VERS. 41. — *Harum laudum præconia.* Beatorum in cælo gaudia, felicitatem et gloriam exprimit, inquit, symbolo quodam Ecclesia catholica in terris consistens, cum solemnitate sanctorum, et felicem ex hoc mundo ad cælos transitum quotannis celebrat. Sunt enim hi dies festi sanctorum hic cum celebritate solennes, quasi imago quædam et representatio illius summæ jucunditatis et lætitiæ, quam in cælis jugiter et continue obtinent. Verum hæc festa, annua sunt, illa vero in cælesti Jerusalem perpetua. Hæc finem habent, et revolutione temporis redeunt, illa intermina sunt et nescia finis. Hæc plerumque ob intervenientem casum, tristem fiunt lugubria, ut dictum est per Anos prophetam : « Dies festi vestri convertentur in lamentationem et luctum (Tob. ii). » Illa autem mæroris, omnis et luctus sunt immunia. Denique his festis nostris succedunt dies laborum. Illa vero continuam habent Sabbatum placidamque re-

A

XXVIII.

IN FESTO DECOLLATIONIS SANCITI JOANNIS BAPTISTÆ.

Hæc prosa rhythmicæ consonantiæ regulam uniformem observat, sicut illa de ejusdem sancti Joannis Nativitate, prius explanata : *Præcursoris et Baptistæ.* Auctor ejus, Adam de Sancto Victore. Commendat autem beatum Joannem ob præclaras ejus virtutes, et præsertim invictam animi constantiam, qua intrepidus arguit Scribas et Phariseos, quinimo et Herodem regem propter adulterium. Ob quod et in carcerem conjectus, et demum capite obruncatus, omnia æquanimitè sustinuit pro justitiæ et veritatis defensione, ut ex lectione evangelica dilucidum est et conspiciunt.

Præcursorem summi regis ;

Et præconem novæ legis

Celebret Ecclesia.

In hac luce tam festiva ;

3 Gaude, mater, et votiva

Depromè præconia.

Hujus ortum veneremur ;

Sed nec minus delectemur

In ejus martyrio.

10 Totus mundus sit jucundus,

Nulli martyr hic secundus

Virtute vel præmio.

Non est nostræ parvitas.

Virum tantæ sanctitatis

15 Laudare per omnia.

Summa rei recitetur,

Ut affectus inflammetur

Ex ejus memoria.

B

C

quem. « Amodo enim jam dicit Spiritus, ut requiescant a laboribus suis (Apoc. xiv), » si quidem in illò supernæ civitatis die festo distribuuntur pro transactis laboribus præmia iis, qui in labore hujus vitæ legitime certaverint. Ut sanctis qui sanguinem suum fuderunt pro Christo, rosea datur corona, propter purpureum colorem martyrii respondentem. Illis vero qui incontaminatam servaverunt, et corporis et animi castitatem, candida, quoque virginæ puritatis candor sit index. Denique qui doctrinam sacræ fidei suo labore elucidarunt, aureo insigniuntur torque, tum quod aurum; divinorum eloquiorum splendorem sæpius in Scriptura insinuat, tum quod apud priscos, sapientes, eo insigni, torquis scilicet aureæ, adornari fuerint soliti, quod colli et pectoris sit ornamentum. Sapientia autem, et pectore reconditur, et vocis depromitur, Unde Sapiens in Proverbiis : « Ut addatur gratia capiti tuo, et torques collo tuo (Prov. i). »

D

VERS. 41. — *Nulli martyr hic secundus.* Plerique libri hanc clausulam ita habent contextam, *Nulli martyr huic secundus*, sed perperam et inemendate. Nam cum secundus dicatur, qui alium sequitur loco, ordine, virtute aut dignitate, estque alio posterior, qui dicit, quod nullus martyr est huic Joanni secundus, is profecto significat nullum alium martyrem Joanni cedere sanctitate, aut ipso esse inferiorem, sed vel æqualem virtute vel superiorem. Quæ quidem sententia non solum falsa est, sed etiam omnino opposita illi quam auctor intenuit hæc verbis exprimere, ad designandam eminentiam beati Joannis supra cæteros. Itaque legendum est potius, ut habet littera, *Nulli martyr hic secundus*. Quandoquidem hæc oratio significat Joanne... nulli martyrum aut sanctorum cedere virtute aut præmio.

- Non arundo levitatis,
 20 Sed columna veritatis
 Nulla palpat crimina.
 Scribas tangit et doctores,
 Vocans legis transgressores
 Viperæ genimina.
- 25 Arguebat hic Herodem
 Nec terretur ab eodem
 Ligatus in carcere.
 Fert, injustæ justus poenam,
 Rem detestans tam obscenam
- 30 Regis et adulteræ.
 Sævit in hunc vis tyranni-
 Laus acerescit hinc Joanni :
 Tyranno supplicium.
 Stultus servit sapienti ,
- 35 Quia justus in præsentî
 Purgatur per impium.
 In natalis sui cœna,
 Capitali plecti pœna
 Joannem rex imperat.
- 40 Spiculator saltatrici,
 Saltatrix dat genitrici
 Caput, quod petierat.

ipsamque nullo alio esse mirorem, quod mirifice ejus præstantiam et præcellentiam ultra alios arguit, et omnino consonum est his Domini verbis: « Inter natos mulierum, non surrexit major Joanne Baptista (Math. xi). » Et sane consimili ratione loquenti Ovidius, ut significaret Æneam cæteros omnes pietate antecellere, dixit de eo :

Vir magnus bello, nulli pietate secundus.

VERS. 19. — *Non arundo levitatis.* Hoc dictum ex Evangelio desumptum est, ubi Dominus in Joannis commendationem dixisse legitur ad turbas: « Quid existis in desertum videre? arundinem vento agitatam? » (Ibid.) Quo interrogandi modo et schemate innuit eum Christum non fuisse talem utpote nec inconstantem nec levem animo, neque facilem in quamlibet infecti partem humano impulsu, instar arundinis quæ agitur vento sed fuisse columnam veritatis, firmam scilicet animo, et a veritate atque justitia inflexibilem, et ergo ipsum nulla vitia molliter dissimulasse, aut tacita dimisisse, sed contra omnem adulationem ferventi zelo quosvis hominum reprehendisse.

VERS. 22. — *Scribas tangit et doctores.* Id ex Evangelio constat, ubi Mattheus scribit de Joanne, quod videns multos Pharisæorum et Sadducæorum venientes ad baptismum suum, dixit eis: « Progenies viperarum, quis demonstrabit vobis fugere a ventura ira? Facite ergo fructum dignum penitentiae (Math. iii). » Lucas (cap. iii) autem eundem describens locum, dicit illos esse vocatos a Joanne, genimina viperarum, quod in eandem cum Mattheo redit sententiam, huic tamen versui, quantum ad verborum contextum vicinius, et est quadrantius.

VERS. 34. — *Stultus servit sapienti.* Consonat hujus clausulæ sententia illi dicto Salomonis in Proverbiis: « Qui stultus est, serviet sapienti (Prov. xi), » et ex eo deducta est. Nempe in hac vita mortali, improbi et pravi solent tribulationibus affligere bonos, et persecutionibus opprimere. Quas cum justi viri æquo perferunt animo, et in patientia, purgantur per eas a maculis vitiorum pro fragilitate humana contractis. Quare ad hujusmodi peccatorum expiationem, mali præbent bonis ministerium, ma-

- A
 Crux præsignat sublimari
 Christum; sed hunc minorari
 45 Capitis abscisio.
 Mors est justi pretiosa :
 Quam præcessit gloriosa
 Vitæ conversatio.
 Nos ad laudem tui, Christe,
 50 Præcursoris et Baptistæ
 Colimus solemniter.
 Tu nos ab hac mortis valle,
 Duc ad vitam recto calle
 Per ejus vestigia. Amen.

XXIX.

IN EXALTATIONE SANCTÆ CRUCIS.

B Hæc prosa, rhythmicæ sonoritatis servat normam, sed multiformem et variam. Aliquando enim in una clausula quatuor duntaxat comprehendit syllabas, ut in undecimo versu, et tribus subsequentibus. Aliquando quinque, ut in primo versu, et consequentibus usque ad sextum. Interdum vero in eadem clausula sex complectitur syllabas, ut in septimo versu, et cæteris deinceps usque ad decimum. Nonnunquam item septem imo et octo constringit in eadem clausula syllabas, ut in ultimo versu, cujus duæ primæ clausulæ, octo singulatinæ sunt syllabarum, duæ vero postremæ,

feriam, et occasionem; suntque velut hujusce purgationis instrumentum. Et hoc modo qui mali sunt, bonis quos persequuntur serviunt, sicut qui flagello excutit triticum a palea, aut qui aurum in fornace excoquit, servit tritico et auro mundando.

VERS. 45. — *Crux præsignat sublimari.* Illud præconium Joannis de Christo, in Evangelio scriptum: « Illum oportet crescere, me autem minui (Joan. iii). » Præsens versus exponit, quasi dictum a Joanne ad designandum genus mortis ipsius Christi, et suæ ipsius, utputa quod dixerit Christum crescere debere, quia in cruce exaltandus esset a terra. Se ipsum autem asseruerit Joannes minuendum, quia epite foret obruncandus, et ita secundum corporis quantitate minor futurus. Verum quamvis ea expositio videatur ingeniose excogitata, et secundum eventum rei postea consecutum humano placito, studio et arbitrato ad inventa, non tamen respondet (meo quidem iudicio) intentioni beati Joannis, neque sensui literali illius loci ubi scribitur ipse ea verba protulisse. Quin potius vera illius dicti sententia ea est quam assignat beatus Gregorius in homilia Evangelii quod legitur in Sabbato quatuor temporum in adventu Domini, ubi supradicta Evangelii verba exponens, ait: « Hac in re querendum est, in quo crevit Christus, in quo minuitur est Joannes, nisi quod populus, Joannis abstinentiam videns, remotum huic ab hominibus esse conspiciens, eum Christum esse putabat. Christum vero eum publicanis comedentem, et inter peccatores ambulantem intuens, eum non Christum, sed prophetam esse credebat (Luc. iii). Sed eum per accessum temporis, Christus qui propheta esse putabant, Christus est agnitus, et Joannes qui Christus esse putabatur, propheta esse innotuit, impletum est, quod de Christo suus Præcursor prædixit. Illum oportet crescere, me autem minui. In æstimatione quippe populi et Christus crevit, et agnitus est quod erat, et Joannes decrevit, quia cessavit dici quod non erat. » Hæc Gregorius. Cui quidem expositioni tanquam accommodari ad sensum evangelicum, et aptiori ad propositum, potius standum est et accedendum, quam arbitrarie præsentis versus sententiæ.

septem. Verum commiscetur sæpius in eodem A
versu clausulæ diversum syllabarum numerum
sortitæ, ut sola lectio quemque diligentius animad-
vertentem facile edocebit. Quæ etiam liquido
monstrabit, quomodo inter se consonantiam ser-
vant ipsæ, clausulæ rhythmicæ, et ad quam una-
quæque suum habeat responsum. Auctor ejus,
Adam de Sancto Victore. Recensentur autem in
ea, præclara sanctæ crucis præconia, denomina-
tionesque insignes, vim illius vivificam, et miram
virtutem declarantes. Memoratur et gemina
victoria, duobus imperatoribus Romanis ipsius
invocatione et præsidio indulta, Constantino, in-
quam, et Heraclio. Verum utriusque earum hi-
storia, in expositione prosæ de Inventione sanctæ
crucis, scilicet: *Laudes crucis attollamus*, est
superius enarrata, et eo ex loco requirenda. De-
mum pia in fine ponitur invocatio fidelis populi
ad sanctam crucem, ad quam per totam prosam,
sive laus fiat, sive oratio, dirigitur sermo.

B

- Salve, Cruce, arbor
Vitæ præclara.
Vexillum Christi,
Thronus et ara.
- 5 O Cruce, profanis
Terror et ruina,
Tu Christianis
Virtus es divina,
Salus et victoria.
- 10 Tu properantis
Contra Maxentium,
Tu præliantis

Vers. 1-2. — *Arbor vitæ præclara*. Sacratissima
cruce, arbor vitæ dicitur, quoniam per Christum in
ea mortem passum, toti mundo vitam attulit.
Proinde ipsa, et vitalis et vivifica recte solet appel-
lari, præsignataque creditur per lignum illud vitæ,
quod erat in medio paradisi, in primordio constitu-
tionis ipsius mundi, hoc enim servandi vitam cor-
poris incolumem et illabefactam vim habuit. Illa
vero, toti mundo auctore Christo, qui ipsam con-
secravit, perditam vitam restituit. Consimili modo
cæterarum denominationum admodum dignarum
(quæ sanctæ cruci hic attribuuntur) assignetur pro-
pria ratio.

Vers. 12-13. — *Tu præliantis juxta Danubium*. Quo-
modo Constantinus in Maxentium tyrannum arma
movens, sacrae crucis beneficio victor evaserit, jam
ante narratum est. At vero quoniam pacto juxta
Danubium Scythiæ fluvium (qui et Ister nuncupatur)
bella gerens, adjutrice sancta cruce victoria potitus
fuerit, quia præsens id littera commemorat, parcis
nunc dicendum: Eo tempore quo Romani imperii
moderatam habenas Constantinus, congregata est
juxta Danubium fluvium innumera barbarorum mul-
tudo, volens fluvium transire et regiones omnes
occiduas suæ ditioni subjugare. Quod ubi Constans-
tinus accepit, coacto ingenti exercitu castra ad Da-
nubium metatus est, transitum illorum si quo modo
possit prohibiturus. Verum cum in dies increceret
barbarorum turba, et jam fluvium transiret invito
Constantino, et id prohibere non valente, magno
ipse timore concutitur, sollicito volvens animo, quod
postridie cum hostibus se fortioribus manum haberet
conserere. Sequente vero nocte sopore pressus ab
angelo excitatur, et ut oculos in cælum attollat,
admonetur. Qui sursum erigens obtatam signum
crucis præfulgido lumine coruscans in aere conspe-
xit, cum hujusmodi titulo litteris aureis inscripto:
« In hoc signo vinces. » Itaque cælesti visione con-
fortatus, figuram crucis in vexillis suis deformari

C

- Juxta Danubium
Constantini gloria.
- 15 Favens Heraclio,
Perdis cum filio
Chosroe profanum.
In hoc salutari
Ligno gloriari
- 20 Decet Christianum.
Crucis longum, latam,
Sublime, profundum
Sanctis propalatum,
Quadrum salvæ mundum
- 25 Sub quadri figura.
Medicina vera,
Christus in statera
Crucis est distractus,
Pretiumque factus,
- 30 Solvit mortis jura.
Cruce est nostræ
Libra justitiæ;
Sceptum regis,
Virga potentia.
- 35 Cruce, cælestis
Signum victoriæ.
Belli robur,
Et palma gloriæ.
Tu scala, tu ratis,
- 40 Tu cruce desperatis

jussit, et ante se in acie deferri. Mox irruens in
hostes, ipsos penitus profligavit, interfectaque ipso-
rum numerosa multitudo, reliquos in fugam vertit.

Vers. 18. — *In hoc salutari*. Respondet hæc sen-
tentia verbis beati Pauli ad Galatas: « Mihi autem
absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu
Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et
ego mundo (Gal. vi). » Ex quibus sumptum est il-
lud præconium, quod in principio missæ de sancta
cruce ex instituto ecclesiastico canitur: *Nos au-
tem gloriari oportet in cruce Domini nostri Jesu
Christi, in quo est salus, vita, et resurrectio nostra,
per quem salvati et liberati sumus*. Unde hujus ver-
sus sumpta est sententia.

Vers. 24. — *Quadrum salvæ mundum, sub qua-
dri forma*. Quadrus hic dicitur mundus ob quatuor
ejus præcipuas partes, quasi latera quadrati consti-
tuentes, orientem, occidentem, meridiem et septen-
trionem, in quibus habitant homines per crucis
mysterium salutem adepti. In ipsa vero cruce dicitur
inesse quadri figura, aut propter quatuor ejus
extremitates, primam sursum, secundam deorsum,
tertiam ad dextram, et quartam ad sinistram con-
stitutam. Aut propter quatuor magnitudinum ejus
intervalla, sive dimensionum rationes, utpote lon-
gitudinem a summo in imum porrectam; latitudinem
a dextro in sinistram extentam; altitudinem in su-
premo ejus fastigio a culmine assignatam, et pro-
funditatem in ima ejus parte, quæ terræ infixæ fuit,
sumptam. Hæc autem quadruplex sanctæ crucis
secundum magnitudinem positio, sanctis propalata
hic dicitur, quoniam et a Deo sanctis est inspirata
mystica ratio situs et figuræ ipsius crucis, quidve
in ipsa forma sacri gerat mysterii, et deinde a sanc-
ctis scriptoribus et doctoribus ecclesiasticis toti
populo fideli, scripto est declarata. Verum de hæc
assignatione dimensionum sanctæ crucis, in prosa
Inventionis ejusdem, latior habitus est sermo.

Vers. 40-41. — *Tu cruce desperatis Tabula suprema*,

Tabula suprema:

Tu de membris Christi

Decorem traxisti,

Regum diadema,

45 Per te nobis Crux beata,

Crux cruore consecrata,

Sempiterna gaudia

Det superna gratia. Amen.

XXX.

DE SANCTO MATTHÆO EVANGELISTA.

Hæc prosa rhythmicam servat formam, perinde atque illa de Beata Virgine paulo ante declarata, *Verbum bonum et suave*. Auctor ejus, Adam de Sancto Victore. Explicat autem mysteria sanctorum quatuor evangelistarum, qui in visione Ezechielis prophetae, similiter et in Apocalypsi signati sunt per quatuor animalia, hominem, leonem, bovem et vitulum. Et cui evangelistarum quodque animal respondet, et propter quam causam mysticam, hic aperte disserit. Est autem hæc prosa cuivis evangelistarum communis, et in cujusque festo potest legitime decantari, quoniam generatim omnia complectitur, quæ ad sanctorum evangelistarum laudes et præconia communiter attinent.

Jucundare, plebs fidelis

Cujus pater est in cœlis;

Recolens Ezechielis

Prophetae præconia.

5 Est Joannes testis ipsi,

Dicens in Apocalypsi:

Vere vidi, vere scripsi

Vera testimonia.

Quemadmodum de prænitentia id dici assolet, quod et secunda tabula post naufragium, ita de sancta cruce recte dixerint omnes, quod prima et præcipua sit tabula post naufragium a primis inductum parentibus, cui innitens totus mundus naufragus, pervenit ad portum salutis æternæ, et placida statione receptus quiescit.

VERS. 3. — *Recolens Ezechielis prophetae præconia*. Ezechiel cap. 1 describens visionem cœlitus sibi ostensam, dicit inter cætera se conspexisse similitudinem quatuor animalium in medio ignis et splendoris. Similitudo autem vultus eorum, facies hominis, et facies leonis a dextris ipsorum quatuor; facies autem bovis, a sinistris ipsorum quatuor; et facies aquilæ, desuper ipsorum quatuor. Quæ quidem quatuor animalium figuræ a beato Gregorio in homilia super Ezechielem applicantur ad mysterium quatuor evangelistarum, et eam Gregorii expositionem tota sequitur Ecclesia.

VERS. 5. — *Est Joannes testis ipsi*. Ut non solum veteris, sed et novæ legis testimonio, sanctorum evangelistarum sacer numerus, et insignis dignitas declararetur, Joannes evangelista ipsi Ezechieli astipulatur, et testis accedit in sacra illa et figurali ipsorum descriptione, in Apocalypsi mysticam quatuor animalium visionem sibi etiam ostensam hoc modo depromens: « Ecce sedes posita erat in cœlo, et supra sedem sedens, et in medio sedis et in circuitu sedis quatuor animalia, plena oculis ante et retro. Et primum animal simile leoni, et secundum simile vitulo, et tertium animal habens faciem quasi hominis, et quartum animal simile aquilæ volanti (Apoc. 1v). »

VERS. 22-23. — *Et quem Zebedæus pater*. Beatum Joannem evangelistam hac descriptione innuit hic auctor et circumloquitur, qui filius fuit Zebedæi, et

A Circa thronum majestatis

10 Cum spiritibus beatis:

Quatuor diversitatis,

Astant animalia.

Formam primum aquilinam

Et secundum leoninam;

15 Sed humanam et bovinam

Duo gerunt alia.

Formæ formant figurarum

Formas evangelistarum:

Quorum imber doctrinarum

20 Stillat in Ecclesia

Illi sunt Marcus, et Matthæus.

Lucas, et quem Zebedæus

Pater tibi misit Deus:

Dum laxaret retia.

25 Formam viri dant Matthæo,

Quia scripsit sic de Deo.

Sicut descendit ab eo,

Quem plasmavit, homine.

Lucas bos est in figura:

30 Ut præmonstrat in Scriptura.

Hostiarum tangens jura

Legis sub velamine.

Marcus leo per desertum.

Clamans, rugit in apertum.

35 Iter fiat Deo certum,

Mundum cor a crimine.

Sed Joannes ala bina

Charitatis, aquilina

Forma, fertur in divina

vocatus a Christo ad apostolatam cum Jacobo fratre suo, quando erant simul cum patre in navi reficentes retia sua, ut Matthæus cap. iv refert, et superius etiam est adductum.

VERS. 25. — *Formam viri dant Matthæo*. Beatus Gregorius in Ezechielem, figurationis ipsorum evangelistarum per supradicta quatuor animalia rationem mysticam, paucis ita constringit. Quia ab humana generatione cepit, jure per hominem signatur Matthæus. Quia per clamorem in deserto, recte per leonem Marcus. Quia vero a sacrificio exorsus est, bene per vitulum Lucas. Denique quia a divinitate Verbi cepit, digne per aquilam significatur Joannes.

VERS. 33. — *Marcus leo per desertum*. Concernit hæc sententia et respicit initium Evangelii ipsius Marci (cap. 1), in quo describit prædicationem Joannis Baptistæ in deserto, et affert testimonium Isaiæ prophetae de eodem, scilicet: « Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini, rectas facite semitas ejus (Isa. xl). » Quod quidem vaticinium, presente etiam versu exprimitur. Idcirco per leonem dictus est signari beatus Marcus, qui in silvis rugitum solet edere.

VERS. 37-38. — *Sed Joannes ala bina charitatis*. Aquila geminis alis fertur in sublime, et irreverberata oculorum acie solis intuetur orbem. Ita beatus Joannes vi mentis contemplatrice conscendit in scribendo Evangelio ad ardua summæ deitatis sacramenta, et intrepida mentis acie conspicatus est Verbum quod erat in principio apud Deum (Joan. ni). Porro binas alas charitatis, hic vocat auctor amorem in Deum, et in proximum, qui duobus præcipuis et primariis explicatur mandatis, in quibus tota lex pendet et prophetæ (Math. xxii). His enim duabus alis subnixæ fidelis anima, fertur in excelsa celorum atria celeri volatu.

10 Puriori lumine.
 Ecce forma bestialis,
 Quam Scriptura prophetalis
 Notat; sed materialis
 Hæc est impositio.

45 Currunt rotis, volant alis.
 Visus, sensus spiritalis.
 Rota gressus est æqualis,
 Ala, contemplatio.

Quatuor describunt isti;
 50 Quadriformes actus Christi.
 Et figurant ut audisti,
 Quisque sua formula.
 Natus homo declaratur,
 Vitulus sacrificatur.

53 Leo mortem deprædatur:
 Sed ascendit aquila.
 Paradisus his rigatur:
 Viret, floret, secundatur.
 His abundat, his lætatur

60 Quatuor fluminibus.
 Fons est Christus, hi sunt rivi
 Fons est altus, hi proclivi.
 Ut saporem fontis vivi
 Ministrent fidelibus.

65 Quorum trahat nos doctrinæ
 Vitiorum a sentina,
 Ne sic morte repentina
 Damnemur cum impiis.
 Horum fonte debriatis

70 Sitis crescat charitatis,
 Ut supernæ claritatis
 Perfruemur gaudiis. Amen.

XXXI

DE SANCTO MICHAELE

Hujus prose consimilis est rhythmica forma ei,
 quæ de sancti Joannis decollatione paulo ante est

Vers. 45. — *Currunt rotis, volant alis.* Hoc ex
 visione Ezechielis prophetae (cujus ante facta est
 mentio) sumitur, ubi post descriptionem quatuor
 animalium dicit propheta: « Cumque aspicerem anima-
 lia, apparuit rota una super terram juxta anima-
 lia, habens quatuor facies. Et aspectus rotarum et
 opus earum quasi visio maris, et una similitudo
 ipsarum quatuor, et aspectus earum et opera, quasi
 si sit rota in medio rotæ. Cumque ambularent anima-
 lia, ambulabant pariter et rotæ juxta ea, et cum
 elevarentur animalia de terra, elevabantur simul et
 rotæ (Ezech. 1). » De alis vero ipsorum animalium,
 dicit paulo ante, item propheta: « Et manus
 hominis sub pennis eorum in quatuor partibus, et
 facies eorum, et pennæ eorum, extente desuper.
 Duæ pennæ singulorum jungebantur, et duæ tege-
 bant corpora eorum (ibid). » Similiter beatus Joan-
 nes in Apocalypsi dicit: « Et quatuor animalia,
 singula eorum habebant alas senas (Apoc. 4). »
 Quid autem mysticum rotæ illæ et alæ insinuant,
 præsens versus aperte satis et patenter explicat.

Vers. 50. — *Quadriformes actus Christi.* Scilicet
 natiuitatem, passionem, resurrectionem et ascen-
 sionem Christi, quisque evangelistarum, signat per

A exposita, scilicet: *Præcursorem summi Regis.* A-
 tamen nonnulla est hujus ab illa in aliquibus ver-
 sibus evariatio, quæ inter legendum facite a quo-
 vis internoscetur. Auctor ejus, Adam de Sancto
 Victore. Complectitur autem commendationes et
 præconia cælestium spirituum, distinctiones eor-
 rum, ordines et functiones a Deo ordinatissime
 dispositas recensens. Præsertim vero sanctum
 Michaellem debita laude extollit ob victoriam con-
 tra antiquum serpentem habitam, et tutelam ejus
 qua nostras tutatur animas, suoque defendit præ-
 sidio.

Laus erumpit ex affectu,
 Psallat chorus in conspectu
 Supernorum civium.

Laus jucunda, laus decora,

5 Quando laudi concanora
 Puritas est cordium.

B Michaellem cuncti laudent,
 Nec ab hujus se defraudent
 Diei lætitia.

10 Felix dies, qua sanctorum
 Recensetur angelorum
 Solemnis victoria.

Draco vetus exturbatur,
 Et draconis effugatur

15 Inimica legio.
 Exturbatus est turbator,
 Et projectus accusator
 A cœli fastigio.

Sub tutela Michaelis

20 Pax in terra, pax in cœlis,
 Laus et jubilatio.

Cum sit potens hic virtutibus
 Pro communi stans salute
 Triumphat in prælio.

25 Suggestor accleris
 Pulsus a superis,
 Per hujus aeris
 Oberrat spatia.

Dolis invigilat

suam formulam et figuram. Matthæus enim per ho-
 minis figuram, signat Christi natiuitatem secundum
 carnem. Lucas specie vituli, ejusdem passionem. Et
 Marcus leonis effigie, Christi resurrectionem. Et
 Joannes aquilæ forina, ascensionem ejus in cœlum.
 Quinimo ut sequens innuit versus, ipse etiam Chri-
 stus, unus quidem persona, sed quadrifidus opera-
 tione, significatur his quatuor animalibus, et est
 mystice homo, vitulus, leo et aquila. Homo quidem,
 per natiuitatem in hunc mundum. Vitulus, quia in
 cruce immolatus pro nobis. Leo autem, quia mortem
 devicit resurgens ex mortuis. Aquila vero, quia
 ascendit super omnes cœlos.

Vers. 57. — *Paradisus his rigatur.* In cap. 11 Ge-
 nesis legimus, quod fluvius egrediebatur de loco
 voluptatis ad irrigandum paradisum, qui inde di-
 viditur in quatuor capita. Nomen primi fluminis,
 Phison; secundi, Geon; tertii, Tigris; quarti vero
 nomen, Euphrates. Ita a Christo, æterno sapientiæ
 fonte procedente de abyssu Divinitatis, prodeunt
 quatuor evangelistæ ut spiritalia fluenta, quorum
 doctrina rigatur Ecclesia catholica, et secundatur
 mens humana ad proferendum fructum justitiæ ac
 bonorum operum.

Vers. 13. — *Draco vetus exturbatur.* Hujus ver-
 sus et quinque sequentium intelligentia pendet ex

- 30 Virus insibilat.
Sed hunc annihilat
Præsens custodia.
Tres distinctæ hierarchiæ
Jugi vacant theoriæ,
35 Jugique psalterio.
Nec obsistit theoria,
Sive jugis harmonia,
Jugi ministerio.
O quam miræ charitati
40 Est supernæ civitatis
Ter trina distinctio.
Quæ nos amat et tænetur,
Ut ex nobis restauretur
Ejus diminitio.
45 Sicut sunt hominum
Diversæ gratiæ,
Sic erunt ordinum
Distinctæ gloriæ
Justis in præmio.
50 Solis est alia
Quam lunæ dignitas.
Stellarum varia
Relucet claritas;
Sic resurrectio.
55 Vetus homo novitati,

- A Se terrenus puritati
Conformet cœlestium
Coæqualis his futurus,
Licet nondum plene purus
60 Spe præsumat præmium.
Ut ab ipsa adjuvemur,
Hos devote veneremur
Instantes obsequio.
Deo nos conciliat,
65 Angelisque sociat
Sincera devotio.
De secretis reticentes
Interim cœlestibus,
Erigamus puras mentes
70 In cœlum cum manibus.
Ut superna nos dignetur
Cohæredes curia,
Et divina collaudetur
Ab utrisque gratia.
75 Capiti sit gloria,
Membrisque concordia. Amen.

XXXII.

DE SANCTO DIONYSIO.

Hæc prosa consimilem habet rhythmicæ consonantiæ mensuram, sicut ea in solemnitate paschali de-

eo dicto Apocalypsis, quod in ultima adnotatione præcedentis prosæ est adductum, et proinde hic sequaquam repetendum.

VERS. 33. — *Tres distinctæ hierarchiæ.* De triplici cœlestium spirituum hierarchia, sacroquo principatu, et cujusque hierarchiæ triplici ordine, beatus Pater Dionysius præclarum et divinam facit determinationem in suo libro inscripto De cœlesti hierarchia, ex quo quidquid de sacris eorum distinctionibus, functionibus, et officiis, ac denominationibus est cognitu dignum, abunde depromas. Ipsi autem superni spiritus assidue vacant Dei contemplationi (quæ Græco nōmine *theoria* dicitur, a visione et speculatione) et psalmodiæ, laudationique divini nominis, secundum illud verbum Prophetæ in Psalmo : « Beati qui habitant in domo tua, Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te (Psal. lxxxii). » Nihilosecius angelici spiritus qui ad exteriora mittuntur officia, ut populorum, regnorumque moderationem, et singulorum hominum custodiam, propter hæc ministeria, et munia quæ foris exsequuntur, non desistunt a continua Dei contemplatione ac visione. Nam neque administratio rerum exterarum, impedimento est eorum contemplationi, neque contemplatio administrationi. Quod ex verbis Domini nostri in Evangelio de angelis parvulorum custodibus, liquido constat. « Amen inquit, dico vobis, quoniam angeli eorum semper vident faciem Patris vestri qui est in cœlis (Matth. xviii). »

VERS. 45-46. — *Sicut sunt hominum diversæ gratiæ.* Quemadmodum, inquit, homines diversa sortiti sunt gratiarum munera, et secundum illas diversitates habent bonorum operum in hac vita, in qua alii plus, alii minus laborant, alii arctiore via progrediuntur ad regnum, alii vero calle magis plano : ita etiam homines, diversorum ordinum assequuntur præmia, et ad diversos assumuntur ordines angelicorum spirituum. Enimvero qui vitam duxerunt austeriorem et sanctiorem ad superiores eveherentur ordines, ut zelo divinæ charitatis succensî, ad sanctorum seraphim ordinem et contemplationi divinorum dediti, ad ordinem sanctorum cherubim, et ita de cæteris. Qui vero vitam

egerunt minus asperam et curam, a mandatis tamen Domini non declinarunt, ad inferiores proveherentur cœlestium spirituum ordines, ut angelorum. Testatur plane illud Dominus ipse in Evangelio, cum ait : « In domo Patris mei mansiones multæ sunt (Joan. xiv). »

VERS. 50-51. — *Solis est alia quam lunæ dignitas.* Hæc sententia ex verbis Apostoli ad Corinthios est desumpta, ubi ait : « Et corpora cœlestia, et corpora terrestria. Sed alia quidem est cœlestium gloria, alia autem terrestrium. Alia claritas solis, alia claritas lunæ, et alia claritas stellarum : stella enim a stella differt in claritate, sic et resurrectio mortuorum (1 Cor. xv). » Nempe aliqui ad sublimiorem resurrecturi sunt gloriam, ut quorum cumulatione et majora sunt bona opera. Alii vero resurgent ad minorem gloriæ dignitatem, quod eorum minora sint et pauciora bona opera, secundum quæ. At gloriæ distributio.

VERS. 55. — *Vetus homo novitati.* Vetus homo dicitur, qui secundum carnem ambulat, et ea quæ carnis sunt inquiri. Novus autem homo est, qui ambulat secundum spiritum et querit ea quæ Dei sunt. Si igitur volumus (velle autem debemus omnes) ad angelicorum spirituum gloriam subvehi, debemus exuere veterem hominem cum actibus suis, ut ait Paulus et induere « novum hominem qui secundum Deum creatus est in iustitia et veritate (Ephes. iv), » abjectaque « vestustate peccati, in novitate vitæ ambulare (Colos. iii). » Ita terrenus homo hic dicitur, qui sæcularia sectatur desideria, et hujus mundi concupiscentias; cœlestis autem qui ea quæ sursum sunt sapit, non quæ super terram, æternorumque bonorum raptur desiderio. Eo enim ipso assimilatur spiritibus supernis, civibusque beatis, in solum Deum intentissime se ferentibus. Itaque si volumus sanctorum angelorum tandem adipisci consortium, debemus terrenæ affectionis contagia mentibus nostris abraderè, et spirituum cœlestium puritati pro viribus assimilari. Si enim similes ipsis fierimus virtute et animorum munditia, erimus iidem ipsis persimiles præmio et gloria.

cantari solita, et superius declarata, *Mane prima A Sabbati*. Auctor ejus, Adam de Sancto Victore. Describit autem beati Patris Dionysii ortum, in Galliam adventum, et annuntiationem evangelicæ veritatis apud Parisios, cum magno spiritualia Ineri proventu. Deinde ejusdem sacrum pro Christo agonem, post diversa tormentorum genera, capitis obruncatione consummatum, capitis proprii jam amputati deportationem usque ad locum sepulturæ ejus, in quo sacri ipsius cineres cum magna veneratione nunc etiam conditi asservantur. Hæc autem omnia, ex historia vitæ et passionis ejus quæ passim legitur, dignoscuntur apertius, et potissimum ex eo opere clarissimi viri Baptistæ Mantuani, quod tribus libris elegantissimo carmine de actis hujus sancti Patris superioribus annis conscripsit.

- Gaude prole, Græcia
 Glorietur Gallia,
 Patre Dionysio.
 Exsultet uberius
 Felici Parisius
 Illustris martyrio.
 Speciali gaudio
 Felix gaudet concio
 Martyrum præsentia.
 10 Quorum patrocini
 Tota gaudet regio,
 Regni stat potentia.
 Juxta Patrem positi
 Bellatores inclyti,
 15 Digni sunt memoria
 Sed illum præcipue
 Recoliti assidue
 Regalis Ecclesia.

VERS. 1. — *Gaude prole, Græcia*. Quod Græcia prolem Dionysium tulerit, Gallia vero patrem, de corporis ætate primum potest intelligi, quoniam in Græcia natus est, et in juvenilibus annis educatus, in Gallia vero provecum egit ætatem et propemodum senilem. Potest itidem illud secundum animæ qualitatem, conditionemque accipi, quod Dionysius in Græcia ex aqua et Spiritu sancto renatus sit, et Pauli apostoli in baptismo filius, ut Acta apostolorum plane testantur. In Gallia vero et apud Parisios, per Evangelium spirituales filios Deo genuerit, quorum pater secundum spiritum merito dici potest.

VERS. 15. — *Juxta patrem positi*. De sanctis Rustico et Eleutherio beati Dionysii sociis, hic versus loquitur, qui fidi fuerunt comites itineris ejus in Galliam, in prædicatione Evangelii, ejusdem etiam socii, et in morte non sunt ab invicem separati. Quos quoniam paterno fovit affectu beatus Dionysius, et tanquam filius in iis quæ Dei sunt direxit, jure eorum pater, dignitate scilicet, cura et auctoritate hic nuncupatur. In sexto vero versu regalis Ecclesia Gallicana, quod unius regis sceptro gubernetur, ea enim præcipue Dionysium ut suum apostolum et tutelarem patronum veneratur. Quod si quis Ecclesie nomine universalem intelligi velit Ecclesiam, ea regalis dicitur, sicut a beato Petro nominatur regale sacerdotium (*1 Petr. 11*).

VERS. 24. — *Venerat Luteciam*. Lutecia, urbs est celeberrima in Gallia omnium bonarum litterarum emporium, quæ in quinto hujus prosæ versu Parisius etiam nominatur. Si quidem utroque nomine apud probatos auctores nuncupata legitur, nam et Cæsar in commentariis Luteciam Parisiorum

- Hic a summo præsentio
 20 Directus ad Galliam,
 Non gentis incredulæ
 Veretur insaniam.
 Gallorum apostolus
 Venerat Luteciam,
 25 Quam tenebat subdolos
 Hostis, velut propriam.
 Hic errorum cumulus,
 Et omnis spurcilia,
 Hic infelix populus
 50 Gaudens idolatria.
 Adorabat idolum
 Fallacis Mercurii.
 Sed vicit diabolum
 Fides Dionysii.

B

- 55 Hic constructo Dei templo,
 Verbo docet et exemplo,
 Coruscat miraculis.
 Turba credit, error cedit,
 Fides crescit, et clarescit
 40 Nomen tanti præsulis.
 His auditis fit insanus,
 Immitis Domitiansus,
 Mititque Sisinnium.
 Qui pastorem animarum
 45 Fide, vita, signis clarum,
 Trahat ad supplicium.
 Infignantur seni poenæ.
 C Flagra, carcer, et catenæ.
 Catastam, lectum ferreum,
 50 Et æstum vincit igneum.

C

commemorat. Hæc sane inter multa quibus inclyta nobilitatur, florentissimum, studiorum gymnasium supremum justitiæ Gallicanæ senatum, sedem episcopalem, habitatorum frequentiam, rerumque omnium ad vitam conducentium affluentiam, nihil habet antiquius, et quo magis gloriari debeat, quam quod beati Patris Dionysii prædicatione sit primum illustrata, ejusque studio ac opera vera fidei splendorem percepit, et sancto ipsius sanguine sit Domino consecrata.

VERS. 52. — *Fallacis Mercurii*. Aptum ipsius Mercurii epithetum hic auctor expressit, cum eum fallacem dixit. Nam apud poetas et gentiles habebatur fraudis furtique magister. Et hi certe licet ignorantes, propemodum vera dixerunt, nempe Mercurii nomine, dæmon intelligitur, furtum ingeniosus ad omne, qui mendacia, dolos, fraudes, et fallacias hominibus suggerit, quibus clanculum aliena subducant, furtis invigilent, et per omne nefas quæ aliorum sunt sibi subripiant. Ab hujus nomine, mons præcelsum qui Parisiis ad septentrionem imminet, mons Mercurii quondam dictus est, quod in eo sanum ipsius constructum esset, et ibidem coleretur. Verum postquam eo in monte hi sancti martyres Dionysius, Rusticus et Eleutherius cæsi sunt, sanguinemque suum fuderunt, eliminatus illinc est fallax Mercurius, omnis superstitio cultus ejus explosa, et cum religione nova mutatum est etiam montis nomen, qui deinceps mons Martyrum a cæsis inibi sanctis martyribus appellatus est.

VERS. 49. *Catastam, lectum ferreum*. Catasta, machina est lignea, qua servi vincti tenebantur. Pliinius: Tandem in catasta videre Chrysogonum

Prece domat feras truces,
Sedat rogam, perfert cruces.
Post clavos et patibulum,
Translatus ad ergastulum.

55 Seniore celebrante
Missam, turba circumstante,
Adest Christus, comitante
Cœlesti militia.

Specu clausum carcerali
60 Consolatur, et vitali
Panc cibant, immortalit
Coronandum gloria.
Prodit martyr conficturus,
Sub securi stat securus.

65 Ferit licitor, sicque victor
Consummatur gladio.
Se cadaver mox erexit,
Truncus truncum caput vexit.
Quo ferentem hoc direxit

70 Angelorum legio.
Tam præclara passio,
Repleat nos gaudio. Amen.

XXXIII.

DE SANCTO LUCA EVANGELISTA.

Hæc prosa similiti textur rhythmicæ mensuræ forma, sicut illa de festo Decollationis sancti Joannis Baptistæ: *Præcursorem summi Regis*. In singulis enim versibus uniformiter tres complectitur clausulas rhythmicas, duas primas (quarum singulæ, octo syllabarum) adinvicem consonantes, et tertiam heptasyllabam, proximi versus tertie clausulæ in exitu, terminalique desinentia respondentem.

Syllæ. » Unde et ligneum illud machinamentum, quo reorum pedes in carcere constringuntur, hoc nomine apte exprimitur. Ergastulum vero (nam sequens versus id nomen habet) locus est ubi quidpiam operis a vinculis servus efficitur, quippe apud antiquos vinceti et captivi, durius operari in carcere cogebantur. Unde etiam ergastulum sæpe numero pro carcere sumitur, ut hoc in loco.

VERS. 64. — *Sub securi stat securus*. Id dictum est, quoniam sancti Dionysii, et sociorum ejus capita non gladio (ut nunc fere in reos animadvertitur) sed obtusis et hebetatis securibus amputata sunt, secundum morem Romanorum, qui capite damnatos securi percutere in usu habebant.

VERS. 68. — *Truncus truncum caput vexit*. Truncus nomen substantivum, pars est arboris quæ ramis truncatis superstat. Horatius:

*Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum,
Sumitur etiam pro ipso corpore, cui caput est
abscisum. Virgilius de Priamo occiso:*

*Jacet ingens litore truncus,
Avulsamque humeris caput, et sine nomine corpus.*
Truncus vero nomen adjectivum, id significat quod est truncatum. Virgilius:

Et truncas inhonesto vulnere nares.
Itaque in hac clausula, id nomen primo loco substantivum est, secundo vero adjectivum.

VERS. 1. — *Psallat chorus corde mundo*. Aliqui hanc clausulam ita legunt: *Plausu chorus lætando*, et eo pacto prosam hanc auspicantur. Et recte itidem sicut et alii. Nam sive hoc, sive illo modo dixeris, et integra est sententia, et rhythmicæ sonoritatis concinnitas. Idcirco sicuti in hac prosa, aut aliis interdum occurrit exemplarium et h. rerum in contextu earum evariatio, non est pro-

A Auctor ejus, Adam de Sancto Victore. Commendat autem ipsa insigniter eximiam Dei bonitatem, qui quatuor evangelistas verborum et operum Christi scriptores ordinant ad totius orbis illuminationem et salutem. Hi autem per quatuor Ezechielis animalia sunt signati, et per quatuor paradisi flumina in universam terram profluentia, quemadmodum in illa prosa de sancto Matthæo: *Jucundare, plebs fidelis* (cui hæc in materiæ conformitate et sensu propemodum respondet) diffusius ea omnia sunt explicata, Et quæ illic dicta sunt ad hujus quoque prosæ intelligentiam apprime conducunt. Est autem hæc (sicut et illa prosa) evangelistis omnibus communis, et de quolibet eorum recte potest, ac legitime decantari.

Psallat chorus corde mundo
Hos attollat, per quos mundo
Sonant evangelicæ.

B Voce quorum salus fluxit,
5 Nox recessit, et illuxit
Sol illustrans omnia.

Curam agens sui gregis
Pastor bonus, auctor legis,
Quatuor instituit.

10 Quadri orbis ad medellam
Formam juris et cautelam,
Per quos scribi voluit.

Circa thema generale,
Habet quisque speciale

15 Styli privilegium.
Quod præsignat in propheta
Forma pictus sub discreta
Vultus animalium.

C Supra cœlos dum conscendit
20 Summi Patris comprehendit

tinus emendandus, aut hic codex, aut ille, molo et sententiæ servetur integritas, et rhythmi vocalitas, quandoquidem in iis quæ humano sunt studio composita, non usque adeo exacte est, sicut in aliis quæ divinitus emanarunt, curanda identitas aut conformitas.

VERS. 9. — *Quatuor instituit*. Sicut beatus Lucas in sui Evangelii prologo testatur: Multi conati sunt conscribere evangelicæ et enarrationes operum verborumque Christi, et perique eorum sunt studio composita, non usque adeo exacte est, sicut in aliis quæ divinitus emanarunt, curanda identitas aut conformitas.

VERS. 9. — *Quatuor instituit*. Sicut beatus Lucas in sui Evangelii prologo testatur: Multi conati sunt conscribere evangelicæ et enarrationes operum verborumque Christi, et perique eorum sunt studio composita, non usque adeo exacte est, sicut in aliis quæ divinitus emanarunt, curanda identitas aut conformitas.

VERS. 15. — *Circa thema generale*. Thema generale, materiaque communis quam omnes pertractant evangelistæ, est conscriptio operum, verborumque, et signorum Christi, quæ in terris diversatus civit et fecit. Nullus enim evangelistarum est, qui illa non pertractet et conscribat. Speciale vero styli privilegium, est peculiariter aliquorum Christi verborum, aut operum enarratio ab uno ipsorum facta, quæ ab aliis non fit. Habent enim singuli evangelistæ quædam propria, quæ a nullo aliorum enarrantur. Sicut et quædam habent in quibus enar-

Natum ante sæcula.
 Pellens nubem nostræ molis,
 Intuetur jubar solis
 Joannes in aquila.
 25 Est leonis rugientis
 Marco vultus, resurgentis
 Quo claret potentia.
 Voce Patris excitatus
 Surgit Christus, laureatus
 30 Immortali gloria.
 Os humanum est Matthæi,
 In humana forma, Dei
 Dictantis prosapiam.
 Cujus genus sic contextit,
 35 Quod a stirpe David exit
 Per carnis materiam.
 Ritus bovis Lucæ datur,
 In qua forma figuratur
 Nova Christus hostia.
 40 Ara crucis mansuetus
 Hic mactatur, sique vetus
 Transit observantia.
 Paradisi hæc fluentia,
 Nova fluunt sacramenta,
 45 Quæ descendunt cœlitus.

randis conveniunt omnes, quædam in quibus tres tantum coincidunt, quædam vero in quibus solum duo, quemadmodum ex prologo beati Hieronymi in evangelistas, et ex canonibus Eusebii super hæc re confectis dilucide constat.

VERS. 26-27. — *Resurgentis quo claret potentia.* Per formam leonis sancto Marco ascriptam, elucet potentia resurrectionis Christi. Nam secundum Apostolorum Christus resurrexit ex virtute (*II Cor. XIII*), et divinitatis ejus potestas in resurrectione innotuit, cum templum corporis sui in triduo excitavit, et sumpsit rursum animam quam posuerat; et leo autem fortissimus bestiarum ad nullius pavet occursum (*Prov. xxx*). Dicitur item leo rugitu suo caulos recens editos, et jacentes quasi mortuos ac exanimis ad vitalem motum excitare (*Ps. LXVII*). Ita et Christus voce Patris (qui dedit voci suæ vocem virtutis) ejusque nutu ac virtute, est revocatus ad vitam. Et plane Christus ut agnus occisus est, surrexit autem ut leo, quemadmodum Joannes in Apocalypsi insinuat, cum ait: « Vicit leo de tribu Juda, radix David (*Apoc. v*). »

VERS. 30. — *Nova Christus hostia.* Nonnulli libri hanc clausulam ita habent contextam, nova resurrectio, sed perperam et mendose, nam per formam bovis, sive vituli non resurrectio figuratur, sed Christi in cruce immolatio (sicut bos animal est immolaticum) qui nova est hostia, pro mundi salute oblata. Et ergo castigandus est hic locus, et tertia præsentis versus clausula ita est legenda, *Nova Christus hostia.* Tertia vero clausula proxime sequentis versus, huic in desinentia similique eadem respondens, hoc pacto legatur, *vetus observantia.* Ita enim in castigatore exemplari contextam utramque dictarum clausularum legi, eumque contextum exprimentæ sententiæ magis quadrare diducavim.

VERS. 40. — *Ara crucis mansuetus.* Quemadmodum in carmine per diæresim interdum una syllaba in duas dividitur, ad integrum pedum ipsius metri complementum, ita et in modulatione rhythmica, quæ certum in unaquaque clausula exigit syllabarum numerum. Quod hoc loco præsertim factitandum

A His quadrigis deportatur
 Mando Deus, sublimatur
 Istis arca vectibus.
 Non est domus ruitura,
 50 Hac subnixa quadratura.
 Hæc est domus Domini.
 Gloriemur in hac domo,
 Qua beate vivit homo
 Deo junctus homini. Amen.

XXXIV.

DE OMNIBUS SANCTIS.

Hæc prosa consimilem habet rhythmum symphoniam, cum illa de sancto Bartholomæo prius expositam: *Laudamus omnes, inclita Bartholomæi merita.* Auctor ejus, Adam de Sancto Victore. Describit autem amœna, et admodum suavi emodulatione felicia illa gaudia supernæ patriæ, quibus perfruuntur sancti omnes aulæ cœlestis incolæ, primum hujus vitæ miseriam, et pericula tentationum animis nostris obijciens; et inde civitatis illius æthereæ felicitatem colligens, quod omnino aliena sit ab omni turbine, inquietudine et metu. Quanta deinde ibi sit ordinis pulchritudo in dispositissima angelicorum spiritu, ac sanctorum omnium secundum suum gradum et sortem collocatione, quanta dulcedo visionis divinæ cum assidua satietate sine fastidio, et continuo desiderio sine lædii amaritudine, eleganter et sua-

est, et dictio *mansuetus* proferenda est quadrisyllaba in hac clausula, quæ in vulgato usu est trisyllaba.

VERS. 46. — *His quadrigis deportatur.* Zacharias cap. vi, vidisse ipse dicit in spiritu quatuor quadrigas egredientes de medio duorum montium, et equos in eis varios, quibus jussum est ut totam terram perambulant. Hæc autem quadrigæ figura sunt sanctorum quatuor evangelistarum, quibus Dei cognitio per universum orbem defertur et promulgatur. Insuper Exodi vicesimo quinto cap. jubentur in lateribus arcæ fieri quatuor circuli aurei, duo in uno latere arcæ, ut duo in altero. Præcipiuntur item fieri vectes de lignis Sethim operati auro, qui inducantur per circulos in arcæ lateribus fixos, ut ipsis vectibus deportetur arca. Jubentur etiam illi vectes semper mitti in circulis, nec unquam extrahi ab eis. Per hos autem quatuor circulos et vectes illis insertos quibus deferebatur arca, intelliguntur ipsi sancti evangelistæ, quorum evangelica narratio Christus arca mystica et spiritualis, in omnem mundi partem, quantum ad sui notitiam est delatus.

VERS. 49. — *Non est domus ruitura.* Tertius liber Regum (*cap. v*) describens ædificationem templi Domini a Solomonæ magnifice factam, et id refert quod præcepit rex operari suis, et tolleret lapides grandes, lapides pretiosos in fundamentum templi, et quadrarent eos. Per hos autem quadros lapides in fundamento collocatos intelligi hic dicuntur sancti evangelistæ, qui positi sunt in fundamento domus Domini, scilicet Ecclesiæ militantis. Et quemadmodum apud Lucam (*cap. vi*), domus a viro sapiente ædificata supra petram, irruente fluctuum procella, et ventorum tempestate, non potuit dirui, quoniam fundata erat supra firmam petram, ita profecto domus Domini ædificata supra fundamentum quatuor evangelistarum, nullo persecutionum turbine potest concuti aut everti. Hæc est enim domus Domini firmiter ædificata, bene fundata est supra firmam petram, scilicet Christum, cui quatuor isti lapides quadrati, firma compage connexi sunt in hac spiritali fabrica.

viter expromens. Et certe ipsa presentis prozæ A lectio cum sinceritate mentis et attentione, rapit quodam modo legentis animum pio quodam affectu et ardore potiundi illa æterna beatitudine.

Supernæ matris gaudia
Representet Ecclesia.

Dum festa colit annua,
Suspiret ad perpetua.

5 In hac valle miseriz
Mater succurrat filiz.

Hic cœlestes excubiæ
Nobiscum stent in acie.

Mundus, caro, dæmonia,

10 Diversa movent prælia.

Incurso tot phantasmatum
Turbatur cordis Sabbatum.

Dies festos cognatio
Simul hæc habet odio.

15 Certatque pari fœdere
Pacem de terra tollere.

Confusa sunt hic omnia,
Spes, metus, mœror, gaudium

VERS. 6. — *Mater succurrat filiz.* Matrem vocat auctor Ecclesiam illam cœlestem et triumphantem in cœlis, quam in primo etiam versu appellat supernam matrem. Illa certe est Jerusalem, quæ est sursum mater nostra (Gal. iv). Filiam vero dicit Ecclesiam hic in terris militantem, quæ adhuc desudat in palæstra, et currit in stadio hujus mundi. Et merito in collatione ad alteram, filia dicitur, quod dignitate et excellentia sit inferior, quodque illius cœlestis Ecclesiæ indiget continuo adiutorio et directione, sicut filia matris. Et id quidem adiutorium in sequente petit versu, cum orat quod cœlestes excubiæ, custodia scilicet angelica super nos jugiter vigilans et intenta, nobiscum in certamine contra hostes spiritualis constant, ferantque nobis suppetias.

VERS. 9. — *Mundus, caro, dæmonia.* Verum plane est quod dicit Job : « Militia est vita hominis super terram (Job vii), » aut ut alia habet translatio : « Tentatio est vita hominis super terram. » Siquidem mundus blanditur ut fallat, speciem boni ostentans in extrariis istis, et transitoriis bonis, quæ vere bona non sunt. Caro vero concupiscit adversus spiritum, et suis illecebris trahit ad voluptaria, quorum extrema luctus occupat (Prov. xiv). Demum « adversarius noster diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret (1 Petr. v). » Nimirum tot hostilium tentationum insultu et incursione Sabbathum, ac tranquillitas animi perturbatur, quod nulla fere præstatur nobis requies, quando præsens agitur vita, quin animus infestetur suggestionibus et impulsu, aut hujus, aut illius hostis.

VERS. 13. — *Dies festos cognatio.* Hæc cognatio est trium supradictorum hostium germanitas ac affinitas, in his suggerendis quæ nostræ saluti sunt noxia. Videntur enim conspirasse, et mutuo consensu percussisse fœdus adinvicem ipsi tres, ut nos homines avertant a cœlo, illa vero cognatio dies festos odio prosequitur, quoniam inimica est virtuti et bonis operibus, quæ diebus festis potissimum exercentur molesteque fert homines Deo esse deditos, et divinis intentos officiis, quod præsertim in solemnium dierum celebritate fieri solet. Idcirco facta quasi conjuratione pro viribus elaborat hæc nostrorum hostium in malo conspiratio, ut de terra

Vix hora vel dimidia
20 Fit in cœlo silentium.
Quam felix illa civitas.
In qua jugis solemunitas.
Et quam jucunda curia,
Quæ curæ prorsus nescia.
25 Nec languor hic nec senium,
Nec fraus, nec terror hostium.
Sed una vox lætantium,
Et unus ardor cordium,
Illic cives angelici
30 Sub hierarchia tripliæ,
Trinæ gaudent et simpliæ
Se monarchiæ subjeci.
Mirantur nec desiciunt
In illum, quem prospiciunt.

B
35 Fruuntur nec fastidium,
Quo frui magis sitiunt.
Illic Patres dispositi
Pro qualitate meriti,
Semota jam caligine
40 Lumen vident in lumine.
Hi sancti, quorum hodie

animæ nostræ pacem, et tranquillitatem conscientie tollant, omnia commisceant bellis intestinis, et in regno nostro summa imis confundant, et ima summis.

VERS. 18. — *Spes, metus, mœror, gaudium.* Succincte et decenter hic quatuor animorum nostrorum exprimuntur affectus præcipui, a quibus fere omnes, et gravissimæ perturbationes in nobis suscitantur. Est enim spes, futuri boni desiderium. Metus illi oppositus, imminenti mali formido. Mœror vero, est de præsentem malo tristitia premens animum. Gaudium autem, de præsentem bono lætitia gestiens. Itaque ob assiduas tempestates et strepitus, quos ingerunt hæc passionibus, vix modico admodum tempore habetur in cœlo nostro, et cordis cubiculo silentium. Sane Apocalypsis testatur (cap. viii), quod factum fuerit silentium in cœlo quasi dimidia hora. At in secreto animæ nostræ, et penetrabilibus illis præcordiorum (quæ Deus inhabitare quærit, qui in cœlis est, et ejus in cœlo sedes esse prædicatur (Psal. x)) vix bene exigua temporis morula sit silentium et tranquillitas a commotione et perturbatione dictorum affectuum.

VERS. 32. — *Se monarchiæ subjeci.* Monarchia Græcum nomen, unus principatus interpretatur. Et quoniam unus est omnium Deus, et unus est Dominus, ipsius in omnes principatus et dominatio jure monarchia nominatur. Hujusmodi autem monarchia, et trina est et simplex, trina in personarum distinctione, simplex vero in substantiæ unitate, quoniam Deus et unus est in essentia, et trinus in personis.

VERS. 39. — *Semota jam caligine.* « Videmus enim, ut ait Paulus, nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem (1 Cor. xiii). » Et beatus Joannes in sua Epistola : « Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est (1 Joan. iii). » Itaque sancti quoniam in regno cœlesti vident Deum facie ad faciem, et vident eum sicuti est, omnis caligo ænigmatum et velamen ab eis sublaturum, et in lumine gloriæ ipsius circumfuso ac irradiante, vident lumen illud incircumscriptionum summæ Deitatis, secundum illud verbum psalmi : « Quoniam apud te est fons vitæ et in lumine tuo videbimus lumen (Psal. 35). »

VERS. 41. — *Hi sancti quorum hodie.* Solet in ple-

Recensentur solennia
Nunc revelata facie

Regem cernunt in gloria.

45 Illic Regina virginum

Transcendens culmen ordinum,

Excuset apud Dominum

Nostrorum lapsus criminum.

Nos ad sanctorum gloriam

50 Per ipsorum suffragia,

Post presentem miseriam

Christi perducatur gratia. Amen.

XXXV.

DE SANCTO MARTINO.

Hæc prosa eandem servat rhythmicæ vocalitatis mensuram, sicut illa de Nativitate Beatæ Virginis superius exposita. *Nativitas Mariæ Virginis*, et illa de Dedicatione ecclesie etiam prius explicata. *Jerusalem et Sion filia*. Id tamen peculiare habet ista prosa, quod omnes ejus versus a secundo usque ad decimum utroque quidem incluso, idem habent exordium, et in ipsa fronte præferunt eandem dictionum coincidentia, mira suavitate et elegantia elaboratam. Penultimus etiam et ultimus versus in eodem inter se conveniunt initio, ad invocatorium orationem apto. Auctor ejus, Adam de Sancto Victore. Complectitur autem sanctam conversationem beati viri ante susceptam baptismi gratiam, et post acceptam illius signaculum virtutem ipsius, et efficaciam in ostensione miraculorum et operationesignorum. Describit item feliciter ipsius obdormitionem, revelationem de morte ejus sanctis Severino episcopo Coloniensi, et Ambrosio Mediolanensi factam. Quæ omnia laus edisseruntur in Vita ejusdem Beati Martini a Sulpicio Severo conscripta, et passim omnibus

Gaude, Sion, quæ diem recolis,
Qua Martinus compar apostolis
Mundum vineens, junctus cœlicolis
Coronatur.

risque ecclesiis hæc prosa de quolibet sancto confessore promiscue decantari, mutato numero plurali horum nominum, pronominum, et verborum, ad variandam locutionem pertinentium, in numerum singularem, hoc modo: *Hic sanctus cujus hodie Recensentur solennia, Nunc revelata facie Regem cernit in gloria*. Et in vicisimo primo versu: *Nos ad sanctorum gloriam Per ipsius suffragia*. Verum aptius hæc prosa sicut hic est eontexta, de omnibus sanctis canitur, quod de uno quovis sancto confessore, quoniam nihil in ea sententiæ continetur, quod uni confessori debeat potius quam alii cuivis sanctorum, ut apostolo, martyri, aut virgini accommodari, et quidquid in ea dicitur, sanctis omnibus cujusvis ordinis est commune.

Vers. 6. — *Servus prudens, fidelis villicus*. Denominationes istæ admodum præclare colliguntur ex Evangelio, ubi de servo prudente dicit ipsa veritas: « Quis putas est fidelis dispensator et prudens, quem constituit Dominus supra familiam suam ut det illis in tempore tritici mensuram (Luc. xii). » Et alio in loco: « Euge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium Domini tui (Matth. xxv). » Fidelis autem villicus nominatur beatus Martinus, ex opposito illius villici iniquitatis qui diffamatus est apud dominum suum, quasi dissipasset bona ipsius (Luc. xvi). Denique civis angelicus idem dicitur, quoniam ipsi angelicis spiritibus in

A b Illic Martinus pauper et modicus,
Servus prudens, fidelis villicus,
Cœlo dives, civis angelicus
Sublinatur.

Hic Martinus jam catechumenus

10 Nudum vestit, et nocte protinus

In sequenti, hac veste Dominus

Est indutus.

Hic Martinus spernens militiam,

Inimicis inermis obviam

15 Ire parat, baptismi gratiam

Assecutus.

Hic Martinus dum offert hostiam,

Intus ardet per Dei gratiam.

Super sedens apparet etiam

20 Globus ignis.

Hic Martinus qui cœlum reserat,

Mari præest, et terris imperat.

Morbos sanat, et monstra superat

Vir insignis.

25 Hic Martinus nec mori timuit

Nec vivendi laborem respuit,

Sique Dei se totum tribuit

Voluntati.

Hic Martinus, qui nulli nocuit.

Hic Martinus, qui cunctis profuit.

Hic Martinus, qui trinæ placuit

Majestati.

Hic Martinus, cujus est obitus

Severino per visum cognitus.

35 Dum cœlestis cantu exercitus

Dulce melos.

Hic Martinus, cujus Sulpitius

Vitam scribit, astat Ambrosius

Sepulturæ, nil sibi conscius

40 Intrat cœlos.

regno cœlorum concivisest effectus, cœlumque dives virtutibus et bonorum operum fructu subiit, qui in hoc mundo pauper et modicus abjectusque vixerat.

Vers. 19. — *Supersedens apparet etiam*. Hæc ostilicatio excellentiæ beati Martini cœlitus facta, ita exprimitur in officio ecclesiastico: *Dum sacramenta offerret beatus Martinus, globus igneus apparuit supra caput ejus*. Fuit autem hujusmodi ignis exterius apprensus, symbolum quoddam, et signum ardentissimæ charitatis in Deum, quo Martinus flagrabat interius, et sensibili indicio promicuas ignis, quanto fervore divini amoris æstaret introrsum patenter eloquebatur. Ita et septimi versus sententiam, ecclesiasticus usus ita deprimit: *O virum ineffabilem nec labore victum, nec morte vincendum, qui nec morti timuit, nec vivere recusavit!*

Vers. 39-40. — *Nil sibi conscius, intrat cœlos*. Cum spiritu Deo esset redditurus beatus Martinus, in strato cilicchio, et cinere decumbens, vidit Satanam astantem ad extremitatem lecti sui, illumque increpitans ait: « Quid hic agis cruenta bestia? nihil in me funestum reperies, sed sinus Abrahe me suscipiet. » Tum ille nihil suum in viro Dei inveniens, confusus instar fumi evanuit. Eodem quoque modo superiorum versuum sententiæ recensentes, aut ejusdem miracula aut insignia opera, ex iis quæ scribuntur de vita ejus, aut in ecclesiastico cantu depronuntur, sunt declarandæ.

O Martine, pastor egregie,
O cœlestis consors militiæ,
Nos a lupi defendas rabiæ
Sævientis.

45 O Martine, fac nunc quod gesseras;
Deo preces pro nobis offeras.
Esto memor (quam nunquam deseras).
Tux gentis. Amen.

XXXVI.

DE SANCTA CATHARINA.

Hæc prosa consimilem habet rhythmicæ structuræ formam sicut illa de sancto Luca prius declarata. *Psallat chorus corde mundo.* Veruntamen in penultimo et ultimo versu diversis a cæteris præcedentibus est rhythmici modus, in quo unaquæque clausularum septem complectitur syllabas, quarum penultima brevis et alternis locis consimilis soni habent responsum, ut prima ad tertiam et quintam secunda vero ad quartam et sextam. Auctor ejus Adam de Sancto Victore. Concelebrat autem laudes et præconia sacre virginis Catharinæ, nobilitatem generis ejus et splendorem doctrinæ in prius recensens. Deinde passionem ipsius et pretiosam mortem pro Christi nomine, honorabilemque sepulturam angelico ministerio factam commemorans. Quæ omnia, ut jam dictum est, ex secunda Parthenite Mantuani et historia passionis ejusdem, evadunt manifesta.

Vox sonora nostri chori
Nostro sonet conditori,
Qui disponit omnia.
Per quem dimicat imbellis,
5 Per quem datur et puellis
De viris victoria.
Per quem plebs Alexandrina,
Femine non feminina
Stupuit ingenia.
10 Cum beata Catharina
Doctos vinceret doctrina,
Ferrum patientia.
Hæc ad gloriam parentum,
Pulchrum dedit ornamentum
15 Morum privilegia.

VERS. 45. — O Martine, fac nunc quod gesseras. Nunc, inquit o Martine, id nobis effice, quod olim egeras, cum adhuc mortalem duceres vitam. Solebas enim tunc in oratione esse assiduus, cum de te canat Ecclesia: *Oculis ac manibus in cælum semper intentus, invictum ab oratione spiritum Martinus non relaxabat.* Petimus igitur ut eandem orandi sedulitatem pro nobis etiam nunc præstes. Et sicut quondam tibi fuit studium jugiter pro hominum salute preces Deo fundere, ita et nunc quoque pro nostra salute perpetuus apud Deum sis exorator, patronus ac deprecator, assiduamque nostri habeas memoriam.

.... Varium et mutabile semper
Femina.

(VIRG. *Æneid.* l. IV, 569.)

VERS. 8-9. — *Femine non feminina stupuit ingenia.* Non feminina, non fragilia, mollia, instabilia et inconstantia. Nam, ut ait poeta: muliebrique ingenium secundum propriam naturam conditionem imbecillius est et infirmius ingenio viri. Verum in hac eximia virgine gratia superavit et corroboravit naturam, deditque illi in corpore femineo animum virilem, inconcussam et a fidei confessione

A Clara per progenitores,
Claruit per sacros mores
Ampliori gratia.

Florem teneri decoris,
20 Lectionis et laboris
Attrivere studia.
Nam perlegit disciplinam
Sæculares et divinas,
In adolescentia.

25 Vas electum, vas virtutum,
Reputavit sicut lutum
Bona transitoria.

Et reduxit in contemtum
Patris opes, et parentum

30 Larga patrimonium:
Vasis oleum includens,
Virgo sapiens et prudens,
Sponso pergunt obviam.

Ut adventus ejus hora

35 Præparata, sine mora
Intret ad convivia.

Sistitur imperatori,
Cupiens pro Christo mori
Cujus in præsentia

40 Quinquaginta sapientes
Mutos reddit et silentes
Virginis sacundia.

Carceris horridi claustrum,
Et rotarum triste plaustrum,

45 Fancem et jejunia.

Et quæcunque fiunt ei,
Sustinet amore Dei
Eadem ad omnia.

Torta superat tortorem,

50 Superat imperatorem

Femine constantia,
Cruciator imperator
Quia cædit cruentator;
Nec valent supplicia

55 Tandem capite punitur.

animovibilem, ut supra sortem et modum femine, fuerit constans, supergressaque sexum, etiam viros superavit, doctos quidem, excellentiore doctrina, ferociter et crudeles, evicerit patientia. Quod sequens innuit et deducit versus, in postrema ejus clausula, ferum vocans, durum ipsius Maxentii et erudum animum, qui nullo modo emolliiri potuit ad pietatem fidei et veræ religionis amplexum, sed adamantis instar obduratus permansit.

VERS. 31 — *Vasis oleum includens.* Hoc ex parabola evangelica de decem virginibus (*Matth.* xxv), quinque prudentibus, et quinque fatuis (quæ accipientes lampades suas, exierunt obviam sponso et sponsæ) sumptum est. Dicitur enim beata Catharina hic fuisse de numero virginum sapientum, et accepto oleo in lampadibus suis una cum lumine prodixisse obviam sponso, quod charitate adornata, humilitate decorata, et cæteris prædita virtutibus; ad cœlestem sponsum sit post mortem introducta. In prima autem præsentis versus clausula, dicto vasis, datus est pluralis non genitivus singularis; nam participium includens, exigit secum dativum cum accusativo.

Et dum morte mors finitur,
Vitæ subit gaudia.

Angelis mox fuit curæ,
Dare corpus sepulturæ

60 Terra procul alia.

Oleum ex ipsa manat,
Quod infirmos multos sana
Evidenti gratia.

65 Bonum nobis dat unguentum,

A

Si per suum interventum
Nostra sanat vitia.

Gaudens ipsa videat
De se præsens gaudia.

Et futura præbeat,
Quæ dedit præsentia.

70 Et hic nobis gaudeat,
Nos illi in gloria. Amen.

VERS. 56. — *Et dum morte mors finitur.* Vita præsens quoniam continuus est ad mortem excursus et acceleratio, nomine mortis nonnunquam exprimitur, ut hoc in loco. Nempe si ea conferatur ad vitam perpetuam interminam, et indeficientem, quæ nullo mortis metu concutitur, mors potius quam vita est dicenda. Perinde atque exiguum lumen et subrutulum si comparetur ad immensum solis jubar, umbra censetur et tenebræ. Potest et nomen mortis secundo loco in hac clausula positum, recte sumi pro mortalitate, seu mortali conditione præsentis vitæ, quæ dum finitur in beata Catharina per mortem corporis illatam a tyranno, ipsa subiit æternæ vitæ gaudia.

VERS. 67. — *Gaudens ipsa videat.* Exposcit hic locus quod beata Catharina favore et gratia præsens hic concioni, spectet lætabunda et lubens, immo et acceptet ea gaudia quæ in sua solemnitate celebrantur a nobis. Conferat etiam nobis futuræ vitæ gaudia, quæ præsentia indulsit in hac die ob passionem nobis læta, festa et jucunda. Petit itidem quod beata Catharina in hac vita nobis gratuletur, de profectu virtutum et honore illi impenso. Nos vero illi gratulemur in cælo post hanc vitam propter sublimitatem et magnitudinem gloriæ ipsius. Gaudere enim verbum cum dativo positum, ut hic, est alicui de bono habito gratulari.

ANNO DOMINI MCLXXIV

JOSCELINUS

TURONENSIS ARCHIEPISCOPUS

NOTITIA

(*Hist. litt. de la France*, t. XIII, col. 532)

Josse (*Judocus, Joscus, Gocius, Josselin, Jothon, Goston*), archevêque de Tours, naquit en Bretagne (1), et fut près de six ans, évêque de Saint-Bricuc, et élu en 1157 archevêque de Tours. Il mourut vers 1173 ou 1174. Alexandre III lui écrivit plusieurs lettres, dont deux sont en même temps adressées à d'autres prélats français. Josse fut chargé, avec l'évêque d'Autun, d'examiner la sentence d'excommunication prononcée par l'archevêque de Reims contre le comte Henri (2). Nous avons de ce prélat une chartre et six lettres adressées au roi Louis le Jeune (3), qui toutes n'ont rapport qu'à des affaires particulières, telles qu'une rébellion des chanoines de Saint-Martin, une dispute entre le doyen et le trésorier de l'église de Tours, l'élection d'un abbé de Saint-Julien, la confiance excessive que Louis accorde aux moines, etc.

(1) Maan; *Eccles. Turonens. Aug. Turon.* 1667, in-fol. p. 1, p. 119-123.

(2) *Ibid.* p. 221.

(3) Duchesne, *Scr. Rer. Gall.* t. IV, p. 640-642, 680.